

בס"ד בינ"ו שיל"ת

קונטרס

חקת הפסח

השלישית

הלכות חג הפסח

ע"ש שער התשובה" שו"ת בהלכות פסח עכ

מהדורת "כבוד שמעון"

ע"ש מורנו הגה"צ הרב שמעון גבאי זצוקלה"ה

נלב"ע ו' בשבט התשע"ב

ראש מוסדות תפארת למושה, ראש ישיבת נחלת שמואל

מנאי הצעיר המשתדל

אלון ארביב ס"ט

נתניה

שנת "למען עבדי יעקב וישראל בקיורי" - התשע"ב לפ"ג

פה נתניה יע"א

כתובת לתגובות הערות והארות

אלון ארביב ס"ט

רחוב הפורצים 10/2 נתניה

פלאפון: 050-4136465

דוא"ל: alon@shtaygen.co.il

או בבית מדרש

רב פעלים

ת"ד 613 נתניה

נדפס על נייר שאין עליו חשש חילול שבת או גניזה

הסכמת בנו וממשיך דרכו של מורנו הגר"ש גבאי זצוקללה"ה
כב' הרה"ג ר' יוסף חיים שליט"א

בס"ד

בית מדרש "חפץ חיים"

ע"ש מרן החפץ חיים זיע"א

רח' יוספטל 29 נתניה

ע"ר 040-328-5

תאריך אירוע

כס

באיתן אלינו מהקונגרס. הפירו בכמות ובאיכות. חיקה נכסס. על
האבות חג הכנס. צהרון באוב אדם ופצא. בשפה בהירה ונעימה.
כספים והאבות. ובדיק שאלה ושיבה. שטוח כצנן ומשיג כהאכה.
אלה חיה וצדק. יפירי היקר. יראו אלוהים. באמת הרה"ג ר' אלון
אביב פלמא. והגם אנו יודע מן שדיכ. שייך ראוי. ואיך כבשו.
להיות שר המסכים. אך אין מסרבין אצלו. שקיקש. המהגר שלטא
אביבנו ברכת הציוט. יהו ועבה אלוטנו ספרו לאור. מתק
בראות נתת ושלחה. ופוזבו מעינינו חובה. אהתציל. ערה ולהאציה
מתק נתת אמית בקדוטה. מכל ונצאו חוצו. אצ באית
ינן במהרה אכיר

מאת ומית

י"ד
יוסף חיים באמנו צ"ל הרב
שמעון בן יחזקאל הכה"מ צבונק

הסכמת מורנו ורבנו ועט"ר
הרה"ג ר' אורי סבן שליט"א
ראש בית מדרש פעלים

הרב אורי סבן

ראש בית מדרש "רב פעלים"
ע"ש מרן רבנו יוסף חיים זי"ע

בס"ד י"א באדר התשע"ב
הילולת ג"ע מרן חיד"א זי"ע

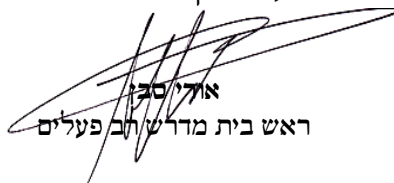
הסכמה

ראה ראיתי את הקונטרס "חקת הפסח" מעשה ידיו להתפאר של תלמידי כבני, שוקד על דלתות תורתנו הקדושה, הרב אלון ארביב שליט"א, ספרא דדיינא בבית הדין נתנה. מהדורה זו "כבוד שמעון" אשר הוקדשה בכולה לע"נ מורנו ורבנו ועט"ר הגאון הצדיק רבי שמעון גבאי זצוק"ל, זכות הצדיק תגן בעדנו ובעד המחבר באלף המגן.

אציין, כי זכה המחבר יצ"ו בשלישית להוציא לאור את קונטרסו יקר הערך "חקת הפסח" והודעתי נאמנה בעבר על עבודתו הברוכה והנפלאה. ועתה הגדיל כוחו בהוסיפו עוד כהנה וכהנה בהגותיו אשר הכפילו את קונטרסו לתועלת הלומדים, ולמען הקל מעליהם החיפוש בכל הנוגע לשאלות בהלכות הפסח וברכת החמה כהשנה. הכל לוקט ע"פ דעת קודשו של מרן השלחן ערוך ונ"יב עד לדורנו ובראשם שר התורה, מופת הדור, גאון עזיני ותפארתנו, מרן הראש"ל רבנו עובדיה יוסף שליט"א.

וברכתי לתלמידי הנאמן, אשר הוא לי לעזר ואחיסמך בכל פעילות בית מדרשנו "רב פעלים", אתה ה' תשמרהו וכצנה תעטרהו, באורך ימים ושנות חיים, וזכות הרבים אשר יצאה מתחת ידו, תעמוד לו בכל מילי דמיטב לעבודתו יתברך, ויזכה לחבר עוד ספרים רבים ומועילים להגדיל תורה ולהאדירה, ויקום בו מקרא שכתוב: "זהיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פרו יתן בעתו, ועלהו לא יבול, וכל אשר יעשה יצליח".

ידידו עוז נאמן אהבתו כל הימים

אורי סבן
ראש בית מדרש פעלים

הקדמת המחבר

אודה ה' מאד בפי, ובתוך רבים אהללנו:
אהללה שם א-להים בשיר, ואגדלנו בתודה:
ה' עזי ומגיני בו בטח לבי ונעזרתי, ויעלוז לבי, ובקונטרסי אהודנו:

נאמר בפרשת שמות (ב, יג) הַחֲדָשׁ הַזֶּה לְכֶם רֵאשׁ חֲדָשִׁים רֵאשׁוֹן הוּא לְכֶם לְחֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה.

חז"ל ביארו כי זו המצווה הראשונה שנצטוו בה ישראל – מצוות קידוש החודש, אך מבאר רש"י על הפסוק: "אין מקרא יוצא מדי פשוטו על חודש ניסן אמר לו זה יהיה ראש לסדר מניין החודשים". איר קרוי שני, סיון שלישי וכך הלאה. החודש הזה לכם ראש חודשים, ניסן הוא החודש הראשון של השנה.

"החדש הזה לכם ראש חדשים". מבארים חז"ל: "לכם ראש חדשים, לכם ולא לאומות העולם, שהרי אומות העולם מונים מתשרי" (לקח טוב)

יש להקשות מה הכוונה שניסן הוא ראש החודשים לישראל, מדוע אומות העולם מונים מתשרי? ובכלל צריכים להבין מדוע יש לחלק בינינו לבין אומות העולם? כמו כן יש להקשות, וכי יש אומות שאכן מונים מתשרי? הרי כל אומה ואומה יש לה מניין משלה!

ידועה ומפורסמת המחלוקת שהובאה בגמרא ר"ה (ג): "ר' אליעזר אומר בתשרי נברא העולם וכו' ר' יהושע אומר בניסן נברא העולם". ובודאי יקשה לנו, האם קיימת מחלוקת מתי נברא העולם? ברישא צריכים להבין דמבחינת האמת אלו ואלו דברי אלוקים חיים, העולם נברא פעמיים בתשרי כמו שר' אליעזר אומר, ובניסן כמו שר' יהושע אומר. כיצד זה יתכן שהעולם נברא פעמיים? אלא בתשרי נברא גוף העולם, בתשרי נברא העולם בתהליכו הטבעיים, קיץ וחורף, ים ויבשה, יום ולילה לא ישבתו, דהיינו הטבע. בניסן, התחדשה הבריאה, במה? בהתגלות של הנשמה בעולם, הצד החיצוני, הפיו נברא בתשרי, ובניסן התגלתה הפנימיות של העולם – הנשמה. בניסן נפגשנו עם בורא העולם ומנהיגו, בניסן הכרנו את רבונו של עולם ומחיהו. בניסן הייתה יציאת מצרים, ראינו את נסי ה' היתה התגלות האלוקית אדירה עם יציאת מצרים – בניסן.

יש הבדל כמובן בין שתי הבריות האלה, העולם שנברא בתשרי יכול להיות נטול משמעות, מקרי. מה המשמעות של עולם כזה? בשביל מה הוא קיים? איזו מטרה יש לו? מה תוכנו של עולם זה? העולם שמתחדש בניסן, מגלה חיים בעולם, הוא מגלה את החיות האלוקים שמחיה את העולם את מטרת העולם, את התוכן האמתי, הפנימי של הבריאה, ההתחדשות מפגישה אותנו עם הבורא. מתוך הבריאה של ניסן יש מטרה לבריאה של תשרי.

"שבעת ימים, כנגד ז' ימים שבין הגאולה לקריעת ים סוף, וכשם שבתחילה הם ז' ימי בראשית כשם שהשבת מתקיימת אחד לז' ימים כך יהיו אלה שבעת ימים מתקיימים בכל שנה ושנה" (שמו"ר פ"ה י"ט). יוצא מכאן כי שבעת ימי הפסח – בין יציאת מצרים לגאולה, מקבילים לשבעת ימי הבריאה. מה פירוש הקבלה זו? שבעת ימי הפסח, באים לגלות לנו את המשמעות האמיתית של שבעת ימי הבריאה. מה עניינה של הבריאה? מה תכליתה? עניין זה התגלה ביציאת מצרים, ולכן יש שבעה ימים בפסח כי שבעת הימים מגלים את התוכן האמיתי של שבעת הימים של הבריאה. בפסח, בניסן, מתעלה הבריאה, ומתחדשת, ונותנת לנו להבין את יעודה האמיתי של הבריאה.

זה מחדש לנו המדרש, שראש השנה של עם ישראל זה ניסן, ואילו אומות העולם מונים מתשרי. אין

בכוונה לומר שאומות העולם מונים מתשרי, אלא שהאומות מכירות את העולם של תשרי. הם מכירות את גוף העולם, את החיצוניות את העולם נטול המשמעות, כפי שהוא היה מאז הבריאה. תפיסתם של העולם, היא התפיסה של תשרי. ישראל, מכירים את העולם שהתחדש בניסן. "החדש הזה לכם ראש חדשים" אתם תופסים את המשמעות האמתית של העולם, כפי שהתגלתה בניסן, ביציאת מצרים.

הבריאה של תשרי, היא בריאת העולם באופן חד פעמי. הבריאה של ניסן, היא תהליך בלתי פוסק של התחדשות, של התעלות והתרוממות בתפיסה אמתית, אותה, עם ישראל צריך לגלות בעולם. תפקידם של ישראל, להראות לכל באי עולם את תכליתה האמתית של הבריאה. אפשר להוסיף שעם ישראל נולד בחודש ניסן כמובא בתהלים: **יָבֹאוּ וַיִּגְדְּדוּ צֶדְקָתוֹ לְעַם נוֹלָדָה כִּי עֲשָׂה (פס', לב),** ראה הגר"ש פינקוס זצ"ל שהאריך בזה.

עוד נוסף מדברי הריטב"א (הגש"פ), כי היתה התגלות שכינה בזמן אמירת פרשת "החודש הזה", מלבד התגלות השכינה בליל יציאת מצרים. ויסוד דבריו הוא כמו שכתוב בגמרא מסכת סנהדרין (דף מ"ב): "המברך את החודש בזמנו כאילו קיבל פני שכינה, דכתיב הכא החודש הזה לכם. וכתיב התם זה אלי ואנוהו". אותה התגלות שבקריעת ים סוף היתה גם באמירת פרשת החודש. ובוהו יובן מה שכתוב בהגדה של פסח: "יכול מראש חודש" - למה לחשוב שיש מקום לספר ביציאת מצרים מר"ח ניסן. ונראה לבאר על פי האמור כיון שהתגלות השכינה וניצוצי הגאולה החלו כבר מר"ח, באמירת פרשה זו.

קידוש החודש שניתן במצרים, מבטא את כוחם של ישראל למעלה מהטבע. כידוע מדברי הירושלמי (כתובות פ"א), שסנהדרין בכוחם לשנות את המציאות הטבעית (ע"ש לגבי קסנה פחותה מבת ג') וזו הקדמה ליציאתנו ממצרים, שנבחרנו לעם שיש עמו הנהגה חדשה. ועל זה אנו משבחים: "ואילו לא הוציאנו ממצרים הרי אנו משועבדים וכו'" - לולא יציאת מצרים היינו נתונים למציאות הטבעית שבעולם.

כן מבואר בפרשת פקודי (א, כ). מבואר כי גם תאריך הקמת המשכן היה: "ביום החודש הראשון באחד לחודש תקים את המשכן", וכמו שכתב הרמב"ן, כי עם הקמת המשכן שב הקב"ה והשרה שכינתו ביניהם ואז נחשבו גאולים, ונזכה שהשנה השתא הכא בני חורין.

חסדי ה' עלי שזיכה אותי בשנים שעברו בהוצאת קונטרסי "חקת הפסח" - (הלכות ערב פסח שחל בשבת), וכן חקת הפסח (הלכות וסדר ברכת החמה). רבים וגם טובים היו כמהים לקונטרס זה, ועודדו אותי ובס"ד קונטרס זה נרפס וחולק למעלה מן המצופה, ורבים אומרים מי יראנו טוב. ועתה איוותה נפשי בשלישית להוציא את קונטרסי הקטן "חקת הפסח", ובשונה מקודמו נוספו עוד נושאים רבים וחשובים לנוחות הלומד, וכפי שעניי הקורא יחזו, והנושא העיקרי להשנה זה הלכות ליל פסח שחל להיות בשבת.

אודיע נאמנה כי אין במלאכה זו חידוש בבית המדרש! וכל מטרתי בכתיבת חיבור קצר זה אשר אנכי הצעיר והדל נתן לפניכם הקוראים, היא מפני חשיבות חג הפסח והלכותיה והליכותיה הרבות לאין שיעור.

חיבור זה קראתיו בשם "חקת הפסח", כי הוא כדברי הרוקח ז"ל שירמזו המחבר שמו בשם ספרו, אף אכן קראנו שם החיבור כשמונו. שהרי "חקת הפסח" עולה למניין 661 ומנין זה עולה ג"כ לשמי "אני אלון בן גבריאל ארביב"

קונטרס זה מחולק לשני חלקים, החלק הראשון הלכות פסח ובו יבואו כל ההלכות המיוחדות לחג זה והכל בשפה קצרה וברורה, החלק השני הינו שו"ת בעניני הפסח שימונה בשם "שער תשובה" ובו למעלה ממאתיים שאלות ותשובות בקצרה על כל הלכות פסח.

הקונטרס ביסודו הושתת על דברי גאון עוזינו ותפארתנו, עמוד הימיני, פטיש החזק, מאור הגולה, ראש ועטרה גדולה לכל בית ישראל, מרן הגאון רבנו **עובדיה יוסף שליט"א**, ותפילתי לבורא העולמים שימלא שנותיו בטוב ובנעימים וברכות יחולו על מורנו ועטרת ראשנו לטובה ולברכה, ונוכה עמו לביאת גואל צדק במהרה בימינו.

ראש דברך אמת, פותחים בראש בכבוד האכסניה, הנה ברך לקחתי וברך לו אשיב לכב' מו"ר ועטרת ראשנו הרה"ג ר' **אורי סבן שליט"א** נשיא בית המדרש "רב פעלים" שמלמדינו ומורה דרכנו במסילה העולה בית א-ל, ומנצח על מלאכת בית ה', ובית מדרשו היתה לנו לאכסניה זה שנים רבות, שיזכה לגדל ולטפח עוד עדרים עדרים לתורה ועבודת ה'. וכן אברך את החברים היקרים יושבי הספסלים בבית המדרש "רב פעלים" בכל מיילי דמיטב ויזכו לרוות נחת מכל יוצאי חלציהם.

ואשר על ידו השני, כב' הגה"ח בנש"ק הרב **ישראל שמואל מיכלוביץ שליט"א** אשר נתן לי הרעיון וההכוון בכתובת חיבורי זה, ובצד השו"ת נתן את הרעיון האדיר לכתוב ולהוציא לאורה ולשמחה שו"ת זה, ישלם ה' פועלו ותהי' משכורתו שלמה מאת הבורא.

ואפריון נמיטיה לידידי וחביבי רחימי דנפשאי הרה"ג ר' **שמעון פריי שליט"א** שנתן את כל כולו למען הוצאת הקונטרס והגיה ותיקן והוסיף מדיליה עד אשר יצא דבר מתוקן ומזורז, שיזכה לרוות נחת מכל יוצאי חלציו, וימשך עליו שפע ברכה והצלחה בכל מעשיו ידיו.

ואציין לשבח את ידידינו היקר והנעלה, רב פעלים לתורה ולתעודה, מיחידי סגולה לו נאווה תהלה, מזכה הרבים בהלכה ובאגדה, אברך כמדרשו הרה"ג ר' **משה יוחאי רז שליט"א** מח"ס תפארת הפדיון ועו"ס, שהשקיע את מלוא עוזו ותפארתו להוציא תורה נאה בכלי נאה, שהי"ת ימלא כל משאלות לבו לטובה ולברכה מתוך נחת ושלווה ובריאות גופא ונהורא מעליא הוא וכל אשר לו. אכ"ר.

גם ברכות יעטה לאוהבי התורה, לתורמים הנכבדים שהואילו לתת מהונם ואונם על מנת שנוכל להוציא קונטרס זה, וברכה יקרה לידידי אנשי חיל, אנשי אמת לתורה ולתעודה שבהרו להישאר בעלום שם, ישלם ה' פועלם ויזכו לשפע ברכה והצלחה בכל מעשה ידיהם.

חובה קדושה ונעימה להזכיר ולשבח את הורי היקרים והמסולאים מפז, הרי' **גבריאל יצ"ו** ומרת אמי **רבקה** שתחיי שהשתדלו לגדלני לתורה וליראה ולהדריכני בדרך הישר והטוב עד כה, אתה ה' תשמרם, וכצנית תעשרם, בבריאות איתנה,

אומר בשבחין למר חמי היקר הרה"ח רבי **יוסף שיליאן** נר"ו ורעייתו שתחיה, שתמיד הוא לעזר לי מאז ומתמיד, יהי שכרו כפול מן השמים לראות רוב נחת ושמחה מכל יוצאי חלציו מתוך בריאות ונהורא גופא מעליא, כן אשלח ברכה לבניו וכלותיו שיחיו, שהקב"ה יזכה אותם לראות ולרוות נחת מכל יוצאי חלציהם מתוך נחת ושלווה ובריאות איתנה הם וכל אשר להם. ודברי התורה יהיו לרצון לנפש רוח ונשמה

של מרת חמותי, שושנה בת פרידה ז"ל, נלב"ע כו' בסיון התשנ"ט, וכן לע"נ הדוד ר' דוד בן סולטנה ז"ל, נלב"ע כ"ז בטבת התשס"ט.

וברכה אחרונה, אשגר לרעייתי היקרה והכבודה מרת סלי מנשים באוהל תבורך אשר עומדת לימיני ולא חוסכת כל מאמץ וטירחא למען אוכל ללמוד התורה בהשקט ובטח, בכך שנושאת ונותנת בעול הבית ובחינוך בננו היקר והאהוב ה"ה גבריאל מצליח ובתי מרת שירת מרים הי"ו, והכל למטרה אחת שאזכה להתעלות ברוחניות, ישלם ה' פעלה, ותהי משכורתה שלמה מאת הבורא, ונזכה לשמוח בכל יוצאי חלצינו מתוך בריאות איתנה, אכ"ר.

לסיכום הקדמתי, השתדלתי בלנ"ד, שדברי יהיו קצרים ובלי מחלוקות, וכל הרוצה להעיר (אף להאיר), יעיר כדרכה של תורה, מלאכתי זו כתבתי על מנת להקל במקצת בחיפוש ולתור אחר ספרים מספרים שונים ולמצוא ההלכה הנוגעת להלכות הפסח, ולתועלת. ואשא תפלה לפני בורא עולמים שיהיו כל מעשינו לשם שמים, ונזכה לברך על המוגמר בקרב ימים. אכ"ר.

אודיע נאמנה – כי כל חפצי שיצא דבר מתוקן ומבורר ממה שהשתדלתי לאסוף מהספרים שהדברים הנכתבים ימצאו בעיני הקוראים, והיה זה שכרי.

החותם לכבוד התורה ולומדיה,

הצב"י אלון ארביב ס"ט
אדר הנאדר התשע"ב

יָד וְשֵׁם

מהדורה זו "כבוד שמעון" מוקדשת בכולה לעילוי נשמת רבנו הגדול, הגאון הגדול מעוז ומגדול, איש חמודות בנעם המדות, איש חי רב פעלים לתורה, מורנו הרב **שמעון גבאי** זצ"ל, ראש מוסדות "תפארת למשה" וראש ישיבת "נחלת שמואל" תכב"ץ, שלדאבון לבנו נסע למנוחות בששה לשבט ואותנו עזב לאנחות, בוכים ונאנחים מלקיחתו מאיתנו, דודי ירד לגנו לערוגת הבשם לרעות בגנים וללקוט שושנים, שושנת תרשיש היקרה, פנה הודה פנה זיוה, מי יתן תמורתו, וי להאי שופרא דבלי בעפרא, דמות הצדיק אשר הקרינה אורה בעירנו ומחוצה לה, פנה הודה, פנה הדרה, פנה זיוה, ונותרנו שבורים ורצוצים, דור יתמי בר יתמי. וכל ד"ת יהיו לע"נ הזכה והברה של מורנו הרב שמעון בן רחל זצ"ל.

אציין שבחיי חיותו של רבנו זי"ע הוצאתי לאור פעמיים את קונטרסי "חקת הפסח" וזכיתי לקבל שתי הסכמות, כפי שמופיע בתחילת הספר.

אצרף קינה זו שחיברתי בחסדו ה' יתברך עלי:

שֵׁד וְשָׁבֵר בְּעִירָנוּ, לְיוֹם יְבוֹקֵשׁ עֲוֹנוֹתֵינוּ, וְחִישֵׁב עִם קוֹנֵהוּ
 מִזֶּר לְבָנוּ בְּתוֹכֵנוּ, כִּי קְדוֹשֵׁנוּ עֲזָבָנוּ, בְּמַחְשָׁפִים הוֹשִׁיבָנוּ
 לַעֲצָה וְתוֹשִׁיָהּ בּוֹ לְכָל, דּוֹמָה לְעֵץ הָאֲשֵׁכּוֹל, אֲשֶׁר פָּרִיו נוֹתֵן לְכָל
 וְעַת רְצוֹן לְתַפְאֶרֶת, שְׁמֵרֶתָ עַל כָּל נַחֲלָתְךָ, וְנִתֵּן אֹזֶר לְתַלְמוּד צִיּוֹנָה
 לְאַזְרֶת בְּגִבּוֹרָה בְּחִצּוֹתֶיךָ, שְׁבֵת שְׁבֵט בְּשִׁישָׁה בּוֹ, שִׁשֵּׁתָּ כִּי תִמָּה כָּל מְלֵאכֶתֶיךָ

ת. נ. צ. ב. ה.

א) שואלין ודורשין בהלכות הפסח

א: "שואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם הפסח שלשים יום".*

ב: גם אם אדם למד את ההלכות האלו בשנים עברו, ישוב וילמדם בכל שנה מפני שהשכחה מצויה.²

א. הנה המקור להלכה בגמ' (פסחים ו. ו): "שואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם הפסח שלשים יום. רשב"ג אומר: שתי שבתות. מאי טעמא דתנא קמא? שהרי משה עומד בפסח ראשון ומזהיר על הפסח שני, שנאמר 'ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו', וכתוב: 'ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם'." הגמרא לומדת מכך, שהיוצא בשיירה תוך שלשים יום לפסח צריך לבדוק חמץ. והנה, בסוף מסכת מגילה (ל. וכן שם בדף ד.) נאמר: "משה תיקן להם לישראל שיהיו שואלין ודורשין הלכות פסח בפסח, הלכות עצרת בעצרת, הלכות חג בחג". ואם כן, יקשה הא כיצד דורשת הגמ' (פסחים) שואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם הפסח שלשים יום ואילו הגמ' (מגילה) נאמר שיהיו שואלין ודורשין הלכות פסח בפסח וכו', דהיינו בחג עצמו יש לדרוש את הלכות החג, הר"ן מתרץ שמדובר בשני עניינים שונים. ישנו דין, שנפסק להלכה ברמב"ם הלכות תלמוד תורה (פ"ב ה"ח), הדין בשני תלמידים הבאים לשאול שאלה את הרב - לאיזה מהם צריך הוא לענות קודם: "שנים ששאלו - שאל אחד כעניין ושאל אחד שלא כעניין, נזקקין לעניין".

לפי זה מסביר הר"ן שאכן החובה ההלכתית ללמוד הלכות פסח קיימת רק בחג עצמו, ומה שהגמרא אצלנו מסבירה הוא ששלשים יום קודם החג נחשב זמן מתאים לברר את ענייני החג, ולכן השואל באותו זמן נחשב "שואל כעניין" ויש להקדימו לשואל בעניין אחר.

הריטב"א (מגילה ד. ד"ה ואריב"ל פורים) מביא לכך ראיה מן הירושלמי. בירושלמי (פסחים פ"א ה"א) כתוב ששואלין בהלכות הפסח בפסח וכו', ובבית ועד שואלין קודם לשלשים יום. דהיינו שבפסח עצמו לומדים כולם את ההלכות, ולפני כן ניתן לבוא ולשואל "בבית ועד" (בבית המדרש).

ב. עיין תוס' ע"ז (ה: (ד"ה "והתנן") דכתב "שואלין בהלכות הפסח. ואע"פ שגם עתה שאין קרבן שואלין בהלכות הפסח קודם ל' יום וכו'". וכ"כ מרן הב"י (סי' תכט סע' א) "ואף על גב דהשתא בעוונותינו אין לנו קרבן כיון דבזמן שהיה קרבן התקינו שיהיו דורשין שלשים יום קודם תקנה לא זזה ממקומה" עכ"ל. משמע מהכא שלימוד הלכות הפסח שלשים יום הינה תקנה ולא ניתן לבטלו.

ג: החיוב ללמוד הלכות קודם החג הוא גם על יחיד (מהרי"ל) וגם על ציבור, אלא שהציבור לא צריך לבטל סדר לימוד קבוע בעבור זה, ודי בכך שיקצרו מעט מסדר לימודם הרגיל, וילמדו בו דוקא ה'הלכות פסח'. (עיין כה"ח ובאור הלכה שם).

ד: מותר לתלמידי חכמים ובני הישיבות להמשיך בסדר לימודם כל שלשים יום קודם הפסח ואינם צריכים להפסיק מסדר לימודים הרגיל בכדי ללמוד הלכות הפסח, מכל מקום ראוי ללמוד ולחזור על ההלכות על מנת שדברי התורה יהיו מחודדים (יבי"א ח"ב סי' כב)¹

ה: "החדש הזה לכם ראש חדשים, ראשון הוא לכם לחדשי השנה" (שמות יב ב). רובו של החודש ימים טובים: בראש חודש ניסן הוקם המשכן וי"ב יום הקריבו הנשיאים את קרבנם, בו נגאלו ממצרים ובו עתידין להגאל. ולכן יש בו הלכות מיוחדות. (ש"ע תכט סע' ב. קלא סע' ז ונו"כ שם).

ו: ימי ניסן הם ימי שמחה לישראל, בתקופות העבר ההווה והעתיד, כי באחד בניסן הוקם המשכן, ושנים עשר נשיאים של שנים עשר שבטי ישראל הקריבו את קרבנותיהם לחנוכת המזבח, ולמחרת היום השנים עשר, דהיינו ביום י"ג בניסן, היה יום אסרו חג שלהם, ויום י"ד בניסן הוא ערב פסח, ולאחר

ג. מ"א (סק"א). עיקר התקנה ב"שואלין ודורשין" לדרוש בהלכות דווקא ולהורות את המעשה אשר יעשון.

ד. זה לשון היביע אומר הנ"ל: "לכן נלע"ד שהעיקר כד' מרן הב"י, שאין חיוב גמור ללמוד הלכות פסח מפורים ואילך, ומותר לכל ת"ח להמשיך בלימודו במקום שלבו חפץ (ע' ע"ז יט. וע' במאמר מרדכי סי' תקנג סק"ב) ומ"מ המורים הוראות לרבים או הנותנים שיעורים ומרביצי תורה לקהל ה', צריכים ללמוד בעצמם בהלכות אלו ולהיות בקיאים בהם להשיב לשואלם דבר ה' זו הלכה. והיה ה' עם השופט לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא. ולהודיע לעם את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון, בדיני הגעלה ואפיית המצות וכיעור חמץ וכו'. וכמ"ש האחרונים ז"ל שזהו העיקר מה שצריכים לדרוש לעם ה'". עכ"ל.

מכן שבעת ימי הפסח, ויום כ"ב בניסן הוא אסרו חג של הפסח, ^ה ובניין בית המקדש השלישי, שיבנה במהרה בימינו, יהיה ביום טוב ראשון של פסח, (ואף על פי שאסור לעסוק בבניית בית המקדש ביום טוב, מכל מקום, בית המקדש השלישי עתיד להיבנות בידי שמים, [ראה סוכה מא. רש"י למטה] וזה אפשר ביום טוב), וכפי שנאמר, בניסן נגאלו ובניסן עתידין להיגאל, וככתוב (מיכה ז, טו) **כִּימִי צִאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֶרְאֶנּוּ נִפְלְאוֹת, וְחֲנוּכַת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי תִמְשַׁךְ שִׁבְעָה יָמִים, וְתִתְקִיִּים רַק לְאַחַר שִׁבְעַת יָמֵי הַפֶּסַח, מִשּׁוּם שֶׁאֵי אִפְשָׁר לְשִׁמוּחַ בְּחֲנוּכַת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּיָמֵי פֶסַח, שֶׁהָרִי אֵין מְעַרְבִין שְׂמֵחָה בְּשִׂמְחָה. נִמְצָא שֶׁכֵּל יָמֵי חוֹדֵשׁ נִסָּן מְקוּדָשִׁים לְיָמֵי שִׁשּׁוֹן וְשִׂמְחָה לְיִשְׂרָאֵל.**

ז: אין לומר וידוי ותחנון לפני השם יתברך בימים אלו, ולפיכך גם לא אומרים "נפילת אפיים" בתפילה כל ימי חודש ניסן, וכן מזמור יענך ה' ומזמור תפלה לדוד בתפילה (בקריאת תהלים רשאי לקרוא כדרכו).

ח: ואין מתעניין בכל חודש ניסן (מסכת סופרים פכ"א ה"ג, טו"ע סי' תכט סע' ב') אפילו תענית יחיד (דרכי משה סק"ב) ואין צריך לומר שאין גוזרין תענית על הציבור בכל החדש.

וכן אין גוזרים על הציבור תענית בחודש ניסן, אבל נוהגים להתענות אף בחודש ניסן ביום הפקודה לאביו או לאמו. [אולם האשכנזים לא מתענים תענית זו בימים שלא אומרים תחנון]. והבכורות מתעניין בערב פסח (ש"ע תכט סע' ב').

ט: לפי שהאיסור בתענית בכל החודש הינו מנהג, לפיכך המתענה תענית

ה. אמנם, בב"י (סי' תכט סע' ב) בשם הרוקח (סי' רמה) והטור כתב דאין נופלין על פניהם דוקא מראש חודש ניסן עד אחר אסרו חג. וכן הובא במהרי"ל (הל' חודש ניסן) שכן נהגו במגנצא ובוורמייזא. אולם, בדרכי משה (סק"ב) שהמנהג פשוט בכל ניסן. וכן נפסק להלכה בש"ע (סם ס"ב). והטעם שכיון שיצא רוב החודש בקדושה, לפיכך, עושין כולו קודש לשון המשנ"ב (סק"ז).

חלום אין צריך לישב בתענית כפרה בחודש הבא (אייר), כדי שיכופר העוון.¹

י: בראש-חודש ניסן הייתה חנוכת המזבח של המשכן. במשך שנים-עשר ימים הקריבו שנים-עשר נשיאי השבטים קרבנות מיוחדים לחנוכת המזבח בכל יום נשיא אחר. זכר לכך נקבע המנהג עד היום הזה "לקרות פרשת הנשיא שהקריב בו-ביום", החל מראש-חודש ניסן ועד י"ב בו. וביום י"ג פרשת בהעלותך עד כן עשה את המנורה שהוא נגד שבט לוי.²

יא: יש קוראים פרשת הנשיאים מתוך ספר התורה³, אבל המנהג הטוב לקרות מתוך סידור או חומש.

יב: כשאומר אדם על חודש ניסן שהוא ה"חודש הראשון" הוא מקיים מצוות עשה דאורייתא של "החדש הזה לכם ראש חדשים וגו'" וכל זאת כדי לזכור את החודש שבו יצאנו ממצרים. (הגר"מ אליהו זצ"ל⁴).

1. מ"א (סק"ו). אמנם, מי שמתענה תענית חלום בשבת ויו"ט ור"ח וחולו של מועד, צריך לישב בתענית על תעניתו בחודש אייר.

2. השל"ה ריש מסכת פסחים (קמ:). אליה זוטא (סק"ד).

3. אימתי יקראו בשבת קודש את פרשת הנשיאים, מצינו בדברי שו"ת דברי יציב (חאו"ה סי' קפה) אשר דן אי שרי לטלטל הס"ת [לאותם הקוראים פרשת הנשיאים דוקא מס"ת] לאחר תפילת מוסף או שעדיף להוסיף עוד ס"ת בהוצאת הס"ת בזמן קריאת התורה. ופסק דאותן פסיעות מספסל לארון אינם בגדר טלטול יתירה, וטוב להניחה עד אחר מוסף, והמליץ בעד אותם הרוצים ליטול את השם כמנהג הצדיקים יקראוה אחר סיום התפלה. עיין גם בשו"ת בצל החכמה [ח"ב סי' כג], ועיין גם בשו"ת מנחת יצחק [ח"ב סי' קט]. משמע מהפוסקים הנ"ל דיש נוהגים לקרוא פרשת הנשיאים דוקא בס"ת, אולם, אנו לא נהגנו להוציא ס"ת בעבור פרשת הנשיאים, עיין בשו"ת חזו"ע (הלכות פסח עמ' ב).

4. המקור לדברי הראש"ל הגר"מ זצ"ל הוא בלשון הרמב"ן (שמות יב) וז"ל: וטעם החדש הזה לכם ראש חדשים, שימנו אותו ישראל חדש הראשון, וממנו ימנו כל החדשים שני ושלישי עד תשלום השנה בשנים עשר חדש, כדי שיהיה זה זכרון בנס הגדול, כי בכל עת שנזכיר החדשים יהיה הנס נזכר, ועל כן אין לחדשים שם בתורה, אלא יאמר בחדש השלישי

ג: אין אומרים בחודש זה "צידוק הדין" לאבלים בשבעת ימי אבלות, ואפילו היה הנפטר תלמיד חכם מופלג. ואם נהגו לאומרו - ימשיכו כמנהגם. (כה"ה תכט ס"ק לג).

יד: אין מספידים בכל חודש ניסן אלא לחכם "בפניו".¹ דהיינו קודם הקבורה. (שם).

טו: נוהגים שלא ללכת לבית הקברות בחודש ניסן, ומי שיש לו אזכרה של יום השנה (יארצייט) ילך בערב ראש־חודש ניסן.

טז: נהגו לילך בערב ראש־חודש ניסן לבית הקברות להרבות בתפילה לע"נ הנפטרים, היות ועל פי הזהר הקדוש יש בימים אלו תועלת גדולה לנפטרים מהמצוות והמעשים טובים שעושים לעילוי נשמתם. וטוב לעשות כן גם בערב ראש־חודש אייר.

יז: מנהג ליקח חיטין ולחלקן לעניים כדי לסייע בידם בהוצאות החג המרובות. וכיום נוהגים ליתן מעות לגזברים בחלוקת מוצרי מזון לנוקקים.² (רמ"א תכט, א).

(להלן י"א), ואומר ויהי בשנה השנית בחדש השני נעלה הענן (כמדבר י"א), ובחדש השביעי באחד לחודש וגו' (שם כט א), וכן כלם". עכ"ל.

י. הנה בספר "מאורי אור" (חלק מועד דף כה) כתב דפשוט להספיד לחכם בפניו דלא עדיף מחנוכה או חול המועד (י"ד ס"י תא) ועיין בספר "חיים וחסד" (להגר"ש פנחסי שליט"א) ח"א פ"ג אות י.

יא. ירושלמי ב"ב פ"א ה"ד. אור זרוע ח"ב ס' רנה. דרכי משה (סק"א). נאמר בדברים (טז) שֶׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מִצֹּת וּבִיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עֲצַרְתָּ לָהּ אֶל־הֵיךָ לֹא תַעֲשֶׂה מְלָאכָה וְכוּ', וְשִׁמַּחְתָּ לְפָנָי ה' אֶל־הֵיךָ אֲתָה וּבִנְךָ וּבִתְךָ וְעַבְדְּךָ וְאִמְתְּךָ וְהַלְוִי אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֵיךָ וְהַגֵּר וְהַיְתוֹם וְהָאֱלֻמְנָה אֲשֶׁר בְּקִרְבְּךָ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלוֹהֵיךָ לְשִׁכְן שְׁמוֹ שָׁם". ופירש רש"י בשם המדרש, הלוי והגר והיתום והאלמנה, הם ארבעה שלי כנגד ארבעה שלך, בנך ובתך ועבדך ואמתך, אם אתה משמח את שלי, אני משמח את שלך. ומכאן שמי שדואג לשמח את העניים והאביונים, הלוי (שאינו לו מעות לחג הפסח מפני שלא היתה להם קרקע בארץ ישראל), והגר, והיתום והאלמנה, שהי"ת הוא דואג להם ומחשיכם "שלו", השם יתברך משלם שכרו ומשמח ארבעה שלו, שהם, בנך ובתך ועבדך ואמתך. ומי שאינו משמח ארבעה של ה' יתברך, אין

יח: חובה קדושה על כל איש ישראל לתת צדקה לעניים קודם חג הפסח, שיהיה להם די מעות לקנות צרכי הפסח, וכיום תהלות לאל יש אגודות צדקה אמינות שניתן להעביר אליהם את כספי הקמחא דפסחא שהם ידאגו לתת אותם לעניים, וכן יש מקומות שבהם גבאי בתי הכנסת אוספים כספים מן המתפללים והם אחראים להעביר את הכספים לעניים.

יט: צדקה בניסן- כתב רבנו כה"ח (סקכ"ג) דטוב ליתן כל יום ג' פרוטות לצדקה, מר"ח ניסן עד ערב פסח, לאחר קריאת פרשת הנשיא, בעד מנוחת הוריו או שאר קרוביו או בעד כל נפשות מת מיישראל, ועל ידי זה שיכוין בנתינה זו יעשה חסד עם החיים ועם המתים.

כ: כתב הרמ"א (סי' תכט סע' ב) דאין אומרים מזמור לתודה בער"פ², ואולם המנהג לומר מזמור לתודה בפסוקי דזמרה של שחרית בכל ימי חודש ניסן, ואפילו בערב פסח ובחול המועד של פסח, חוץ משבתות וימים טובים (חזו"ע ח"ב עמוד 1).

ב) ברכת האילנות

א: היוצא בימי ניסן ורואה אילנות שמוציאים פרחים מברך: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שְׁלֹא חִסַּר בְּעוֹלָמוֹ כְּלוּם וּבָרָא בּוֹ בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת וְאֵילָנוֹת טוֹבוֹת לְהֵנוֹת (נ"א ליהנות) בָּהֶם בְּיָמֵי אָדָם.³

הי"ת דואג לו שישמחו אלה שהם שלו, בנו ובתו וכו'.

יב. כתב הבאר היטב הטעם בסק"ט שלחמי תודה היו חמץ ואפילו בער"פ אסור להקריבה שיבוא לידי נותר.

יג. הנה המקור לברכת האילנות היא בגמ' בברכות (מג:), אמר רב יהודה, היוצא בימי ניסן ורואה אילנות מלבליים, כלומר אילנות פורחים, וניצנים עולים, מברך: ברוך את ה' אלקינו מלך העולם שלא חיסר בעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות ליהנות בהם בני אדם. וכן פסקו להלכה הרמב"ם (פ"י מהל' ברכות ה"ג) הטור והש"ע סי' רכו. משמע שהברכה היא דוקא בימי ניסן, ועיין ביחוד"ד (ח"א סי' א) דפסק דיברכו דווקא בניסן, ואם יתאחרו רשאים לברך אף באייר וראה באות ד' דלעיל, וכלשון היחוד"ד שם: "אבל אם לא נודמן לו לברך ברכת האילנות עד שיצא ניסן, רשאי לברך ברכת האילנות בחודש אייר, ולא יאבד

ב: יש המהדרים במצוות לצאת מהעיר אל השדות כדי לברך את הברכה על הרבה אילנות⁷

ג: נוהגים לברך ברכה זו בעשרה בשביל שיוכלו לומר קדיש יהא שלמא לאחר המזמורים שלאחר הברכה, כדי שיהיה הקדיש לעילוי הנשמות המגולגלות באילנות וכתב הא"ר, והנהנה בברכה זו עליו נאמר "ראה ריה בני כריה שדה אשר ברכו ה"⁸.

ד: גם נשים תברכנה ברכת האילנות בחודש ניסן, ואף שנשים פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמא, מכל מקום ברכת האילנות יברכו.⁹

ברכה יקרה זו מידו. ויסמוך על דברי רבותינו הראשונים והאחרונים שפסקו שניסן לאו דוקא, ובלבד שיהיו עדיין האילנות בפריחתם, ולא גדלו פירותיהם. עכ"ל. וטעם הברכה וחיובה, כתב השטה מקובצת (ברכות מג:): שם וז"ל, וקבעו ברכה זו לפי שהוא ענין שבא מזמן לזמן, והוא ענין מחודש שאדם מברך על עצים יבשים שהפריחן הקב"ה, עכ"ל. יד. כ"כ מהר"ח פלאגי בשו"ת לב חיים [סי' מה]. אולם בס' פרי האדמה [ח"א דכ"ט] כתב, שאפי' על אילנות הנטועים בחצרו יכול לברך עליהם. וכן כתב מהר"ח פלאגי ז"ל, שבעיר קושטא היו מברכים ברכת האילנות בהיותם בביתם ורואים את האילנות בחצרו דרך חלונות חדרם, אך מי שבידו לצאת מחוץ לעיר בשביל לברך ברכת האילנות על אילנות שהם בחזקת לא מורכבים, תבוא עליו הברכה בתנאי שלא יהי' בזה ביטול תורה, כי מעיקר הדין אפשר לברך על כל שני אילנות של מאכל אפילו בחצר ביתו. (עיין גם בכה"ח רכז, ב).

עוד יש לדון בדין ברכת האילנות על עץ חתוך וענפיו בידיו, בשו"ת התעוררות תשובה [ח"ב בהשמטות שבראש הספר] עלה ונסתפק לדינא הכי, אי שרי לברך על זה ברכת האילנות או לאו. ומסקנתו שם, שבפשוטו אין לברך ברכת האילנות אלא רק באילנות מחוברים לקרקע. וכן הסתפק בזה הגאון מבוטשאטש בעל אשל אברהם וז"ל, וכעת אני מסופק כשוראה ענפים תלושים ניכרים שהנצו עכשיו בשנה זו, אם שייך לברך על זה ע"כ.

טו. ואף על פי שנשים פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמן (דהיינו מצוות שהן בקום עשה ונוהגות רק בזמן מסוים כגון מצות ארבעת המינים בסוכות) מכל מקום ברכת האילנות יברכו. והטעם הוא, לפי מה שכתב בספר טורי אבן (מגילה כ:): לענין מצות הבאת בכורים לבית המקדש, שאף נשים מביאות בכורים לבית המקדש, אף על פי שמחנוכה ואילך לא מביאים בכורים, מכל מקום לא חשיב מצות עשה שהזמן גרמא, משום שדוקא מצוה שאינה

ה: מעיקר הדין מותר לברך ברכת האילנות על אילנות של ערלה ויש שמחמירין ולא מברכין על עצי ערלה.^{טו}

ו: אין לברך ברכת האילנות אלא על שני אילנות של מאכל, אבל על אילנות סרק שאינן מוציאים פירות אין לברך". ומכל מקום אם בירך על אילני סרק אינו חוזר לברך על אילנות מאכל.

ז: יש שמברכין ברכת האילנות על אילנות מורכבים ויש חולקים ולא מברכין.^{טז}

נוהגת בכל זמן מצד עצם המצוה נחשבת מצות עשה שהזמן גרמא, אבל בכורים שמחנוכה ואילך לא מביאים מפני שלא מצויים פירות על פני השדה, ואילו היו מצויים עוד על פני השדה היו הימים בני הבאת בכורים, לא חשיב מצות עשה שהזמן גרמא. וה"ה בנד"ד דעצם מצות ברכת האילנות, היה ראוי לברך בכל זמן, אלא שהטעם שמברכים דוקא בימי ניסן הוא משום שאז מלבליים האילנות, נמצא אם כן שאין הזמן גורם את הברכה, רק הוא תנאי בברכה, ולכן גם נשים תברכנה.

טז. על אילנות ערלה, דעת הגרעק"א בחידושיו על הש"ע שם, שאין לברך עליהם ברכת האילנות לפי שא"א להנות מפירותיהן. וכן פסק בשו"ת דברי מלכיאל (ח"ג סי' ב), שאין לברך על אילן של ערלה. אך האחרונים חלקו עליו, עיין בשו"ת רב פעלים (ח"ג האר"ח סי' ט) שהעלה שם דמותר לברך ברכת האילנות על אילנות של ערלה, ובחזון עובדיה ח"ב (עמ' יד הערה יא) פסק דאע"ג דחזינן לטובא מהפוסקים דס"ל שאין לברך ברכת האילנות על עצים המורכבים, שאני אילנות של ערלה, דלא דמו לאילנות המורכבים שהם נעשו באיסור, משא"כ עצי ערלה כך הוא דרכו וסדר בריאתו.

יז. כתבו הפוסקים שאין לברך אלא על אילנות של מאכל ולא על אילנות סרק שאינם מוציאים פירות, אולם היעב"ץ בס' מור וקציעה (סי' רכה ד"ה כתוב), כ' בפשיטות, שגם על אילני סרק דמלבלי יש לברך. אך כל הפוסקים חולקים עליו, ונפקא מינה, שמי שטעה ובירך על אילנות סרק, שוב לא יברך באותה שנה על אילנות מאכל בשם ומלכות. עיין בשו"ת הלכות קטנות (ח"ב סי' כח)

יח. דעת בעל הלכות קטנות (ח"א ס, רס"ה) כיוון שנעשתה בהם עבירה, אין ראוי להלל ולשבח את הבורא עליהם. ואילו לדעת שאילת יעב"ץ (ח"א סג), כשם שפירותיהם מותרים באכילה, כך אפשר לברך עליהם. ויש טעם נוסף לחולקים שהואיל והברכה היא על כללות

ח: בארץ ישראל דרך האילנות ללבלב ולפרוח בימי ניסן, ^ט ולפיכך חכמים תקנו ברכת האילנות בימי ניסן, אבל יש ארצות, שבהם (לפחות בחלק מהשנים) האילנות כלל אינם פורחים בימי ניסן, ודנו הפוסקים אם יכולים לברך שם ברכת האילנות בחודש אייר, ולהלכה יכולים לברך שם ברכת האילנות אף בחודש אייר.²

ט: אם כבר הסתיימה הפריחה והחלו לצאת פירות באילן, כבר אין לברך ברכת האילנות, ואף אם עדיין לא צמחו פירות, מכל מקום כל שנפלו הפרחים, אין לברך ברכת האילנות, אבל אילן שכבר צמחו בו פירות, ונמצאים בו עדיין פרחים וניצנים, (כמו שמצוי באילן אתרוג) מברכים עליו ברכת האילנות.³

הבריאה, יכול לברך גם על אילנות מורכבים. ואף על פי שהרוצה להקל לברך עליהם אין למחות בידו, מכל מקום לכתחילה אין לברך עליהם שספק ברכות להקל. ומאחר שיש בזה ספק, יש לברך ברכת האילנות דווקא על עצי פרי שאינם מורכבים (מנחת יצחק ג, כה).

יט. צריכים אנו לדון בשאלה האם ברכת האילנות שמברכין בא"י מתאימה לחו"ל דהרי כתוב בש"ע (סי' רכו) "היוצא בימי ניסן וראה אילנות שמוציאין פרח אומר וכו'" ובמשנ"ב (סי' רכ"ו סק"א) בשם האחרונים על דברי המחבר (שם סע"א) "וז"ל : בימי ניסן, אורחא דמלתא נקט שאז דרך ארצות החמים ללבלב האילנות וה"ה בחודש אחר, כל שרואה הלבולב פעם ראשון מברך (אחרונים). עכ"ל, משמע דמה שנקט מרן הש"ע ודעימיה תקופת "ניסן" משום שכאן בא"י דרך הלבולב בעצים להיות בתקופת ניסן, עיין בשו"ת מנחת יצחק [וייס] (ח"י סי' טז) ועיין בשו"ת משפטי עוזיאל (כרך א – או"ח סי' ו).

כ. כן בפסק בשו"ת יחזה דעת [ח"א סי' א] למי שלא נזדמן לו לברך ברכת האילנות עד שיצא ניסן. וכן העלה בשו"ת בצל החכמה [סי' לו], שאפשר לברך ברכת האילנות בחודש אייר. אולם מרן החיד"א בברכ"י שם [סק"ב] כתב, ואני שמעתי, דברכה זו על דרך האמת שייכא דווקא לימי ניסן. וכן כתב במורה באצבע שם, והביאו במועד לכל חי שם. להלכה מעיקר הדין רשאים לברך ברכת האילנות אף בחודש אייר ובלבד שעל העצים ימצאו פרחים אבל כל שנפלו הפרחים, אפי' שלא גדלו הפירות אין לברך (עיין חזו"ע).

כא. אין לברך ברכה זו אלא בזמן שהפרחים על העצים, אבל כל שנפלו הפרחים, אפי' שלא גדלו הפירות, אין לברך ברכה זו. ואע"פ שהחיי אדם (כלל סג אות ב) כתב, ואם לא ראה עד

י: מעיקר הדין מותר לברך ברכת האילנות בשבת. אלא שלכתחילה מהיות טוב יש לברך ברכת האילנות בימות החול, ורק אם לא נודמן לו לברך אלא בשבת הסמוכה לסוף חודש ניסן, וחושש שמא ישכח ויפסיד ברכה זו לגמרי, אז יברך ברכת האילנות בשבת או יו"ט.^{כב}

שכבר יש באילן פירות, אבל אין ראויין עדיין לאכילה, מ"מ יברך. ואם כבר גדלו הפירות עד שראויין לאכילה, אין מברכין ברכה זו, כן נראה לי, עכ"ל. וכ"כ בס' פתח הדביר שם, שאפשר לברך את ברכת האילנות עד שיגיעו הפירות לשיעור של פול הלבן. מ"מ כבר כתב בשו"ת הלק"ט (ח"ב סי' כח) שאין לברך אלא בשעה שיש פרחים. וכ"כ המשנ"ב שם, וכ"כ הכה"ח שם (סק"ט), שמנהג העולם שלא מברכים אלא על אילנות בעודם בפרחים כשיש בראשם כעין שושנה. וכן פסק בס' חזון עובדיה שם, שכל שנפלו הפרחים, אין לברך ברכת האילנות. ואם רוב האילן עומד בפרחיו יכול לברך עליו. ונוהגים לברך ברכה זו בעשרה בשביל שיוכלו לומר קדיש יהא שלמא לאחר המזמורים שלאחר הברכה, כדי שיהי' הקדיש לעלוי הנשמות המגולגלות באילנות. וכתב בס' מורה באצבע שם, מאד יתעצם בכונתו בברכה זו שהיא לתיקון הנשמות המגולגלות בעצי השדה והעשבים בזמן הזה, ויבקש עליהם רחמים. וכתב הכה"ח, שטוב להפריש אחר הברכה מעות לצדקה כדי לעשות עלוי לנשמות המגולגלות. וכתב הא"י רבה, והנזהרה בברכה זו עליו נא' ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה'.

כב. הנה יש מחלוקת בין האחרונים לדין אי שרי לברך ברכת האילנות בשבת או לאו, דעת הכף החיים ז"ל (סי' רכו אות ד), להחמיר דבשבת ויו"ט אין לברך ברכת האילנות, שמא יקח בידו הפרחים להריח בהם, או שמא יתלוש. ועוד טעם ע"פ הסוד שאוסר מדין בירר ניצוצי הקדושה מן הצומח, ולכן אוסר מצד הל' בורר. ומרן היחוד"ד (ח"א ב) הביא דעת הגר"ח פלאג'י זי"ע בשו"ת לב חיים (חלק ב' סי' מ"ד), שמותר לברך ברכת האילנות בשבת ופסק "והעיקר להלכה שמותר לברך ברכת האילנות בשבת. אלא שלכתחילה מהיות טוב יש לברך ברכת האילנות בימות החול, ורק אם לא נודמן לו לברך אלא בשבת הסמוכה לסוף חודש ניסן, וחושש שמא ישכח ויפסיד ברכה זו לגמרי, אז יברך ברכת האילנות בשבת. והזריזים המקדימים למצוות נוהגים לברך ברכת האילנות בצבור, בראש חודש ניסן או למחרת. וברוב עם הדרת מלך". ולהלכה ניתן לברך ברכת האילנות בשבת וביו"ט. ומצאתי בשו"ת שמחת כהן למרן רבנו רחמים חי חויתה הכהן זי"ע (תאו"ח סי' קמב) דכתב "ופשיטא דאין לחוש ולבטל המנהג מכח זה כיון דע"פ הפשט אין לחוש (לדין ברכת האילנות בשבת) ורק מי

יא: אם יש אילנות ליד בית הכנסת ראוי להזכיר למתפללים שיברכו שם את ברכת האילנות, ובפרט בשבת שמתאספים רבים וברוב עם הדרת מלך.

י"ב: מותר לברך ברכת האילנות בלילה.²⁷

יג: טוב שישמע הסומא ברכת האילנות מאחר שמכוין להוציאו ידי חובה מדין שומע כעונה.²⁷

יד: בפשטות אפשר לברך ברכת האילנות גם ממקום רחוק מאד כל שרואה את לבלובם בבירור ע"י משקפת וכו', אלא שע"פ הטעם המובא הסוד שהברכה היא לתקן את הנשמות המגולגלות, נראה שצריך לברך את ברכת האילנות בסמוך למקום האילנות.

ג) שבת הגדול

א: "שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול"²⁸ (מרו"ח סי' ת"ל) טעמים רבים ניתנו לשם המיוחד של השבת האחרונה לפני הפסח. אחד מן הטעמים

שבא בסוד ה' יחוש לדברי הכה"ח ז"ל עכ"ל. הליכות שלמה (תפלה פכ"ג סע' ל), שהגרש"ז זצ"ל היה מברך את ברכת האילנות אף בשבת. וכן מובא בס' אורחות רבנו [ח"ג ע' רכד].

שכן נהג הגרי"י קנייבסקי זצ"ל

כג. כ"כ הגרצ"פ פראנק זצ"ל בהר צבי (או"ח סי' רכו), אם מותר לברך ברכת האילנות בלילה, והביאו בשו"ת יין הטוב (או"ח סי' מד), והעלה שם שמותר לברך ברכת האילנות בלילה.

כד. עיין בספר שלמי צבור (דף רלא ע"ג).

כה. הנה המקור לדברי הש"ע הוא בטור (סי' תל) "שבת שלפני פסח קורין אותו שבת הגדול מפני הנס שנעשה בו וכו' אותה שבת של שנת יציאת מצרים, הייתה ב' בניסן, בה נצטוו

ישראל לקחת שה לבית אבות, להקריב את אליל מצרים, וראו המצרים ושאלום, והשיבו להם: לשוחטו לשם הפסח במצות ה'. והיו שיניהם של המצרים קהות ומעיהן מתחתכות על

שוחטים את אלוהיהם, ורצו להינקם ולא יכלו. ונעשו לישראל הרבה נסים באותה שבת, לפיכך נקראת שבת הגדול". (מחזור ויטרי נט, סידור רש"י שנב, כל בו מז, ועוד)

הוא דרשת היום בבתי הכנסת - דרשה גדול מפיהם של גדולי התורה. מנהג שהחל כבר בימי המשנה. לפיכך, קבעו "שבת הגדול" לפני הפסח כיון שהדרשה היא להורות דיני ערב פסח ופסח ודינים אלו חייבים לדעת לפני הפסח, הלכה למעשה!

ב: נוהגים לברך איש את רעהו בברכת "שבת הגדול מבורך" (חזון עובדיה פסח עמוד יח).

ג: ההפטרה של שבת הגדול ברוב הקהילות: וְעַרְבָה לָהּ מְנַחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם¹² (מלאכי ג) שמסיימת בפסוק "הֲיֵה אֲנִי שְׁלַח לְכֶם אֶת אֱלֹהֵי הַנְּבִיא לְפָנָי בּוֹא יוֹם ה' הַגְּדוֹל וְהַנּוֹרָא". והוא על פי מאמר חז"ל (ראש השנה יא.) "בניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל" זולת במקום שהמנהג ברור להפטיר בהפטרת השבוע שאז לא ישנו ממנהגם. (יביע אומר ח"ד סי' לט. יחזה דעת ח"א סי' ג).

ד) הכשרת הכלים

כלל א: כל הכלים שמכשירין לפסח יש לנקותם היטב מכל חמץ ולהניחם מעת לעת (24 שעות) ללא שימוש.¹³

כו. טעם להפטר 'וערבה' לשבת הגדול, הנה בסידור "בית יעקב" (לר' יעקב עמדין) מובא הטעם "לפי שבפסח העולם נידון על התבואה. ואמרו חכמים: בעוון ביטול מעשרות, שמים נעצרין והיוקר הווה, ובני אדם רציין אחר פרנסתם ואינם מגיעים, ומביא רעב של כליה וכו'. ואם נותנים מעשרותיהם, מתברכים. שנאמר: "הִבִּיאוּ אֶת כָּל הַמַּעֲשֵׂר אֶל בֵּית הָאוֹצֵר וַיְהִי טָרֶף בְּבֵיתִי, וַיִּבְחַנּוּנִי נָא בְּדַת, אָמַר ה' צְבָאוֹת, אִם לֹא אֶפְתַּח לְכֶם אֶת אַרְבּוֹת הַשָּׁמַיִם וַיְהִי לְכֶם בְּרֶכֶת עַד בְּלֵי דַי" (מלאכי ג, ט), הרי הדבר מפורש מאד שהפטרה זו מענין של פסח היא תמיד. ולפיכך מפטירין בה לפני הפסח. להזהיר את העם על ענין המעשרות קודם גמר הדין על התבואה, שלא תלקה בשבילם". עכ"ל.

כז. הנה בתוה"ק במדבר (פרק לא) נאמר לאחר נצחון ישראל במדין: "אך את הזהב ואת הכסף, את הנחשת ואת הברזל, את הבדיל ואת העפרת. כל דבר אשר יבא באש – תעבירו באש וטהר, אך במי נדה יתחטא, וכל אשר לא יבא באש – תעבירו במים". משמע מפשט

כלל ב: כל הקונה כלי סעודה המיוצרים ע"י נכרים, כגון: כלי מתכות, וכלי זכוכית וכו' צריך להטבילם במקוה כשר בברכה,^{כז} ולענין כלי פלסטיק מנהג^{כט} העולם שלא להטבילם.

הפסוקים דין טהרת הכלים כדרך תשמישם וכידוע ע"פ האמור בחז"ל בפסחים (דף ל:): דין "כבולעו כך פולטו". (וכן בע"ז (דף עו:)) "כבולעו כך פולטו, מה בולעו בנצוצות, אף פולטו בנצוצות".

האם מד"ת חייבים בהטבלת כלים: הנה הרמב"ם, כתב בהלכות מאכלות אסורות (פרק י"ז ה"ה) דטבילת כלים היא מד"ס, ואמנם הריטב"א כתב שלדעת הרמב"ם טבילת כלים היא מדרבנן. אמנם, יש לבחון את המושג של ד"ס ברמב"ם, ואכן, בשו"ת הרשב"א כותב שלדעת הרמב"ם דין זה הוא מדאורייתא. ולדעת רש"י שהתורה דיברה רק על כלים שרגילים להעבירם באש, ואלו הם כלי סעודה, הרשב"א ס"ל דהטבלת כלים הינה מדאורייתא, והתורה דיברה על הכשרה של כלים, וזה שייך רק בכלי סעודה. וכן היא דעת ר"ת. אמנם הרמב"ן (על התורה) ס"ל שדין זה הוא מדרבנן והסמיכו אותו על הפסוק, אך בחידושו על מסכת עבודה זרה הוא כותב שזה דין דאורייתא. בכל אופן, דעת רוב הראשונים היא שזה דין דאורייתא, וכך נקטו להלכה רוב האחרונים כהגר"א, ה"חח"תם סופר", ה"חכמת אדם", ה"נודע ביהודה" ה"בן איש חי", ועוד.

כת. בדין הטבלת כלי במקוה דוקא, הנה המשנה בע"ז (דף עה:): מחלקת בדרך תשמישו, וזה לשונה: "הלוקח כלי תשמיש מן העובדי כוכבים – את שדרכו להטביל – יטביל, להגעיל – יגעיל, ללבן באור – ילבן באור". לכאורה למדים אנו דין הכשרת הכלים. ובגמ' שם: "תנא, וכולן צריכין טבילה בארבעים סאה. מנהגי מילי? אמר רבא דאמר קרא כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר, הוסיף לך הכתוב טהרה אחרת". משמע לכאורה, דכלים המשומשים של גויים – צריכים אנו להטביל וזה ניתן ללמוד מפשט הפסוקים, רש"י שם מוסיף ומדייק שצריכים טבילה אף בכלים חדשים מהפסוק "וכל אשר לא יבא באש – תעבירו במים" ואלו הם כלים שלא עברו באש? אלו הם הכלים החדשים. אמנם הרמב"ן אין דעתו כן, והוא חולק על סברת רש"י, ולמד דהכוונה לכלים שמשתמשים בהם בצונן ודין זה למד מסברא שכלים שהוכשרו נחשבים ממש ככלים חדשים, ולכן התורה דיברה על כלים חדשים.

כט. הנה בשו"ת יביע אומר פסק הגר"ע יוסף שליט"א, (וכן ביחוד דעת ח"ג סי' ס) דאין צריך להטביל והמחמיר על עצמו תע"ב, וראה שם בארוכה דכלי פלסטיק אינם חייבים בטבילה כי חכמים גזרו דווקא על כלי זכוכית. כך כתבו גם הגר"מ פיינשטיין זצ"ל וכן בשו"ת ציץ

כלל ג: אין להגעיל כלי בשר וכלי חלב בבת אחת, אלא כשאחד מהם אינו בן יומו, ואם שניהם בני יומן יגעילים בזה אחר זה.

כלל ד: בכלים המוגיעים מחו"ל ישנו חומר הברקה משומן שאינו ידוע את מקורו, לפיכך, יש להגעיל הכלי ואח"כ להטבילם כאמור בכלל ב', אלא אם כן, יש אישור כשרות המאשר שלא נמשח בשמן הברקה.

כלל ה: יש להסיר את הדברים החוצצים בטרם טבילת הכלי כמו מדבקה, ואז יטביל.

א: כלים שאין בהם שימוש בפסח ורוצה להצניעם עד לאחר הפסח, יש לנקותם היטב ולהצניעם. (ש"ע סי' תנא סע' א).

ב: הכלל המרכזי בהכשרת כלים לפסח הוא כדין הגמרא (פסחים ל: עד. ועוד) "כבולעו כך פולטו" מאחר ועיקר פעולת הבישול מתבצעת ע"י הרתחה באמצעות נוזלים הרי שהכשרת הכלי תעשה באותה פעולה על ידי הגעלה.

ג: חמץ שנתבשל בכלי ללא נוזלים יוכשר על ידי ליבון.

ד: כלים המבשלים גם בעזרת נוזלים וגם באמצעות צליה. למנהג הספרדים הולכים אחר רוב שימושו (ש"ע תנא ו). אם בדרך כלל משתמשים בו לצורך בישול עם נוזלים, די בהגעלה, ובתנאי שלא השתמשו בו ב-24 שעות בשימוש חמור יותר (כלל ד ס"ט). אולם, למנהג האשכנזים: גם אם השתמשו בכלי פעם אחת לצורך צליה יש להכשירו רק על ידי ליבון. (הרמ"א שם).

אליעזר. אמנם, גם ביבי"א עצמו כתב שהמחמיר להטבילם ללא ברכה – תבוא עליו ברכה. אולם, בספר "קנין תורה" (ח"ב סי' פד) פסק דיש להטביל כלי פלסטיק. ובשור"ת מנחת יצחק כתב שמעיקר הדין צריך להטביל כלים אלו ללא ברכה. לגבי כלים המכוסים בציפוי זכוכית, נחלקו האחרונים, ונראה שיש לדון אותם כמו כלי פלסטיק, ולכן צריך להטבילם ללא ברכה.

ה: **מהי הגעלה?** קדרה שיש בתוכה מים רותחין בלא הפסק, שלתוכה נכניס את הכלי הצריך הכשר לפסח.^ל

ו: **מהו ליבון?** קיימים שני סוגי ליבון, ליבון קל - מניח על הכלי נייר ומחמם את הכלי באש עד שהנייר שעליו ישרף. ליבון קשה - חימום הכלי באש, עד שיצאו ניצוצות מהכלי. (שם סע' ד).

ז: כלים שלהם ידיות מפלסטיק וכו' - יש לנקות היטב בעזרת מחט או קיסם מסביב לידיות הכלי.

הכשרת הבית לפסח

ח: ארונות מטבח - ניקיון יסודי עד כמה שאפשר. ואם לא משתמשים, אפשר גם לסגור ולסמוך על המכירה.

ט: השיש של המטבח - יש לנקות את השיש היטב בכל הפינות והסדקים. יש לערות מים רותחים מכלי ראשון בעודם מבעבעים, וניתן להשתמש בשיש בפסח, אולם, יש שמחמירין ועוטפים את השיש בניר אלומיניום וכו'.^{לז}

י: הכיור - יש לנקות באופן יסודי את הכיור משאריות החמץ. ובפרט במקום החיבור לשיש, ובאם יש נקבים יש לדאוג לסתמם בחומרים הנחוצים (סילקון וכו'). ולאחר הניקוי הכשרו בעירו מים רותחים כדין השיש. ויש

ל. פסק מרן המחבר (תנא יא) בכלי שלא ניתן להכניסו בבת אחת למים הרותחים, על מנת להכשירו, יכול להגעיל תחילה חציו האחד ואח"כ את חציו האחר.

לא. לענין השיש במטבח - דעת מרן הב"י להכשיר את השלחן בעירו רותחין מכלי ראשון ואין צורך להעביר עליו ברזל מלובן או אבן אלא אם כן רגילים ללוש על השיש או רוב השימוש בו בהנחת מאכלי חמץ חמים. אולם דעת הרמ"א להחמיר בזה דיערה עליו מים רותחים ותוך כדי יעביר עליו אבן או ברזל מלובן וזאת יעשה על כל השטח של השיש. ויש שמחמירים ומכסים השיש בניר אלומיניום וכו'.

שמחמירין להניח כיור פלסטיק מיוחד לפסח.^{לז}

יא כיור מנירוסטה – ינקה אותו היטב ואח"כ יערה עליו מים רותחים מכלי ראשון, ודיו.

יב: מסננת הכיור, יש לנקותה היטב ולהגעילה, אולם יש להחמיר ולהחליף הרשת ולקנות רשת מיוחדת לפסח.^{לז}

יג: מקרר ומקפיא – יש לנקות באופן יסודי. יש הנוהגים לכסות בנייר.

יד: כיריים – יש לנקות תחילה היטב בחומרים חריפים ומפגמים. ולאחר מכן יש ללבן בליבון קל את מסגרות המתכת (חצובות), עליהן עומדים הסירים מכל צדדיהן. ויש שנהגו לכסותן ברדיד אלומיניום. על המשטח יש לערות מים רותחים מכלי ראשון. ויש שמחמירין לכסות את מקום מעמד הסירים והמשטח ברדיד אלומיניום לכל ימי החג.

טו: תנור אפיה – כלל נקוט, אין להשתמש בתנור 24 שעות לפני ההכשרה. יש לנקות את פנים התנור היטב בחומרים חריפים המיועדים לכך.^{לז}. אחר כך יש להסיק את התנור למושך כשעה, בדרגת החום המרבי. אולם, הרוצה להשתמש בתנור לאחר הכשרו ימתין תחילה שיצטנן התנור מהחום של ההכשר ואח"כ ישתמש בו לצורכי הפסח. אולם, למנהג האשכנזים: יש

לב. דין הכיור כדין השיש שהזכרנו לעיל, את ברזי הכיורים ינקה היטב שלא יהיה בו חמץ בעין, ויש שמחמירים לערות עליהם מים רותחין ולפתוח את הברז המים החמים בעת שהמים חמים (ספר "הגעלת כלים" עמ' שמח)

לג. ראוי לשפוך חומר מפגם לתוך נקב יציאת המים מהכיור שאם יש חמץ בעין יפגם טעמו (שם)

לד. תנור בעל שני תאים נפרדים ושתי מחיצות מפרידות ביניהם, יכול להכשיר תא אחד ולהשתמש בו לפסח, אף על פי שהתא השני הנו חמץ ובלבד שיכסה אותו כדין.

המסתייגים מהכשרת תנור לפסח, ובפסח אינם משתמשים כלל בתנור. דין הטורבו-גל כדין התנור. לענין התבניות יש להחמיר ולא להכשירם בליבון מכיון שעל ידי הכשרם תבניות אלו יתקלקלו, ולפיכך, ראוי להשתמש בתבניות חדשות או תבניות המיוחדות לפסח.

טז: מיקרוגל - לאחר ניקיון יסודי מרתיחים במיקרוגל מים המעורבים בסבון בכלי כשר לפסח עד לדרגת החום המרבית. את מגש הזכוכית יש לנקות היטב, ולמנהג האשכנזים המחמירים בזכוכית יש להגעילה כדין כלי בישול מזכוכית. אולם, יש מחמירין ואינם משתמשים כלל בפסח במכשיר המיקרוגל^{לה}.

יז: מיקסר ובלנדר - יש לפתוח את בית המנוע ולנקותו היטב. כמו כן, יש

לה. הנה בספר ילקוט יוסף (מהדו"ב עמ' תר) כתב בענין הכשר המיקרו גל, וכתב לחלק בין שני סוגי המיקרו-גל המצויים כיום. יש כאלה שיש בהם גם גופי חימום [השחמה], ודינם כדין הכשר תנור אפייה רגיל, שלאחר שימתינו עשרים וארבע שעות בלי לבשל ולחמם בו, ינקו היטב את המכשיר, וידליקו את גופי ההשחמה בחום הגבוה ביותר, במשך כשעה, ובזה התנור כשר לפסח. ויש תנורי מיקרו גל שאין בהם גופי חימום, אלא פועלים רק באמצעות קרינה. ותנורים אלה אם הם משמשים על פי רוב רק לחימום המאכלים, ולא לבישול, יש אומרים שאינם צריכים הכשר כלל, מאחר שאין הדפנות מגיעות ברוב פעמים לחום שהיד סולדת בו. ואף אם איזה פעם חיממו שם איזה דבר מאכל במשך כמה דקות, והדפנות הגיעו לחום שהיד סולדת בו, מכל מקום הולכים אחר רוב פעמים. ויש חולקים. ולכן לענין חמץ בפסח נכון להכשיר את המיקרו גל לפסח על ידי שינקו אותם היטב, ויניחו כוס שיש בתוכה מעט מים ומעט חומר ניקוי, [אבל לא אקונומיקה], וירתיחו את המים במשך מספר דקות, עד שדפנות התנור יספגו את האידיים. ונכון להוסיף עוד חומרא להשתמש במיקרו-גל בפסח רק באמצעות קופסת קרטון או פלסטיק סגורה היטב. [ויש המסתפקים בדרך הראשונה, או בחימום בתוך קופסא סגורה]. ואם משתמשים בתנור המיקרו גל גם לבישול, וכן תנורי מיקרו גל שבחנניות שהשימוש בהם הוא תדירי יותר, ומסתבר שהחום בדפנות מגיע לדרגה שיד סולדת בו ברוב פעמים, ראוי להחמיר שלא להשתמש בו כלל בפסח. ובסיכום ההלכה כתב "והצענו כל הדברים בטעמיהם ונימוקיהם בפני מרן אאמו"ר שליט"א והסכים עמנו לדינא".

לנקות היטב את כל החלקים האחרים. לאחר מכן יש להגעיל במים רותחים את החלקים הבאים במגע עם אוכל, אם המיכל זכוכית לדעת הב"י די בניקוי היטב ולדעת הרמ"א יש לערות מים ג' ימים. אולם יש הנוהגים להימנע מלהשתמש במיקסר שהשתמשו בו בחמץ.

יח: פלטת שבת – יש לנקותה היטב בניקיון יסודי מכל מיני דבקי אוכל שנותרו בפלטה ולאחר מכן יש לחמם למשך שעה. וכן יש לצפותה בנייר אלומיניום, ואז רשאי להשתמש בה. ויש מחמירין בכל זה ומשתמשים בפלטה חדשה.

יט: קומקום חשמלי ומייחם מים לשבת – יש לנקות באופן יסודי, ולאחר מכן יש למלא במים עד הסוף ולהרתיח.¹⁷ את מכסה המייחם יש להגעיל מחשש שהונח עליו חמץ, אך אם יודע בבירור שלא הונח, די בשטיפה והדחה.

כ: מדיח כלים - יש לנקות היטב מכל שאריות החמץ. אין להשתמש בו 24 שעות לפני ההכשרה. אח"כ, יש להפעילו בדרגת החום המרבית¹⁸. את הרשתות יש להכשיר ע"י הגעלה או עירווי מים רותחים.

כא: קולט אדים - יש מטבחים שבהם מצוי קולט אדים מעל הכיריים. קולט אדים זה בולע מאדי החמץ, ויש להגעילו. ובכדי לדעת אם בלע קולט האדים חמץ, יש לבצע בדיקה פשוטה והיא: להרתיח מים מתחת לקולט, ואז אם הקולט חם בשיעור שהיד סולדת בו - יש להכשירו. כי אם לא יכשירו, אזי בעת הבישול בפסח, עלולה טיפה של אדים ליפול בתבשיל, והיא בלועה מהחמץ הבלוע בקולטים. אופן הכשרת קולט אדים הוא: יש לנקותו יפה,

לו. יש שמחמירים שבעת רתיחת המים ישליך לתוך הקומקום וכו' אבן או ברזל. לו. עיין שו"ת אגרות משה (חאו"ח ח"ג, סי' נח) וכתב שם שהמים שאיתם נעשה את ההגעלה יהיו חמים ביותר (ועלה את מעלות הטמפרטורה), מכפי הרגילות להשתמש בהם בשאר ימות השנה, ויש שמחמירים להניח שם אבן או ברזל מלובן.

ולצפותו בנייר כסף. ויש מחמירים ולא משתמשים כלל בקולט אדים ומכסים אותו בבד עד לאחר הפסח.

כלי המטבח

כב: סירים - סירי אלומיניום, נירוסטה וכו' מכשירים בהגעלה. את הידיות החיצוניות של הסיר, יש לנקות היטב, אולם, אם במקום החיבור דבוק שם חמץ בעין יש לנקות, כאמור, אולם יש שמחמירים ללבן ליבון קל באותו מקום.

כג: סיר עוגה (סיר פלא) שאופים בה חמץ, אין לו תקנה בהגעלה מכיון שלא ניתן ללבנו, שאם ילבנו יפקע מחום האש^{לח}.

כד: מחבתות יש לעשות הבחנה, באם טיגן בשמן דיו בהגעלה, ובתנאי שניתן להסיר את השומן הדבוק, אך מחבת שמטגנים בה בלא שמן אין להכשירה בהגעלה אלא בליבון^{לט}.

כה: סכו"ם, מצקות - הכשרם בהגעלה. אולם יש להבחין בסכו"ם שיש בו חלודה, יש להסיר את החלודה מהסכו"ם הצריכים הגעלה או ליבון, ואם נשארה חלודה - לא הוכשרו.^מ

לח. ז"ל בעל היחוד (ח"א סי' ז) ולכן בהיות וסיר העוגה שנעשה מאלומיניום אינו יכול להחזיק מעמד בליבון, יש להצניעו עם הכלים של החמץ עד לאחר הפסח.
לט. שם הביא דעת הפרי חדש (סי' תנא סע' י"א), שאף לדעת הרא"ש והש"ע, טסין שאופין עליהם פשטידא, ונותנים עליהם מעט שמן, צריכים ליבון, שאין כאן שמן רוחש כמו במחבת, ותשמישו על ידי האור נקרא. וכן כתב בש"ע הגאון רבי זלמן (אות ל"ו). והובא להלכה בכף החיים (ס"ק קל"ט), ובמשנה ברורה (סקס"ח). וכן כתב בשו"ת שאלת שלום מה"ת (סי' קפ"ב).

מ. יש לעשות הבחנה בין הסכו"ם הרגיל לבין הסכו"ם שיש בו חיבור פלסטיק או עץ שאותם לא ניתן להכשיר משום שהחמץ דבוק בו בחריצים, אולם, הרוצה להכשירם יש

כו: כלי פלסטיק קשים - נוהגים שלא להכשירם. אולם הנזקק לכלים אלה כגון: בצה"ל או בבתי חולים יגעילם. (ויש שמחמירין לעשות כן שלש פעמים).

כז: כלי זכוכית רגילה - מנהג הספרדים - די בשטיפה והדחה (ש"ע סי' תנא סע' כו). אולם, למנהג אשכנזים - אם שמושם בצונן, יש להשרות ג' ימים [כל כ"ד שעות יש להחליף את המים וחוזר חלילה, שאם לא יעשה כן, הועיל לו רק יום אחד]. (הרמ"א שם).

אבא אעירה: ספרדים שהורו להחמיר בחו"ל בכלי זכוכית כמו כל חרס ורוצים לנהוג בארץ ישראל כדעת מרן הש"ע נכון שיעשו היתר למנהגם. (יבי"א ח"ד סי' מא).

כח: כלי זכוכית המבשלים בהם מסוג דורלקס, פיירקס, קורל, ארקופל, וכו', למנהג הספרדים די בשטיפה והדחה, ואין צורך בהגעלה ודינם כדין כלי זכוכית רגילים כמובא לעיל (ילקוט יוסף). אולם למנהג אשכנזים יש להשרות ג' ימים. ואין להכשיר אם אופים או בישלו בהם מאכלי חמץ.^{כ"א}

כט: כלי חרס, פורצלן, חרסינה וכו' - אין אפשרות להכשירם ויש להצניעם עד לאחר הפסח.

ל: כלי חרס שעבר עליהם י"ב חודש, במקום הפסד מותר להשתמש בהם ע"י ההגעלה ג' פעמים במים רותחין (ילקוט יוסף בשם מרן שליט"א).

לנקות היטב במקום החיבור ואח"כ יגעילם. אך אם הידיות ממתכת טוב ללבן ליבון קל באותו מקום ואח"כ יגעילם (הגעלת כלים עמ' תד).

מא. יש שכתוב שגם הנוהגים כשיטת הב"י אם השתמשו בכלי זכוכית באש כגון : כלי פיירקס וכו' טעונים הגעלה (שו"ת שבט הלוי חיו"ד ח"א סי' מג), אולם, דעת היבי"ע (ח"ד האו"ח סי' מא) ועוד דאין צורך להגעיל, ואכמ"ל.

לא: כלי כסף וזהב, וכלים שמשתמשים בהם בצונן, כגון גביע קידוש בין מתכת בין חרס וניילון, הכשרם על ידי שטיפה והדחה בלבד, אף שפעמים נותנים בהם חמץ רותח. כיון שרוב תשמישן אינו אלא בצונן, ולא הלכו בכלי אלא אחר רוב תשמישן. ואם נשתמש בהם בחמץ חם בתוך מעת לעת, יש להחמיר ולהכשירם בחמץ, כדרך תשמישם בחמץ. ודוקא כשאינם בני יומן יש להתירם בשטיפה והדחה בצונן. (חזון עובדיה עמ' עז).

לב: תרמוס – כלי שתוכו עשוי מזכוכית דיו בשטיפה והדחה, ומותר להשתמש בפסח. אולם, למחמירים, אם הקפיד כל השנה שלא להשתמש אלא במים חמים בלבד או תה וכו', ירחץ אותו היטב ורשאי להשתמש בו בפסח, אך אם אכסן שם חמץ כגון דייסה של תינוק וכו', אין אפשרות להכשירו, לדעת המחמירים שלא להשתמש בכלי זכוכית.

לג: תרמוס העשוי מנירוסטה בלא זכוכית, אם השתמש במים חמים רשאי להשתמש לאחר ניקוי והדחה, אולם, אם הצניע בו חמץ יש להדיחו היטב ולהגעילו.

לד: בקבוק לתינוקות – אם משתמשים בו בחמץ, יש צורך להחליפו בפסח.

לה: מפת שלחן ומגבות מטבח, תחילה יש לנערם מכל הפירורים ולאחר מכן יש לכבסם ודיו. ויש לבדוק בשיפולי המפה אם נדבק בה חמץ.^{מב}

לו: מימיה – דרך שימושה רק למים, די בשטיפה והדחה וכדין כלי הפלסטיק כמובא באות כו,^{מג} אולם באם המימיה נמצאת בתוך בד עוטף יש לכבס זאת,

מב. עיין בספר הגעלת כלים עמ' שפא.

מג. מצינו בספר הגעלת כלים (עמ' שעז אות רכב) שמחמיר בד"ז וז"ל: אם הכניסה לתוך כלי שעמד על האש – יגעילנה בכלי ראשון; אם עירה לתוכה חמץ חם – יכשירנה בעירו רותחין; אם שהה בה חמץ, אף צונן, במשך כ"ד שעות – יכשירה בהגעלה בכלי ראשון או

מאחר ופעמים שנמצא שם חמץ. וכן באפוד צבאי שמוניחים שם את המחסניות והמימיות וכו', יש לרוקן ולבדוק היטב, שלא ימצא שם פירורים וכו'.

לז: סיפולוקס ומתקן הסודה-סטרים, די להם בשטיפה וניקוי היטב במים צוננים.

לח: שלחן – יש לעשות הבחנה בין שלחן שיש עליו מפה כל השנה לבין שלחן שאין עליו מפה, אם זה שלחן אוכל עם פורמייקה יש לערות עליו מים רותחים, אולם אם חושש לשלחן יש לנקות היטב ולאחר מכן לצפות במפה לכל הפסח. שלחן אוכל ללא פורמייקה, דיו בניקוי יסודי, ולאחר מכן יש לפרוס מפה לכל משך ימי החג.

טל: כסאות - די בניקיון יסודי בחריצים,^{מד} וכסאות שאוכלים בהם התינוקות יש לבדוק ביותר, וכן עגלת התינוק והלול וכו'.

מו: שאר הרהיטים בבית - אם באים במגע עם חמץ במשך ימות השנה (כגון: ספת הסלון וכו'), יש לנקות ולהבריש היטב.

מא: רכב- יש לנקות היטב בכל הפינות, וכן בתאים שפעמים שוכחים שם חמץ, וכמו כן, יש להוציא את השטיחים ולנקות היטב בשואב אבק, ולוודא כי אכן הרכב נקי מכל וכל.

בשרייה שלשה ימים במים צוננים וכל כ"ד שעות יחליף המים. ע"כ. חומרא זו טובה במקומות שאין ידוע איזה שימוש נעשה במימיה קודם (כמו בצבא וכו'), אולם, באם יודע בכירור שבמימיה זו נעשה שימוש רק למים, מותר להשתמש בה וכאמור לעיל. מד. אם מעמידים על הכסאות קדרות חמות יש לנקות היטב את הכסאות וזה הוא הכשרם דמאחר ורוב שימושם לשיבה ולא להניח עליהם כלי אוכל, אולם למחמירים יש לנקותם ולשפוך עליהם רותחין מכלי ראשון.

מב: מדוכה [מכתשת] בין של אבן בין של מתכת מותרת בהגעלה, לאחר ניקוי היטב בפרט מבפנים, ויש אומרים שאין להכשירה על ידי ליבון, שהרי חושש שהכלי יתקלקל ולא ילבנה כראוי, וכל זה כשהשתמשו בה בדבר חריף, אבל אם השתמשו בה בצונן בלבד, אין צריך להגעילה, ודי לה בשפשוף וניקיון היטב. (חזו"ע פסח ע"ב ע"ד).

מג: טבעת שנלוש בה בצק- יש שמחמירים להגעיל הטבעת של אשה הרגילה ללוש בצק כשהטבעת על ידה, עכ"פ יש לנקות בכל החריצים.^{מ"ה}

מד: יש להחליף את מברשת השיניים בפסח, ולהשתמש במברשת מיוחדת לפסח, ולכן, בערב פסח, אחרי שאוכלים חמץ עד שעה רביעית, יצחצח שיניו היטב במברשת הרגילה, ואחרי כן יזרקנה. והחשש הוא שבין סיבי המברשת ייצאצאו פירורים דקים של חמץ, ולכן יש לעשות כנ"ל (שם).

מה: טלפון או פלאפון – אם דרכו לדבר כשאוכל יש לנקות את האפרכסת שמא נדבק בה חמץ.^{מ"ו}

מו: קערות של מתכת שמערים לתוכן תבשיל מכלי ראשון, די להכשירם על ידי עירווי מכלי ראשון. אבל אם מערה עליהם מכלי שני לא הוכשרו בכך. ואפילו אם עירה עליהם מים חמים מכלי טרמוס לא הוכשרו בכך, שדינו ככלי שני. (חזו"ע פסח ע"ב ע"ו).

ה) מצת מצוה ומים שלנו

א: נכון להשתדל לקחת למצת מצוה של לילה הראשון מצה שנעשית

מה. מצינו בספר הגעלת כלים (ע"מ שמו) שהביא בהערה קטו וז"ל: במדריך הכשרות היו"ל ע"י הבר"ץ ירושלים הורו שראוי להגעילן, ולכל הפחות להזהר שלא לענדן בזמן שהידים עוסקות בחמין, ע"כ. ומה שהורו להגעיל לא ידעתי טעמם, ואולי משום שלפעמים לשים בידים בעת ענידתן. וכן הורה הגר"מ אליהו זצ"ל להחמיר בזה.

מו. עיין (שם) דחשש שמא נדבק שם חמץ כשמשוחח בשעת אכילתו.

בעבודת יד, ומכל מקום בדיעבד יוצאים ידי חובה במצה שנעשית ע"י מכונה חשמלית. (חזו"ע עמ' קד).

ב: מצה שיוצאים בה ידי חובה בלילה הראשון של פסח, צריכה להיות שמורה משעת קצירה.

ג: במקום שאי אפשר להשיג מצה שמורה משעת קצירה, אלא משעת טחינה או משעת לישה, יוצאים בה ידי חובה בשעת הדחק, ויכולים לברך על מצה כזו על אכילת מצה. והיינו בחטים שנלקחו מן הגויים, ונטחנו על ידי ישראל, ונשמרו מאותה שעה ואילך, אבל לא נשמרו משעת קצירה, אולם מצה שלא נשמרה משעת לישה ואילך פשיטא שאין לברך ולא יוצאים בה ידי חובת מצה (שם עמ' קב).

ד: נוהגים שבכל שבעת ימי הפסח אוכלים מצה שמורה משעת קצירה. ואם אירע שנה אחת אונס שלא יכלו להשיג מצות כאלה, או שהיו חולים, אין צריך לעשות התרה. ומותר לאכול מצה רגילה, מאחר שאין בדעתם לבטל מנהגם לגמרי אלא לאותה שנה. ואם רוצים לבטל מנהגם לכל השנים, רשאים לעשות כן על ידי התרה (שם עמ' קג).

ו) מים שלנו

א: חטים שלתתן ברותחים בשרייה מועטת, שלא שהו במים כשיעור מיל, אלא מיד טוחנים אותם אחר לתיתה, אין החטים מחמיצות בכך, ויש להקל בזה, וכל שכן שמותר להשהותם לאחר הפסח.

ב: אין לשין את המצות אלא במים שלנו, כלומר שלנו לינה כל הלילה, ויש להתחיל לשאוב המים סמוך לזמן בין השמשות במשך כל זמן בין השמשות, דהיינו עד כשלוש עשרה דקות וחצי אחר שקיעת החמה, ואחר בין השמשות אין לשאוב עוד (עיין הליכות עולם ח"א עמוד רפו. חזון עובדיה על פסח מהדורת תשס"ג קסג).

ג: באם צריכים למים הרבה, רשאים להתחיל לשאוב מים בעוד היום גדול, וכדעת מרן הש"ע, ורק כשאננם צריכים למים הרבה ראוי להחמיר להתחיל לשאוב סמוך לתחלת זמן בין השמשות. [שם עמוד קסג]. ולמחרת יקדים לקחת המים קודם שתזרח עליהם השמש. ובדיעבד אפילו זרחה עליהם השמש, אם לא נתחממו כשיעור פושרים, יכול ללוש בהם. (שם קסד).

ד: הוצרכו למים נוספים, יש לסמוך על מה שכתב מרן השלחן ערוך לבטל מים שלא לנו חד בתרי במים שלנו, ורשאים לעשות כן בידים לבטל המים חד בתרי. ואין צריך שיהיה בדוקא שיעור חד בתרי לענין זה, ודי בכך שיהיו המים שלנו מרובים מן המים שלא לנו, אם אינו יכול להשיג עוד מים שלנו. (שם).

ה: באר שהמים שבו מלוחים קצת, וקשה למצוא מים אחרים, מותר ללוש בהם עיסה למצה, ואין לחוש לחימוץ. (עיין בשו"ת יביע אומר ח"י בהערות לרב פעלים ח"ד או"ח סימן יח).

ו: מים שלנו שהיו בשכונת המת, ואין אפשרות להשיג מים שלנו אחרים, אין צריך לשפכם ומותר ללוש בהם את המצות, שעל כיוצא בזה אמרו שומר מצוה לא ידע דבר רע, ואפילו אופה בהם מצות לשאר ימות הפסח מותר.

ז: לכתחלה אין לשאוב את המים שלנו על ידי גוי, ובשעת הדחק או בדיעבד, אפילו נשאבו על ידי גוי כשרים למצה. (עיין בדברי הרמ"א וכף החיים סי' תנה סקמ"ב וכן במ"ג. שו"ת רב פעלים ח"ד סי' יח).

ז) מכירת חמץ

א: עד חצות יום י"ד בניסן צריך כל יהודי להשבית את החמץ שברשותו, וכדי שלא לאבד כמות גדולה של מאכלי חמץ, היו יהודים רגילים לתכנן היטב את קניותיהם ומאכלם כך שעד הפסח יסיימו לאכול את מאכלי החמץ שלהם,

ורק מעט מהחמץ היו משאירים, כדי לקיים בו מצוות ביעור חמץ למהדרין בשריפה.

ב: מצד הדין יכול כל אדם למכור את חמצו לגוי במכירת החמץ המסודרת על ידי הרבנות, ואף אם רוצה למכור מעט חמץ,¹² כמו למשל, מעט אבקת מרק חמץ, או חבילת אטריות, רשאי, שאין הבדל בין אם מוכר מעט או הרבה חמץ, בכל מקרה אחר שהחמץ נמכר אין היהודי עובר עליו באיסורי חמץ.

ג: ניתן לכתחילה לסמוך על מכירת החמץ המבוצעת ע"י הרבנים די בכל אתר ואתר¹³, מפני שלמכירה זו יש לה תוקף הלכתי ככל מכירה, ועל פי דין יכול הגוי אחר הפסח שלא למכור את החמץ בחזרה ליהודי. יוצא איפוא כי המכירה מוחלטת ואין בה הערמה.¹⁴ אולם, בכדי שהמכירה לא תראה כהערמה נהגו לדקדק בכל פרטיה, מאחר ויש דעות מהי דרך הקניין שעל פי ההלכה קונה הגוי מיהודי, ולכן מבצעים המכירה בכל צורות הקניינים, כדי

מז. דעת הגר"צ אבא שאול זצ"ל בדין הנוהגים לבער הכל ולא נשאר להם מאומה מן החמץ, והטעם שאין למכור בכה"ג את החמץ שהרי בעצם נגרמת תקלה שאם מוכרים ואין להם חמץ יותר משוה פרוטה המכירה לא חלה על פחות משוה פרוטה והוא כשהמוכר דעתו על המכירה ולא על הביטול וממילא גם ביטול אין ואפשר שיצא קרח מכאן ומכאן. לענין קנין סודר – הנה הגר"צ אבא שאול זצ"ל (אור לציון ח"ג פ"ט עמ' קח-קט) דאין צריך לעשות קנין סודר, ודי באמירה בעל פה שממנה אותו לשליח למכירת חמץ, ואף מקל דאפשר למנות את הרב אף דרך הטלפון וכו'.

מח. דעת המתירים, בעל הנודע ביהודה (קמא ח), וחתם סופר (או"ח סב וקיג), ועונג יו"ט (סי' כח), ובשדי חמד (ח"ח סימן ט), האריך בתשובה על העירעורים כנגד המכירה. ועיין באגרות משה (או"ח ב, צא), דכתב שהמכירה מועילה גם כשיהודי המוכר את חמצו אינו שומר מצוות. על הצורך למכור לכתחילה את המקום שעליו החמץ, כתב במשנ"ב (תמח, יב). ועיין חזו"ע ואכמ"ל.

מט. ד"ל ה'נטעי גבריאלי' (פ"מ ס"א עמ' קטו) : המוכר את חמצו צריך שיגמור בדעתו להקנות כל חמצו בלב שלם, דאם לא יעשה כן, לא הוי מכירה גמורה, ואסור להתנות תנאים במכירת החמץ, (ש"ע סי' תמח ס"ג).

שיהיה ברור שעל פי כל הדעות המכירה חלה. בנוסף לכך מקפידים שהמכירה תחול גם לפי חוקי המדינה.¹ ויש שמחמירים שלא לסמוך לכתחילה על מכירת החמץ², מפני שהיא נראית כהערמה, הואיל והחמץ נשאר בביתו של היהודי, וקרוב לוודאי שהגוי לא יבוא ליקח ממנו את חמצו, ואחר הפסח מיד חוזר היהודי לאכול מאותו חמץ.

ד: למעשה, נוהגים כיום להמליץ לכולם להשתתף במכירת חמץ, מפני שיש מוצרי מזון ותרופות טעימות שיש ספק אם נתערב בהם מעט חמץ, ואין ראוי לאבדם מפני ספק כזה, וכן אין אפשרות להשאירם בבית שמא יש בהם חמץ, לפיכך הטוב ביותר למוכרם במכירת חמץ ולצאת בזה מהספק.

ה: הרוצה למכור חמצו רשאי לבצע את המכירה גם ע"י טלפון או מכשיר אחר, ובלבד שיזהה עצמו.³
ו: אותו חמץ שנמכר, כיוון שהוא נשאר בבית היהודי, יש חשש שמא ישכח

ג. עיין משנ"ב (תמח, יז, ט) ועיין חזו"ע שם.

נא. דעת האוסרים למכור החמץ לגוי - בעל תבואות שור בפירושו למס' פסחים אשר פקפק במכירה שהיא הערמה. וכן הב"ח וא"ר ומחה"ש (סי' תמח) כתבו שאין לסמוך על המכירה אלא במקום הדחק למנוע הפסד מרובה. וכן הובא בס' "מעשה רב" לגר"א כתוב שאין למכור חמץ גמור אלא מכירה מוחלטת לתמיד, ואחר הפסח החמיר שלא לקנות חמץ שנמכר במכירה הרגילה. וכן נהג הגרע"א קפ"ב).

גב. מובא בספר אור לציון (ח"ג פ"ט דיני מכירת חמץ - בהגהה עמ' קט) "ועוד נראה, שאפשר למנות את הרב אף דרך הטלפון, ודמי לנותן הרשאה לחברו וכו'" וכן פסק (שם עמ' קח) דלענין קנין סודר אין חובה ודי באמירה בע"פ שממנה אותו לשליח למכירת חמץ.

האם אומרים אנו בדין מכירת חמץ "זכין לאדם שלא בפניו" היוצא מזה שרב יכול למכור בעבור אנשים שיודע בפירוש שלא ימכרו, בשדי חמד (מערכת חמץ ומצה סי' ט עמ' 382), שפסק דרשאי לעשות כן. ואף יש מהפוסקים שסוברים שאפילו מותר למכור לאדם חמץ גם בלי ידיעתו מדין "זכין לאדם שלא בפניו" ויש החולקים על כך, אך הרב שדי חמד במערכת חמץ ומצה סימן ט אות ב בעמוד 367 כתב שהרבנים מוכרים חמץ גם לבני הכפרים שלא יכולים להגיע אליהם כדי לזכות אותם ומנהג פשוט הוא .

ויאכל ממנו בפסח, לפיכך יש צורך להניח את החמץ בתוך ארון ויסגרנו במפתח ויצניע את המפתח.²² וכן יכול להדביק את דלתות הארון בנייר דבק, וטוב שיכתוב עליו "חמץ שנמכר", וכך לא יבוא לפותחו בטעות או אחד מילדיו בימי הפסח (ש"ע תמ, ב).

ז: אדם הרוצה למכור את חמצו עדיף לכתחילה שיקרא את שטר ההרשאה שעליו הוא חותם, כדי שיבין שהוא ממונה את הרבנות כשלוחו על מנת למכור את חמצו לגוי. וידע שהמכירה מוחלטת. ומכל מקום אם לא קרא וסמך על הרב,²³ מכירתו כשרה, שכן אם בפסח יבוא הגוי לקחת את החמץ והרב יאמר לו שאכן החמץ שייך לגוי ועליו לתת לו את חמצו - יתן, נמצא שהמכירה כשרה.

ח: יש לכתוב בשטר המכירה את שם המוכר ואת כתובתו המדויקת,²⁴ בכתב קריא, כדי שידע הגוי מי מוכר והיכן הוא גר, וכך יוכל הגוי אם ירצה לבוא לביתו כדי לקחת את חמצו.

ט: ראוי²⁵ שלא למכור את החמץ הבלוע בכלי החמץ שברשותו מחמת שבאם

נג. מן הדין יש למסור את המפתחות של החדר שבו נמצא החמץ לידי הגוי, עיין ב"ח, ט"ז (סק"ד) מג"א, אך נהגו להקל (שו"ת נוב"י או"ח ס"י יח) בלא מסירת המפתח, אלא מגלה דעתו שיש לגוי רשות ליטול אימתי שיחפוץ, כל האמור בהקלה זו זה דווקא בבית פרטי ולא במפעלים גדולים וכו'. שיש להם למסור את המפתחות [עיין ב'נטעי גבריאל'-פמ"ג ס"ד עמ' קכב].

נד. לכתחילה יסביר הרב שהמכירה היא מוחלטת, ויכון למכירה גמורה ולא יהיה כמעשה קוף בעלמא, עיין בספר "תכלת מרדכי" (אות צא) וראה מחצית השקל (תמח סק"ג) שו"ת חת"ס (ס"י קיג) שם דנים באותם אנשים שמוכרים ואינם מבינים על מה הם חותמים, ולכן, לכתחילה יש להסביר את מהות המכירה שהיא מוחלטת כדין (נטעי גבריאל' פמ"א סע"א). נה. עיין בשו"ת אבני נזר (ס"י שלט סק"ד).

נו. דעת החת"ס (או"ח קט) דאין לכלול במכירת החמץ את הכלים, אולם דעת ערוה"ש (יר"ד קח, נב), להקל בנד"ז, דאף אם מכר אין צריך טבילה. ולכתחילה לא ימכור הכלים אלא ימכור

ימכור אותם קיים חשש^נ שצריך להטבילם לאחר החג מדין "קונה כלי מגוי" שאין לחמץ הבלוע בכלים שום שווי, ואין בעולם גוי שמעוניין לקנות את החמץ הבלוע בכלים. וכן הדין לגבי חמץ שדבוק על הכלים, שאין גוי שמעוניין בו. לכן טוב שלא לציין זאת בשטרות המכירה.

י: יכול למנות שליח על מכירת חמצו ואפילו אשה חוץ מנכרי וחרש שוטה וקטן.^{נח}

ח) בדיקה וביעור חמץ

א: אור ליד' בניסן תחל בדיקת החמץ בצאת הכוכבים. (בערך 19:20, לפי שעון קיין).^{נט}

את החמץ הבלוע והדבוק בכלים.

בדין חמץ הבלוע בכלים, נוסף, לדעת הסוברים דצריך לבער פחות מכזית (מ"א תמב, יב), יש להסיר כל ממשות חמץ שעל הכלים לפני הפסח, באמצעות ניקוי נכון של הכלים, ובפרט כיום שיש חומרים מפגמים (חומרי ניקוי וכו') וניתן להסיר כל ממשות חמץ, ואפילו אם לא הצליחו להוריד לכלוך מסוים ודאי פגמוהו עד שאינו ראוי למאכל כלב, ואזי אפילו אם יהיה בו שיעור כזית אין צריך לבערו. לכן אין צורך למכור את החמץ שעל הכלים וק"ו שאין למכור את הבלוע בכלים, ואכמ"ל.

נז. אף אם מכר את הכלים א"צ להטבילם, עיין בספר "נטעי גבריא" שהביא להקות פוסקים שדנו בדין זה ופסקו דאין צורך להטבילם לאחר הפסח אם מכר את הכלים כיון דמכירת החמץ אינה נחשבת כמכירה גמורה לענין זה (מהר"ש ענגיל ח"ג סי' כו), כמו כן צריך לשד"ח (חו"מ סי' ט ואות כז) ולגאון רבי שלום משאש זצ"ל בספרו תבואות שמש (הלכות הגעלה סי' צז) שראה כמה שטרות מכירה מגדולים שמכרו הכלים ואפ"ה לא הוצרכו להטבילם אחר הפסח.

נח. שם (פמ"ה סע' א), לענין גוי וחש"ו הביא מש"ע (חו"מ סי' קפח סע' ב), וכ"כ במג"א (סי' תלד סק"ד). ולענין שליח עושה שליח לכו"ע מהני עיין בשו"ת זכר יהוסף (סי' קלח), ובשו"ת משפטיך ליעקב (סי' לו), ואכמ"ל.

נט. בדיקת חמץ – הנה מרן בשלחנו הטהור (או"ח סי' תלא) פסק דבודקין בחורין ובסדקין בכל המקומות שדרך להכניס חמץ וכו', והנה רואים אנו אנשים המקילים בבדיקה וסומכים על נשותיהם בבדיקה ואינם בודקין יפה יפה בחורין ובסדקין, וצריכים אנו לדון האם נכון

ב: הברכה שמברכים בבדיקת חמץ היא "על ביעור חמץ", והברכה חלה על תחילת והכנת הביעור שמבער למחרת, ועל כן הבדיקה היא צורך הביעור. ולכן יכוון על הבדיקה ועל הביטול שלאחריה ועל השריפה ועל הביטול שלמחרת, ויש להזהיר את הקטנים שלא יפזרו פירוים בשום מקום.

ג: עיקר הביטול הוא בלב, שיגמור בלבו שכל החמץ שברשותו הרי הוא כאילו אינו, ואינו חשוב כלום והרי הוא כמו עפר וכדבר שאין בו צורך כלל^פ.
 ד: תקנת חז"ל (פסחים ה.) לבדוק את החמץ לאור הנר, מפני שאורו ממוקד וטוב לבדיקה. ולכן תיקנו לבדוק בלילה, שבליילה אור הנר בולט ומאיר היטב את החורים והסדקים שבהם עיקר הבדיקה. אבל ביום, אור השמש החזק מכה את אורו של הנר, וקשה לעיין להתמקד באורו החלש של הנר.

ה: אין לבדוק לאור אבוקה, (כנר ההבדלה במוצש"ק) היינו נר שלהבתו עולה

הדבר לסמוך על הניקיון הרב שעושות נשות ישראל ערב הבדיקה, מצינו במרן חיד"א דכתב על אותם "מקילים ראש" דנראים כשר בבית וילך לארכה ולרחבה ותו לא, רק באמת יחפש ויבדוק מזן אל זן, אולי ימצא איזה דבר ששכחוהו, או לא ראוהו ואם לא עושה כן, כמעט הוא ברכה לבטלה. עכ"ל (דברי מרן חיד"א הובאו בספרו "עבודת הקודש" סי' ז' אות ר) וכידוע דהגר"א היה בודק זמן רב (הובא במעשה רב סי' קעח) וכן מצינו בספר דרך פקודיך (מ"ע ט אות ה) כתב דצריך להודיע כי תקנת חכמים לחפש אחר החמץ בחורין וכו'. אמנם מהר"י שפירא בשיטתו למסכת פסחים (סוה"ס סי' יב) כתב דיש שמקילין בבדיקה ובדקים בדרך העברה דיש להם על מה שיסמוכו בהיות שבדקין היטב ערב הבדיקה. ובפרט שכיום רוב הבתים מרוצפים וצבועים היטב.

ס. וכתב הרמב"ם (פ"ב מהלכות חמץ ומצה הל' ב' - ג'), וז"ל: "ומה היא השבתה זו האמורה בתורה שיבטלו בלבו ויחשוב אותו כעפר וישים בלבו שאין ברשותו חמץ כלל ושכל חמץ שברשותו הרי הוא כעפר וכדבר שאין בו צורך כלל. ומדברי סופרים יש לחפש אחר החמץ במחבואות ובחורים ולבדוק ולהוציאו מכל גבולו וכן מדברי סופרים שבדקין ומשבייתין חמץ בלילה מתחילת ליל ארבעה עשר לאור הנר מפני שבליילה כל העם מצויין בבתיהן ואור הנר יפה לבדיקה ואין קובעין מדרש בסוף יום שלשה עשר וכן החכם לא יתחיל לקרות בעת זו שמא ימשך וימנע מבדיקת חמץ בתחילת זמנה". עכ"ל"ה.

משני פתילים נפרדים. וכמה טעמים לכך, אחד מהם, מפני שלהבת האבוקה גדולה ועלולה לשרוף דברים בבית, והבודק יהיה טרוד שלא ישרוף דבר מה ולא יוכל להתרכז בבדיקתו. ואם טעה ובדק באבוקה - לא יצא. ואף לאור נר שמן אין לבדוק, שהואיל ומתיירא שמא ישפך מן השמן על כליו ובגדיו, אינו יכול להכניס את הנר למקומות צרים כדי לראות היטב את החורים והסדקים. לכתחילה אין לבדוק לאור נר פראפין, שגם אותו יתקשה להכניס למקומות צרים, כדי שלא יטפטף וילכלך את כליו. ולכן נהגו להעדיף נרות שעווה שכמעט אינם מטפטפים (ש"ע ומשנ"ב תלג, ב).

ו: לכתחילה יש לבדוק בנר, אולם בדיעבד הרוצה לבדוק לאור פנס רשאי, ובמקומות שיש לבדוק חשש שמא להבת הנר תגרום לשרפה (כגון בדיקה ברכב) - עדיף שיבדוק בפנס.^{סד}

סא. לאור פנס, מצד הדין מותר לבדוק, מפני שטעם התקנה לבדוק לאור הנר מפני שאורו ממוקד, וכן אור הפנס ממוקד. ואף יש מעלה בפנס, שיש פחות חשש שמא ישרוף או ילכלך, ואם הוא פנס טוב אורו חזק וממוקד יותר מנר. אמנם יש מחמירים שלא לבדוק לאור פנס משום שלמדו חכמים מן הפסוקים שחיפוש ראוי שיעשה לאור נר (פסחים ז:). אלא שגם פנס יכול להחשב כנר, שחוט הלהט הוא הלהבה, והסוללה - שמן (שערים המצוינים בהלכה קיא, ד). למעשה, המנהג הרווח לבדוק לאור נר כפי שנהגו חז"ל, אבל להלכה הרוצה לבדוק לאור פנס רשאי, ובמקומות שיש לבדוק חשש מסוים שמא להבת הנר תגרום לשרפה - עדיף שיבדוק בפנס (ועיין בספר סידור פסח כהלכתו (יג, י). וכן הובא להלכה ביבי"א (ח"ד אור"ח סי' מ) וז"ל: "ובאמת שגם הטעמים שבגמרא למניעת הבדיקה באבוקה לא שייכי בנדון דידן. [שהרי] במנורת חשמל לא בעית, דרגילים להשתמש בחשמל. שהרי ודאי אפשר לבדוק ע"י נורת חשמל קטנה או פנס כיס, שמאירים גם לתוך חורים וסדקים. ואם כן ממילא שאין מקום לחוש להחמיר בזה לעניין בדיקת חמץ. המורס מכל האמור, שבמקום הצורך שקשה לו להשיג נר שעווה אפשר להתיר הבדיקה ע"י פנס כיס. ומכל מקום היכא דאפשר נכון לחוש. ויש לבדוק בנר של שעווה שהוא מצווה מן המובחר והטוב והנאות לבדיקה" עכ"ל, אמנם לכאורה יש להקשות דהרי אם פנס מועיל לבדיקה יותר מנר, מדוע להסתפק בנר מלכתחילה? נראה לכאורה להשיב דלכתחילה יש לחוש לכך שבדיקה עם נר היא תקנת חכמים מחייבת, ולא רק עצה טובה (עיין גם יחוד"ד א, ד).

ז: מי שקשה לו לבדוק בעצמו בביתו או בבתים האחרים שיש ברשותו (או רכבו) ומשפחתו או שלוחיו עוזרים לו בבדיקה, יש להם לשמוע את הברכה מבעל הבית והוא יכוון להוציאם והם יתכוונו לצאת ע"י ברכתו ואח"כ יבדקו.

ח: כל המשהה חמץ ברשותו בימי הפסח, ביטל מצות עשה, שנאמר "תשביתו שאור מבתיכם", ועבר על לא תעשה, שנאמר "לא יראה לך חמץ". לפיכך קנסוהו חכמים ואמרו בגמ' (פסחים כח.) חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח אסור בהנאה. והחמץ הזה נאסר בהנאה בין לו בין לאחרים, ואף אם לא ידעו אותם האחרים שחמץ זה עבר עליו הפסח, היודע חייב להודיעם ולהפרישם להצילם ממכשול שלא יאכלו ממנו. וכל הירא לדבר ה' לא יקנה שום מצרך שיש בו חמץ לאחר הפסח, אלא מבעלי מכולת וצרכניה יראי שמים שמכרו את החמץ שלהם לגוי, על ידי הרבנות המקומית, או על ידי גוף כשרות אחר, כנהוג.

ט: לכתחילה יבדוק בעצמו, משום מצוה בו יותר מבשולחו²⁰.
י: הכל כשרים להיות שלוחים על בדיקת חמץ אפילו אשה או קטן שהגיע לחינוך.²⁰

יא: צריך בזמן הבדיקה לשים לב על תרופות הנמצאות בבית, וכן משקאות חריפים (כגון ויסקי ובירה) וכדומה, שלעתים לא שמים לב עליהם מאחר והם נמצאים בארונות בפנים, והם חמץ גמור.

יש לדון במקומות שאין אפשרות לבדוק ע"י נר מפני חשש דליקה וכו', יש לכתחילה לבדוק לכתחילה ע"י פנס. (עיין נטעי גבריאל פי"ז סי"ט הערה לח)

סב. שם, ח"י סק"י, ש"ע הרב ס"ח, מקו"ח סק"ה, שלחן שלמה ס"ב, כה"ח אות כג. (מצוטט מנטעי גבריאל פט"ז).

סג. לכתחילה, מצווה מן המובחר שלא לסמוך לכתחילה על קטנים אלא על אנשים זכרים גדולים (מג"א סי' תלו סקי"ד בשם הב"ח) לכן יהדר בעל הבית לבדוק הוא את ביתו יפה ולא ישאיר חמץ, אך המנהג לסמוך על הנשים (נטעי גבריאל פט"ז ו).

יב: כיצד מצות ביעור חמץ? שורפו או פוררו לפירורים דקים וזורהו ברוח או זורקו לים, והמנהג לשרפו, וחמץ שהושלך לאשפה (לפני זמן איסור אכילת חמץ) אין חובה מן הדין לשרפו.

יג: זמן הבדיקה לכתחילה¹⁹ הוא כעשרים דקות לאחר שקיעת החמה, בערך 19:20 (ואם נאנס ואיחר זמן זה יכול לבדוק בברכה אף אחר זמן זה) ואסור לאכול סעודה של פת (לחם) או עוגה יותר משיעור כביצה (כחמשים ושישה גרמים) קודם בדיקת חמץ החל מחצי שעה קודם זמן הבדיקה, אבל פחות מכביצה מותר לאכול. ופירות וירקות וכן תבשיל אורז וכיוצא בזה מותר לאכלם אף יותר משיעור כביצה, וכן לא יעשה מלאכה בזמן זה וכן אם התחיל ללמוד יעמיד שומר שיזכירהו.

יד: יש נוהגים להסתיר בבית עשרה פתיתים,²⁰ (חתיכות קטנות של לחם וכדומה) עטופים היטב, כדי שבזמן הבדיקה ימצאם הבדוק את החמץ, ומי שנוהג כן יזהר לרשום את מקומן של פתיתי החמץ, כדי שאם לא ימצא אחד מהם, יוכלו אחר כך למוצאו על ידי הרשימה.

טו: יזהר שיבדוק כל הבית, דאם חיפש אחר הפתיתים לבד בלי לבדוק הבית, לא יצא ידי חובה בדיקה.²¹

סד. מה שכתבנו לכתחילה שיבדוק בליל י"ד, צריכים לדון באופן שאי אפשר לו לבדוק בליל י"ד, לכתחילה אלא לבדוק ביום יג' ולפני כן, או ביום י"ד בבוקר, טוב יותר לבדוק ביום י"ד, עמק התשובה סי' סג, שיום י"ד הוא יותר זמן בדיקה מי"ג, והא ראייה דאז מברך על הבדיקה (נטעי גבריאל פ"ז ס"ד, ראה הערה יא).

סה. כמה פתיתים יש להניח בזמן בדיקת החמץ. הרמ"א (תלב ס"ב) כתב: "ונוהגים להניח פתיתי חמץ במקום שימצאם הבדוק, כדי שלא יהא ברכתו לבטלה". וידוע דבזכות אותם הפתיתים לא יתשלם בבדיקתו (חק יעקב תלב, יד). והמשנ"ב (סקי"ב) וגם האר"י ז"ל כתב מנהג זה ושיניח יו"ד פתיתים וכו' המקור לדברי האר"י ז"ל בסה"ק פ"ע"ח כא, ה) עיין כה"ח (תלב סקל"א) למה דוקא המנהג להניח עשרה פתיתים. ואכמ"ל.

סו. נטעי גבריאל (פ"ח ס"ט) בשם "דרך פקודיך" (מצוה ט) וכן הובא בליקוטי מהרי"ח סדר

טז: אחר בדיקת חמץ יש לבטל את החמץ בפיו, שיאמר "כל חמירא דאיכא ברשותי דלא חזיתיה ודלא ביערתיה ליבטיל ולהוי כעפרא דארעא" (בלשון הקודש: "כל חמץ ושאר שישנו ברשותי שלא ראיתו ושלא ביערתו יתבטל ויהיה כעפר הארץ"). וצריך שיאמר את נוסח הביטול בשפה המובנת לו, שאם לא כן לא יצא ידי חובת הביטול. ונוהגים לומר את נוסח הביטול שלש פעמים לחיזוק העניין (וטוב להוסיף לפחות באחד מהם "ליבטיל ולהוי הפקר' כעפרא דארעא").

יז: בתי כנסת ובתי מדרש צריכים בדיקת חמץ ע"י הגבאים שומרי משמרת הקדש¹⁰. מפני שלפעמים אוכלים בהם חמץ (סעודה שלישית וכו'), ואף בבתי הכנסת שאין רגילים לאכול, לפעמים נכנסים ילדים קטנים עם מאכלי חמץ (שו"ע תלג, י).

יח: סוף זמן אכילת חמץ ביום יד' בניסן 10:10. (ע"פ שעון קיץ).

יט: יש להקפיד לבער (לבטל) את החמץ עד סוף השעה החמישית (בערך בשעה 11:20), שאם הגיעה השעה השישית, החמץ נאסר בהנאה ושוב אין אפשרות לבטלו (ש"ע או"ח תלד, ב).

כ: נוסח ביטול היום שונה במקצת מבדיקת החמץ בלילה, שכן בערב

בדיקת חמץ, דהבודקים בהעברה בעלמא קרוב לומר שברכתם לבטלה. סז. הנה דעת מרן חיד"א בספרו מחזיק ברכה (תלג אות ה) פסק וז"ל בגלילותנו נזהרים לבדוק החמץ בבית הכנסת ואין סומכים על הכיבוד והריבוי וכן פסק מרן הראש"ל הגרע"י שליט"א בספר חזו"ע (עמ' ל). אמנם בערוה"ש (תלג יב), כתב שהואיל ואחד הטעמים לבדיקת חמץ כדי לא לעבור בבל יראה, וביהכ"נ אינו שייך לאדם פרטי, ואם ישאר שם חמץ אף אחד לא יעבור עליו בבל יראה, ולפי טעם זה אין מצווה לבדוק ולכן אין לברך. וכ"כ המהרש"ם (ה, מט). מ"מ אם ביהכ"נ או ביהמ"ד שייך לאדם פרטי או לכמה שותפים - לכל הדעות יבדוק בברכה. אלא שאם הבודק מברך בביתו אינו חוזר ומברך בביהכ"נ. ולהלכה הבודק בבית הכנסת יסמך ברכתו בביתו על בית הכנסת. (ולא יברך בבית הכנסת).

מבטלים רק את החמץ שלא נמצא בבדיקת חמץ, ואילו בבוקר מבטלים את החמץ מכל וכל. וזה לשון נוסח הביטול: "כל חמירא וחמיעא דאיכא ברשותי, דחזיתיה ודלא חזיתיה, דבערתיה ודלא בערתיה, לבטיל ולהוי הפקר כעפרא דארעא".^פ ותרגומו בעברית: "כל חמץ ושאר שיש ברשותי, שראיתיו ושלא ראיתיו, שביערתיו ושלא ביערתיו, יבטל ויהא הפקר כעפר הארץ".

כא: מן הדין אפשר לבער החמץ בדרכים שונות, כמו לפוררו ולפזרו ברוח, או לפוררו ולזרוק לים או לנהר (ש"ע סי' תמה סע' א). וכן אפשר לפני שהגיע זמן האיסור, לפגום את החמץ באקונומיקה או חומר אחר עד שלא יהיה ראוי למאכל כלב, ומכיוון שכבר אינו נחשב מאכל חמץ אין צריך לבערו (ש"ע תמב, ט). וכן אפשר לבערו מהבית על ידי שיניחנו לפני שהגיע זמן איסורו במקום שמופקר לרבים (משנ"ב סק"ח). וכן אפשר לזרוק את החמץ לשירותים ולהוריד עליו את המים, ושוב אינו נמצא בבית, אך נהגו לשורפו.

ט) תענית בכורות

א: בכור מאב או מאם מתענה ביום יד' בניסן מעלות השחר (04:45) ועד צאת הכוכבים בליל החג.^פ (ש"ע סי' תע)

סה. נוסח ביטול חמץ הינו בארמית, מפני שנתחבר בתקופה שרוב פשוטי העם הבינו ארמית, אבל ודאי שאפשר לאומרו בעברית או בכל שפה אחרת. ומי שאמר את הנוסח בארמית ולא הבין את משמעותו הכללית שהיא ביטול החמץ, אלא חשב שזוהי תפילה לקראת הפסח - לא ביטל את חמצו (עיין במשנ"ב תלד, ט, חז"ע ואכמ"ל).

סט. המקור לתענית זו היא במסכת סופרים (כא, ג): "וז"ל: אין מתענין בניסן אלא הבכורות בערב פסח. ובירושלמי ר"פ ערבי פסחים יש שתי גרסאות, לפי גרסא אחת נהגו הבכורים לצום, וכן כתבו הרמב"ן והר"ן, ולגרסא אחרת לא נהגו לצום, וכן גרסת הראב"ה וכן דעת הגר"א. ובמאירי כתב שנוהגים באשכנז וצרפת לצום אך אין בה סרך הכרח, וכעין זה כתב בברכ"י בדעת הראשונים, ולכן אפשר להקל בצום זה לסמוך על סיום. והמרדכי כתב בשם ר' יחיאל שמנהג הבכורים הוא רק שלא לאכול לחם ומיני מזונות, אבל מיני תרגימא כבשר, דגים, פרות וירקות מותר. ולמעשה פסק מרן בש"ע (תע, א), שהמנהג לצום. אמנם בשעת

ב: בכור המצטער מחמת חולי או חולשה פטור מהתענית.

ג: היום כשירדה חולשה לעולם והתענית תגרום למתענה נהגו להקל ולהפסיק את התענית על ידי השתתפות בסעודת מצוה כמו סעודת סיום מסכת או ברית וכו'".

ד: "הנוהגים" לשלוח שליח בכדי שיביא בעבורו מיני טעימה מהסיום ובכך שטועם (ולא משתתף בסעודה עצמה) "פוטור" עצמו מן התענית, לא טוב עושה ועודנו חייב בתענית ואין להקל אלא ע"י שמיעת הסיום.

ה: אשה בכורה פטורה מן התענית, אך מה טוב ומה נעים שתשמע סיום מסכת או שתשתתף בסעודת מצוה.

ו: באם קשה לאשה להגיע לבית הכנסת מחמת טרדה והכנות הרבות לחג אפשר להקל לה להביא מיני טעימה מן הסעודה ובכך תופטר מן התענית (נשים שהחמירו על עצמן).

ז: אבל (בכור) שנמצא בתוך שבעה אין לו להקל להשתתף בסעודת מצוה כסיום מסכת או ברית, ואם מרגיש חולשה מחמת התענית יפדה תעניתו ואינו צריך להשלימה (יבי"א א או"ח כה).

ח: אבל שבתוך י"ב חודש על אביו או אמו או בתוך שלשים יום על שאר קרוביו, רשאי להקל בהשתתפות בסעודת המצוה, ובכך יופטר מן התענית.

ט: יש הנוהגים שבאם נולד בן בכור, האב מתענה בעבורו עד שהבן יגדל,

הצורך כתב במשנ"ב (סק"ב), שעה"צ (סק"ו) שבכור שקשה לו מאוד לצום יכול לנהוג כר' יחיאל. ועיין ביבי"א (ח"א סי' כה).

ע. גם בסיום ספר נביאים בעיון אפשר לעשות סעודת מצווה (אג"מ או"ח א, קנז). ומי שלומד מסכת משניות עם מפרשים, יכול לערוך לעצמו סיום, אבל אין לפטור בזה אחרים (יבי"א ח"א סי' כו), מאחר ויש חשיבות לסיום מסכת גמרא בעיקר, שעיקרה היא לימוד התורה בעיון ולא ברפרוף.

רשאי האב לפטור עצמו מהתענית בכך שישתתף בסעודת מצוה, ובאם גם האב בכור עדיף שגם האם תשתתף בסעודת המצוה ותפטור את בנה הקטן, עד הגיעו לגיל מצוות.

י: סעודת המצוה של סיום מסכת מתקיימת בד"כ בבית הכנסת. לכן יש להקפיד שלא להביא דברי חמץ כגון עוגיות וכדו', שכן הגבאים המשרתים בקודש דאגו וטרחו לנקות את בית הכנסת ואת חריצי הספסלים והשולחנות מכל חמץ, ויש לדאוג לכבד את עבודת הקודש שלהם. ומעלה גדולה ישנה לגבאים, ודרגתם חשובה בשמים, והם הנקראים "תמכין דאורייתא", כי הם בעבודתם מסייעים לקיום לימוד תורה ותפילה.

י) דיני ערב הפסח

א: אסור לעשות מלאכה בערב פסח אחר חצות היום^{עא}. (וזמן חצות היום בארץ ישראל הוא בערך בשעה 12:40 לפי שעון קיץ),

ב: יש מקומות שנהגו שלא לעשות מלאכה בערב פסח אף קודם חצות היום, וכך הוא מנהג ירושלים, שאין עושים מלאכה במשך כל היום.

ג: לא אסרו עשיית מלאכה בערב פסח, אלא מלאכה גמורה, כגון לייצר כלים

עא. ושני טעמים לדבר, האחד, כדי שלא יטרד במלאכתו ויטרד מהכנת צרכי ליל הסדר, וזו דעת רש"י והמאירי (פסחים ג). ויש מפרשים שטעם איסור עשיית מלאכה הוא משום שבזמן שבית המקדש קיים, היה אסור לכל אדם מישראל לעשות מלאכה בערב פסח מזמן חצות היום, לפי שאז הוא זמן הקרבת קרבן פסח, שאפילו בשאר ימות השנה, כל אדם שהקריב קרבן למזבח, אותו היום יום טוב שלו הוא, ונאסר בעשיית מלאכה משך כל היום, אלא שקרבן פסח הואיל ואין זמנו אלא מחצות היום ואילך, שרק אז נחשב כיום טוב, ואף לאחר שנחרב הבית ובטל קרבן פסח בעוונותינו, לא נתבטל איסור עשיית מלאכה, שכיוון שנאסר הדבר בגזירת חכמים על כל ישראל, נאסר לעולמי עד, שכך הוא הדין בכל גזירות רבותינו שנעשו על פי בית דין, שאף אם בטל טעם התקנה, לא נתבטלה התקנה. וטעם זה הוא עיקר ההלכה.

חדשים, או לתפור בגדים חדשים, אבל רשאי לתקן כליו,^צ כגון בגד שנקרע רשאי לתפרו, וכן לעשות סחורה ופרקמטיא, וכן מותר לכתוב ולצחצח נעליים, ומותר לגזוז את הציפורניים,^צ אבל להסתפר ולהתגלח אסור, אלא אם מגלח את עצמו שלא על ידי ספר (יהודי), שאז יש להקל בזה, והנכון הוא להקפיד להסתפר ולהתגלח קודם חצות היום^צ, ובמקום שנהגו שלא לעשות מלאכה אף קודם חצות היום, יש להקפיד להסתפר ולהתגלח ביום י"ג בניסן (או בליל ארבעה עשר).

ד: מצוה על כל אדם לטהר את עצמו ברגל, ולכן יטבול במקוה בערב חג, וטוב לכיין שתהיה טבילתו אחר חצות או כשעה קודם חצות. [הנה בשו"ת מציון אורה לכב' הגרא"ז רו שליט"א ח"א (חאו"ח סימן כא), האריך להוכיח מדברי הפוסקים כי מצוה טהרה ברגל שייכת גם בזמן הזה, והגם שאינה חיוב מעיקר הדין מ"מ ראוי לטבול ויושפע עליו אור המועד וקדושתו. ע"ש].

ה: יסדר שלחנו מבעוד יום וילך מוקדם לבית הכנסת ויקרא שם את "סדר קרבן פסח" וכן נוסח ר"ש מאוסטרופולי וע"ב מסעות. ויכול לקרוא אותם גם בביתו לפני מנחה. ויש שנהגו לקרוא סדר קרבן פסח אחרי תפילת מנחה. אך אין זה מעכב. ויכול לקרוא לפני מנחה.

עב. ההיתר לעשות מלאכת הדייט בדרך ארעי אפילו תמורת תשלום מבואר בשעה"צ (תסח סק"י), ובכח"ח (סקכ"ד). ובזה הוא קל יותר מחול המועד, שלדעת המשנ"ב בשעה"צ (תקמא סקכ"ו), אסור בחול המועד ובערב פסח התיר, כפי שהוא מותר בערב שבת אחר זמן מנחה קטנה. אמנם הגר"ז מחמיר בזה גם בערב פסח. ולענין כיבוס יש להקל מאחר וכיום הכיבוס נעשה במכונה ואין טרחה רבה, אך יש מחמירים בזה.

עג. הנה במשנ"ב (סי' תסח סק"ה), כתב שלכתחילה יגזוז ציפורניים לפני חצות, אלא שרבים התירו לגזוז ציפורניים אפילו בחול המועד וכ"כ בש"ע (סי' תקלב), וכ"כ רבנו בחזו"ע (ח"ב ע' פט-צא). ואכמ"ל.

עד. לענין גילוח דעת הרב אליהו זצ"ל (קצוש"ע סי' קיג סג' ה) שמותר אחר חצות והמהדרים מתגלחים לפני חצות. מי ששכח להסתפר לפני חצות ומראהו אינו מתאים כל כך לחג, יוכל להסתפר אצל ספר גוי, מפני שאיסור המלאכה חל על יהודי ולא על גוי. ואף שהיהודי קצת מסייעו, התירו כדי שיכנס לחג מסופר (משנ"ב תסח סק"ה).

ו: "מצת מצוה" שהיא המצה שיוצאים בה ידי חובה בלילה הראשון של פסח, צריכה להיות מצה שמורה משעת קצירה. וכדאי שתהיה עבודת יד.^{עו}

ז: מצוה מן המובחר לאפות "מצת מצוה" בערב פסח אחר חצות. שהוא זמן הקרבת קרבן פסח, (ש"ע תנה) ומכל מקום אין זה מעכב.^{עו}

ח: נוהגים לקרוא את ההלל בעת אפיית "מצת מצוה" בערב פסח כדרך שהיו קוראים את ההלל בעת הקרבת קרבן פסח.

ט: כשאופין "מצת מצוה" בערב פסח אחר חצות, טוב לבטל לפני הלישה

עה. הנה מרן חיד"א בספרו "מחזיק ברכה" (סי' תס סק"ג) כתב "ובארץ הצבי רבים נהגו כי כל המצה שאוכל בפסח תהיה משעת קצירה וכן מובא בברכ"י (סי' תנג סק"ח) מהר"י זיין בשו"ת "שערי ישועה" (שער ו' סי' ד) דלדעת מקצת הגאונים והרי"ף והרמב"ם ז"ל דלכתחילה המצות צריכות שימור משעת הקצירה לכל המצות שאוכל בימי הפסח ולא דווקא למצת המצוה שאוכל בליל הסדר.

האם אמרינן דאוכל מצות שמורות חשיב ליוהרא – הנה הברכ"י שם (סק"ז) הביא דברי מהר"י אירגאס (דברי יוסף סי' מה) דאותם הנוהגים לאכול מצה שמורה כל הפסח אין בזה יוהרא ולא משום מחלוקת ולא משום לא תתגודדו, וכן הביא המשנ"ב (באור הלכה – ד"ה טוב לשמרן) דמנהג הגר"א להחמיר מאד שלא לאכול כי אם מצה שמורה משעת הקצירה בכל ימי הפסח.

דעת החזו"ע (עמ' קג) דאותם שנהגו חומרא של אכילת מצה שמורה בכל ימי הפסח ועתה רוצים לבטל מנהגם מאיזה סיבה או ענין יעשו על כך התרה.

עו. הנה לשון מרן (ש"ע סי' תנה סע' א) "נוהגים שלא ללוש מצת מצוה בערב פסח עד אחר שש שעות שהוא זמן הקרבת קרבן פסח. ובמשנ"ב שם (סק"א) דאפיית מצת מצוה אחר שש שעות דבר זה מנהג דאיתקש אכילת מצה לקרבן פסח דכתיב וזבחת פסח לה' אלהיך וגו' שבעת ימים תאכל עליו מצות וגו' ואמרינן כמו ששחיטת הפסח היה אחר שש כן עשיית מצות של מצוה אחר שש שעות אבל מעצם הדין הוכיחו הפוסקים דאין לחוש לזה דעיקר היקש נאמר לענין אכילת מצה בלילה הראשונה שיהא זהיר לאכול קודם חצות כמו הפסח שהוא נאכל עד חצות וכמבואר לקמן בסימן תע"ז אבל לא לענין עשיית המצה וע"כ בדיעבד אם אפה המצה קודם שש ואפילו חודש או שני חדשים קודם פסח ועשאן לשם מצה כשר.

בפירוש את הפירורים שיפלו שהם נעשים חמוץ. ויאמר "אני מבטל ומפקיר את כל הפירורים שיפלו ואת כל הבצק שידבק בכלים".

י: יש שנהגו שלא אומרים בערב פסח וחולו של מועד מזמור לתודה (רמ"א סע' ב), אולם, אנו נוהגים לומר מזמור לתודה בלא שינוי (עיי' נתיבי עם וחזו"ע).

יא: יש שנהגו להתפלל מנחה גדולה בערב פסח בטרם אפיית המצות מצוה.^ע

יא) שלא ליחד בשר לפסח

א: אסור לומר על שום בהמה בין חיה בין שחוטמה "בשר זה לפסח" לפי שזה נראה שמקדישו מחיים לקרבן פסח ונמצא שאוכל קודשים בחוץ, אלא יאמר בשר זה ליום טוב. (ש"ע תסט). אולם בדיעבד אין לאסור הבשר באכילה.

ב: אין לומר קח מצות אלו וקנה לי בהם בשר לפסח. (משנ"ב סק"ג).

ג: מותר לומר קנה לי בשר "על פסח", או "בעבור פסח" (שם).

ד: נכון להדר לקנות עופות לכל ימות החג, לפני הפסח (מהרי"ל).

ה: מותר לייחד ולומר חיטים אלו שאני טוחן למצות הן לפסח. (הרמ"א שם).

יב) ליל סדר שחל להיות בשבת

א: ליל פסח שחל בשבת, אין לשליח ציבור לומר ברכת מעין שבע מפני שלא תיקנו לאומרה אלא מפני המזיקין, וליל פסח הוא לילה המשומר ובא מפני

עז. הנה מובא בברכי יוסף (סי' תנח סק"ב) ראיתי מדקדקים להתפלל ערב פסח מנחה קודם עשיית המצות. והגם דבכל השנה חיישינן לדעת הרמב"ם (הל' תפלה פ"ג ה"ב) ומרן (סי' רלג סע' א) שלא להתפלל לכתחילה מנחה גדולה, בערב פסח היו מתפללים קודם עשיית המצות.

המזיקין (פסחים קט: המנהיג שם. טור. מג"א סק"ג). וכן דעת רבותינו הראשונים המנהיג (הל' פסח סי' נב, בשם רבנו נסים). טוש"ע (סי' תפז סעי' א), וכן דעת רבים מרבותינו המקובלים. ושליח ציבור האומר ברכה זו בליל פסח שחל בשבת, הוא מכניס עצמו לחשש איסור ברכה לבטלה, ומכל מקום אם טעה השליח ציבור או הזיד והתחיל לברך ברכת מעין שבע אין להפסיקו באמצע הברכה, ולגרום לודאי ברכה לבטלה, אלא יסיים הברכה, אבל לא יענו אחריו אמן"ע.

ב: כשחל ליל פסח בשבת, צריך לומר ויכולו וכו', ואחר כך יאמרו ההלל בברכות. ואם טעה השליח ציבור והתחיל מיד בברכת ההלל, יסיים ההלל וברכה שלאחריו (יהללוך) ואחר כך יאמר ויכולו עד "אשר ברא אלוקים לעשות". ותיכף יאמר קדיש תתקבל אחר זה. (חזון עובדיה על פסח מהדורת תשס"ג, עמ' רלז).

עה. הנה מרן הראש"ל הגר"ע יוסף שליט"א בשו"ת יבי"א כתב באות כ' שאין לזוז מדבר הפוסקים ומרן ז"ל שכתבו שאין לומר ברכת מעין שבע בליל פסח שחל בשבת, ובפרט בא"י וגלילותיה שנהגו שלא לאמרה. ודלא כאיזה חכמים שרוצים להנהיג לאמרה, שמכניסים עצמם בחשש איסור ברכה לבטלה (ולפע"ד אין לענות אמן אחר ש"צ האמורה) וכלל גדול בדינו סב"ל, ושב ואל תעשה עדיף. וכ"ש במקום שרוב ככל הפוסקים מסכימים כן, וכן פסק מרן שקבלנו הוראותיו, וכל המשנה ידו על התחונה, ומה גם ש"א שכן דעת האר"י. ובלא"ה העיקר דאמרינן סב"ל נגד האר"י ז"ל. ראה בספר נתיבי עם (להגר"ע אבורביע זצ"ל), דכתב כשחל יו"ט א' של פסח בשבת היו נוהגים לומר ברכת מעין שבע, ואח"כ משנת התר"ג ואילך ביטלו מלאומרה ע"ש בסעיף א' שהאריך לתת טעם וסמך למה חזרו בהם. ראה טעם נפלא שכתב מרן הגר"ח פאלאגי בספרו לב חיים (סי' צה) [האף אמנם שס"ל דכן יש לומר ברכת מעין שבע כל שלא ימצא בהם מוחה אפילו אחד יכולים לשנות המנהג], וזה לשונו: ועלה על דעתי לומר טעם על דרך הסוד שלא לומר ברכת מעין שבע כשחל ליל ראשון של פסח בשבת, ממאי דקיי"ל (ש"ע סי' רסח סעי' י) דאין אומרים ברכת מעין שבע בבית חתנים, והיינו טעמא, משום דכיון שהכלה נתברכה בשבע ברכות שם אין צריך לברכת מעין שבע, וכמו שכתב הרב חמ"י ז"ל וכן נמי בענין ליל פסח יש לו דוגמת שבע ברכות ממש וכמו שכתבו הראשונים וכו' ומהר"י וי"ל (סי' קצג) בפירושו הירושלמי דכל האוכל מצה בערב פסח כאילו בועל ארוסתו בבית חמיו, שנמשלה לכלה, מה כלה אסורה בלא שבע ברכות כך המצה יש לה שבע ברכות קודם האכילה, ואכמ"ל.

ג: להלן סדר הקידוש בליל פסח שחל להיות בשבת:

יום הששי. ויכלו השמים והארץ וכל צבאם. ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה וישבת ביום השביעי מפל מלאכתו אשר עשה. ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אותו כי בו שבת מפל מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות.

סברי מרגן: ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן.

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, אשר בחר בנו מפל עם ורוממנו מפל לשון וקדשנו במצותיו. ותתן לנו יי אלהינו באהבה שבתות למנוחה ומועדים לשמחה, חגים וזמנים לששון, את יום השבת הזה ואת יום חג המצות הזה, זמן חרותנו באהבה, מקרא קדש, זכר ליציאת מצרים. כי בנו בחרת ואותנו קדשת מפל העמים, ושבתות ומועדי קדשך באהבה וברצון, בשמחה ובששון הנחלתנו. ברוך אתה יי, מקדש השבת וישראל והזמנים.

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה.

ג) אכילת מצה בערב פסח

א: אסרו חז"ל (ירושלמי פסחים פ"י ה"א) לאכול מצה בערב פסח^ט, וזאת כדי שיהיה היכר באכילת המצה בליל פסח שהיא לשם מצוה^פ. (ויש מחמירין שלא לאכול מצה מר"ח ניסן).

ט. המקור לאיסור אכילת מצה בער"פ, הינו בירושלמי (פסחים פ"י ה"א), "א"ר לוי האוכל מצה בערב הפסח כבא על ארוסתו בבית חמיו והבא על ארוסתו בבית חמיו לוקה". והובא להלכה בהרי"ף (ספ"ג דפסחים).

פ. האם אדם שאכל מצה בשוגג בער"פ האם יברך ברכה המזוון? הנה בשו"ת והשיב משה (תאו"ח סי' כ"ח) דן במי שאכל מצה בערב פסח בשוגג, אם ברכת המזון, שישנה הלכה בידינו שמי שאוכל דבר איסור אינו מברך עליו לא בתחילה ולא בסוף, וכמו שכתב הרמב"ם (פ"א מהל' ברכות הי"ט) וכן פסק מרן בשלחנו הטהור (סי' קצו).

ב: בערב פסח (לאחר שעה עשירית), אסור לאכול סעודה אפילו אינה של מצוה, בכדי שיוכל לאכול את המצה בלילה לתיאבון, ואם יאכל אחר שעה זו תימלא כריסו ולא יוכל לאכול לתיאבון. ומותר לאכול פירות וירקות, וכן מותר לאכול תבשיל אורז, אף לאחר שעה עשירית, ובלבד שלא ימלא כריסו בהם לאכול ולשבוע.

ג: מותר לאכול בערב פסח מצה עשירה שנעשית מקמח כשר עם מי פירות וסוכר, הואיל ואין יוצאים בה ידי חובת אכילת מצה בליל פסח, שהרי נאמר לחם עוני. (ויש מחמירין כנ"ל).

יד) מצה שמורה

א: המצה שיוצאים בה ידי חובה בליל פסח^פ, צריכה להיות מצה שנשמרה משעת קצירה. וזו היא שנקראת "מצה שמורה", דהיינו שמשעת קצירת החיטים השגיחו עליהם שלא תבוא בהם אף טיפת מים. ונכון מאד שאותה מצה תהיה עבודת יד, (כדי שתהא מצה לשמה^פ) ומכיוון שבנקל עלולות לעלות

פא. מצווה מן התורה לאכול מצה בליל ט"ו בניסן, שנאמר (שמות יב, יח): "בערב תאכלו מצות". ואף שנאמר (שמות יב, טו): "שבעת ימים מצות תאכלו". המקור לאכילת מצה שמורה היא ע"פ הפסוק (שמות יב, יז): "ושמרתם את המצות", ופרשו חז"ל שהמצווה לשמור את המצות שלא יבואו לידי חימוץ.

הנה המקור לאכילת מצת מצוה דווקא בליל הראשון הוא בגמ' פסחים (קכ). וזאת ע"פ הכללים שהתורה נדרשת בהם: כל דבר שהיה בכלל ויצא מהכלל, לא ללמד על עצמו בלבד יצא אלא על הכלל כולו. הכלל הראשוני "שבעת ימים מצות תאכלו", והנה גם נאמר (דברים טז, ח): "ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת לה' אלקיך", יוצא אפוא שהיום השביעי יצא מהכלל שאין בו מצווה לאכול מצות, ואם כן, זה שהיום השביעי יצא מכלל המצווה, ללמד על הכלל כולו יצא, שאין מצווה לאכול מצות בכל שבעת הימים. ורק בליל ט"ו מצווה לאכול מצה, מפני שיש פסוק נוסף "בערב תאכלו מצות" (שמות יב, יח).

פב. לכתחילה יש לומר בפה בתחילת העיסוק במצות, שהכל נעשה לשם מצת מצווה, ואם רק חשב על כך - יצא בדיעבד (פמ"ג) ויכוון לשם מצת מצווה שאוכלים בליל הסדר, ואם

שאלות חמורות בכשרות המצה, יש להיזהר לקנות מצות אך ורק במקום שיש עליהם פיקוח על ידי גוף כשרות רציני²³.

ב: אין יוצאים ידי חובה במצה גנובה או גזולה.²⁴ יש להקפיד לשלם על המצות מצווה קודם החג, ולא ידחה את תשלומם לאחר המועד.²⁵

ג: אין לברך "אשר קידשנו במצותיו וציונו על אכילת מצה" אלא בליל הסדר, אבל בשאר ימי הפסח אכילת המצה אינה חובה, ולכן אין לברך עליה ברכה זו.

ד: להלכה צריך אדם לאכול בליל פסח לכל הפחות ד' כזיתים מצה, ב' הכזיתים הראשונים הם בברכת המוציא ועל אכילת מצה, שלישית בכורך והרביעית באפיקומן, וזו דעת הרבה מן הראשונים וכן היא דעת מרן הש"ע (סי' תעז) ויש הנוהגים לאכול ב' כזיתים באפיקומן. (כזית נוסף לזכר קרבן חגיגה).

ה: אדם אנוס כגון חולה או זקן די שיאכל מצה בתחילה, בסיום ברכת על אכילת מצה, ואחריה כזית מרור, ולאחר מכן לצורך כורך יקח חתיכה קטנה של מצה וחתיכה קטנה של מרור ולאחר מכן יאכל כזית אפיקומן (חזו"ע א מד).

כיוון לשם מצה של פסח, יצא ידי חובה (ש"ע הרב תנג, יד).

פג. נפסק להלכה בש"ע (סי' תס סע' א) דיש להקפיד שדווקא יהודים ילושו ויאפו את מצות המצווה בכוונה מפורשת לשם מצת מצווה. אבל את קצירת החיטים וטחינתן ניתן להיעשות על ידי א"י, ובתנאי שיהודי יעמוד על גבם ויראה שנוזהרים בהן שלא יחמיצו. ויש מדקדקים שגם הקצירה והטחינה יעשו על ידי יהודים דווקא לשם מצת מצווה (משנ"ב תס, סק"ג; שעה"צ סק"ד).

פד. עיין ש"ע (תנד סע' ד).

פה. זה לשון המשנ"ב (סי' תנד סקט"ו): "ויש עוד פרט אחד מה שמצוי להכשל בו כגון אם קנה מצה ומשכן לרשותו אם המוכר גלה דעתו בעת מכירתו שדחוק למעות ואינו יכול למכור בהקפה וע"כ עייל ונפיק אחריו אזוזי ומדחהו בלך ושוב ואינו נותן לו מדינא לא קנה כמבואר בח"מ (סי' ק"ץ סי"ז) וממילא אינו יוצא בהם אח"כ ידי חובת מצה מן התורה" עכ"ל.

ו: אין צורך להכניס שני הכזיתים לפיו בבת אחת ולאוכלם ודין זה חל כשאול כזית אחת, ואין להחמיר בהכי. אלא יאכל אדם במתון כדרך האכילה בתוך 4 דקות (למחמירים) ובלבד שלא ישהה באכילת הכזית כדי אכילת פרס, היינו זמן של שש דקות עד שבע וחצי דקות (שם).

ז: קודם שיחלק בעל הבית לשאר המסובים יטעם הוא תחילה מהמצה בלא הסיבה ואחר שייסיים לחלק להם יאכל את שני הכזיתים בהסיבה כדין.

ח: להלכה נפסק דמצוות צריכות כוונה, ולפיכך, יש לכוון קודם אכילתו לצאת ידי חובה אכילת מצה, ובדיעבד אם לא כוון לבו יצא.

ט: צריכים ללעוס את המצה יפה ואח"כ לבלוע. ומיהו אם בלע יצא ידי חובה.

טו) דיני הסיבה

א: יכין אדם מקום מושבו שישב בהסיבה דרך חירות. (ש"ע תעב)
ב: כשהוא מסב לא יטה את גבו ולא את פניו. (שם)

ג: ההסיבה תהיה לצד שמאל.

ד: ילמד אדם את הסמוכים על שלחנו כיצד היא ההסיבה, ועיקרה שיהא מוטה כל גופו על צד שמאל ולא סגי בהטיית הראש, ורבים מפסידים מצות ההסיבה מחוסר ידיעה. (הגרא"ז רז שליט"א נוהג להתריע בזה מידי שנה, כך שמעתי מבנו יצ"ו).

ה: נשים הספרדיות רשאיות להסב, אך באם האשה לא הסיבה יצאה ידי חובה אף בכזית מצה של מצוה ואינה צריכה לחזור ולהסב שוב כדין האיש.

ו: בן אצל אביו צריך להסב אף אם אביו הינו רבו המובהק. תלמיד לפני רבו אין צריך להסב אלא אם כן רבו ייתן לו רשות, ותלמיד חכם מופלג בדור אף

שלא למד ממנו כלום חשוב כרבו ולפיכך אין צריך להסב.

ז: מי שצריך לאכול או לשתות בהסיבה ולא הסב לא יצא וצריך לחזור ולאכול או לשתות בהסיבה.

ח: כתב הרמ"א שבעל הבית לא ימזוג הכוס אלא אחר ימזוג לו וזה כדרך חרות.

ט: מצוה למהר ולאכול בשביל התינוקות שלא ישנו.

י: מצוה לחלק לתינוקות קליות ואגוזים כדי שיראו שינוי וישאלו.

כרפס (יז)

א: עלי הכרפס שיוצאים בהם ידי חובת מצות אכילת הכרפס בליל פסח יש לבודקם היטב בערב החג מן התולעים שמצויים בהם, וישתדל לרכוש בכרפס רק מסוג "חסלט".
ב: נוטל ידיו לצורך טיבול ראשון, ולא יברך על הנטילה. (ש"ע תעג)

ג: יקח מהכרפס פחות מכזית ויטבלנו בחומץ ומברך עליו בורא פרי האדמה ואוכל בלא הסיבה. (שם)

ד: יכוון לפטור את המרור בברכת בורא פרי האדמה על הכרפס.

מרור (יז)

א: עלי חסה שיוצאים בהם ידי חובת מצות אכילת מרור בליל פסח יש לבודקם היטב בערב החג מן התולעים שמצויים בהם וכיום שקיים בשוק חסה מסוג "חסלט".

ב: קודם אכילת המרור צריך לכוון לשם מצות מרור ואם לא כיוון יצא ידי חובה.

ג: יקח כזית מרור וישקענו כולו בחרוסת ולא ישהנו בתוכו שלא לבטל טעם מרירותו, ויברך על אכילת מרור ויאכל בלא הסיבה. (ש"ע תעה)

ד: אם טעה ובירך "לאכול מרור" במקום "על אכילת מרור" אם הוא בתוך כדי דיבור (שיעור של אמירת שלום עליך רבי), יתקן ויאמר "על אכילת מרור" ואם עבר שיעור זה, אין צריך לחזור ולברך אלא יאכל על סמך ברכה זו שיצא ידי חובה (חזו"ע א ל).

ה: אין מברכים על המרור ברכת "בורא פרי האדמה" כיון שנפטר מברכה זו באכילת הכרפס. (שם)

ו: אין מברכין על החרוסת משום שהיא טפילה למרור (שם).

ז: אם אכל המרור בלא שטיבל בחרוסת, חוזר ואוכל המרור (בלי ברכה) וטובל בחרוסת (שם ח"ג עמ' קעד).

ח: אין יוצאים במרור כבוש ולא בשלוק ולא במבושל.

ט: טוב ונכון לחוש ולאכול את המרור דרך אכילתו, עד כמה שאפשר, ומכל מקום אם אכל את המרור שלא כדרך אכילתו, אינו מברך שנית, כשחוזר ואוכל המרור (חזו"ע א לז)

יח) אפיקומן

א: בתום הסעודה יקח כזית מן המצה שהטמין תחת המפה ב"יחץ", ויאכלנו בהסיבה, ויסיים אכילתו בתוך כדי אכילת פרס, ויש נוהגים לומר "זכר לקרבן

פסח שנאכל על השובע", ויש שמחמירים לאכול ב' כזיתים אחד זכר לקרבן פסח ואחד זכר למצה הנאכלת עמו, ומן הדין די באכילת כזית אחת.

ב: יזהר שלא יהיה שבע יותר מדי כשיבוא לאכול האפיקומן, כדי שלא תהיה אכילתו אכילה גסה שאין יוצאים בה ידי חובה.

ג: אם אין המצה מספיקה לכל המסובים, יוסיף מצה שמורה נוספת.

ד: לכתחילה, יש לסיים את אכילת האפיקומן קודם חצות, ובדיעבד אם כבר הגיע זמן חצות לילה, יוצא ידי חובה גם לאחר חצות. [ובשו"ת מציון אורה ח"א (סימן כב) אודות מי שנתאחר מלברך על אכילת מצה והגיע חצות, האריך להוכיח מדברי הפוסקים שאפשר גם לברך "אקב"ו על אכילת מצה", אחר חצות. עש"ב].

ה: אם לא הסב באכילת האפיקומן לא יצא וצריך לחזור ולאכול בהסיבה, אך אם ברך ברכת המזון אינו חוזר ואוכל, ויסמוך על כזית המצה הראשון שאכל ב"מוציא מצה".

ו: נשים שאכלו בלא הסיבה אינן צריכות לחזור ולברך.

ז: אסור לאכול כל דבר מאכל אחר אכילת אפיקומן בכדי שישאר טעם המצה בפיו.

ח: לכתחילה אף אין לשטוף את הפה במי פה, אמנם מי שקשה לו יכול להקל.

ט: קטנים הלוקחים את האפיקומן יש לקרוא לזה "לקיחת אפיקומן" ולא "גניבת אפיקומן" על מנת לא לחנך את הילדים לגניבה.

י: לא יאכל את האפיקומן בשני מקומות, ואפילו בחדר אחד בשני שלחנות, וכן מי שישן באמצע אכילת אפיקומן, והקיץ, אינו חוזר לאכול, אבל בני

חבורה שישנו מקצת באמצע אכילת אפיקומן, חוזרים ואוכלים, ישנו כולם ונעורו, לא יאכלו, נתנמנמו כולם יאכלו.

ט) מנהג שפיכת מעט יין מן הכוס

א: כתב הרמ"א (תעג סע"ז) "ונוהגין לזרוק מעט מן הכוס באמצע כשמגיע ל"דם ואש ותמרות עשן" וכן כשמזכיר המכות דצ"ך עד"ש באח"ב בין כסדר דהיינו "דם צפרדע וכו' וכן באמירת הראשי תיבות "דצ"ך וכו'". ויוצא איפוא ש-16 פעמים שופכין מעט יין מן הכוס.

ב: את היין שנשפך בכלי, ישפכנו בתוך הכיור (יש נוהגים לשטוף הכוס), ויחזור וימזוג כוס יין, לכוס שני, וימשיכו בקריאת ההגדה.

ג: יין שיש בו קדושת שביעית, יש להימנע מלהשתמש בו למנהג שפיכת מעט היין בדצ"ך עד"ש וכו'. (חזו"ע).

כ) הלכות היין

א: מצוה לברור יין טוב לקדש עליו^פ (ש"ע רע"ב סע"ג).

ב: לא יקח יין חזק, שהוא קשה ובכך יקשה עליו את המשך עריכת הסדר.

פ. אמרינן בבבא בתרא (צ"ז): "אין אומרים קידוש היום אלא ביין שראוי לנסך על גבי המזבח". ופירשו בגמרא שם: דדברים שבדיעבד כשר בנסכים, אף על פי שלכתחלה אין להביאם - מכל מקום בקידוש גם לכתחלה כשר. ואלו הן: יין מגיתו, שעדיין לא הועמד כראוי - לא יביא לנסכים ואם הביא כשר, ובקידוש אפילו לכתחלה, 'דאמר רבא: סוחט אדם אשכול של ענבים ואומר עליו קידוש היום'. (בבא בתרא צז:). וכן יין מגיתו - מקדשין עליו, ומכל מקום מצוה יותר ביין ישן. (מג"א סק"ג).

ג: כתב בספר כף החיים (סופר) שהמהדרין לוקחים כוס לקידוש מכסף, מפני שהכסף רומז לחסד.

ד: לכתחלה טוב לקדש ביין אדום דוקא^פ.

ה: אין לקחת לכתחילה יין "משוחזר" לארבע כוסות. וכן יין מגולה - פסול לנסכים, שיש לחוש שמא שתה הימנו נחש, והוא מאוס וסכנה (מג"א סק"א).

ו: מותר להשתמש ביין מזוג.^{פח}

ז: אפילו מי שהיין מזיקן או ששונא היין חייב לדחוק עצמו לשתות ד' הכוסות, ולכתחילה מותר לו לשתות יין מבושל או יין צימוקים, אך מי שהיין מזיקן עד כדי מצב שיפול למשכב, פטור ויקדש על המצה (חזו"ע).

כא) מנהג אכילת צלי בליל פסח

א: מנהגנו שלא לאכול צלי בליל פסח גזירה שמא יאמרו "בשר פסח הוא",

פז. הרמב"ן ז"ל פוסל יין לבן לקידוש אפילו בדיעבד, ו'לבן' שבגמרא שם אינו לבן ממש, אלא נוטה ללבנות, ולכן קרי לה בגמרא שם 'בירק' ע"ש, כלומר ברק של לבנונית. אבל מבדילים עליו, דהבדלה אין צריך טוב כבקידוש. ומנהג העולם דלא כהרמב"ן, אלא מקדשין על יין לבן. (ב"י).

פח. יין מזוג, אף על פי שפסול לנסכים - כשר לקידוש גם לכתחלה, דפסולו בנסכים משום דכתיב 'שכר' - מידי דמשכר, ודרשינן בספרי: 'ונסכו רביעית ההין - חי אתה מנסך ולא מזוג', ובקידוש פשיטא שמזוג עדיף מחי, שאינו ראוי כל כך לשתיה. ומכל מקום גם על יין חי, אף על פי שחזק מאד, שיכול לקבל ג' חלקים מים - מקדשין עליו. ומכל מקום יותר טוב למזוגו, כדי שיהא ראוי לשתיה בהרווחה, ובלבד שיהא מזוג כראוי, שלא ירבה מים יותר מדאי.

וכל זה היה ביינות שלהם, אבל יינות שלנו יותר טובים הם בלא מזיגה, שאינם חזקים כל כך, והראוי למזיגה - יכול למזוגו. ופשיטא דייין צמוקים שלנו אינם ראויים למזיגה כלל, ובמזיגה יברך 'שהכל' ואין מקדשין, עליו כי אפילו בקצת מזיגה נעשה כמים כידוע. (ערוה"ש

ובכל מקום אסור לאכול שה צלוי כולו כאחד בלילה זה, מפני שנראה כאוכל קדשים בחוץ. (ש"ע תעו)

ב: בשר עגל ועוף וכל דבר שטעון שחיטה אסור לאכול צלי במקום שלא נהגו לאכול צלי.

כב) סדר ההגדה בקצירת האומר

הקדמה

בסדר ליל הפסח יש ארבע מצוות מיוחדות והם:

- סיפור יציאת מצרים [הגדה].
- אכילת מצה.
- אכילת מרור.
- שתית ד' הכוסות.

מצוות סיפור יציאת מצרים ואכילת מצה חיובן מהתורה (רמב"ם פ"ז מהל' חמץ ומצה ה"א) ומצוות אכילת מרור בזמן הזה וכן שתית ד' הכוסות חיוב מדרבנן (שם).

מלבד המצוות שמנינו לעיל תקנו רז"ל מנהגים רבים והם זכר לשעבוד והגאולה, קרבן הפסח וחגיגה, ויש מנהגים שתוקנו כדי לפתות את התינוקות שישאלו את השאלות הנקובות בשינויים בלילה הזה, ועיקר מצוות אמירת ההגדה היא בדרך תשובה לשאלות ששאלוהו, שנאמר (דברים ו כ-כא) "כִּי יִשְׁאַלְךָ בִּנְךָ וְגו' וְאָמַרְתָּ לְבִנְךָ עֲבָדִים הָיִינוּ לְפָרְעָה". (ש"ע תעב סע' טז ובמשנ"ב סק"ג)

מצוות עשה מן התורה לספר בנסים ובנפלאות שנעשו לאבותינו במצרים בליל חמשה עשר בניסן, שנאמר "זָכוֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יָצִאתָ מִמִּצְרָיִם" (שמות יג ג) ונאמר "וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּעִבְדוֹתָ זֶה" (שם ח) ודרשו חז"ל בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך, ואף על פי שאין לו בן חייב בסיפור יציאת מצרים. ואפילו חכמים גדולים חייבים לספר ביציאת מצרים, וכן המאריך בדברים שאירעו הרי זה משובח. [רמב"ם שם].

מי ששכח לומר ההגדה בלילה זה, אין לו תשלומין כלל, שנאמר "בַּעֲבוּר זֶה" בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך (משנ"ב תעג סק"ד).

יהיה שלחנו ערוך יפה בכלים נאים כפי כוחו מבעוד יום כדי שיוכל להתחיל הסדר מיד בשובו מבית הכנסת ולא יצטרך להתעכב ולעכב את הקטנים.

מצוה להזדרז לערוך הסדר כדי שלא ישנו הקטנים, ובזה מקיים מצוות "והגדת לבנך ביום ההוא" (ש"ע תעב סע' א ומשנ"ב סק"א ו-ג).

יכין מקום ישיבתו שישב בהסיבה, דרך חרות כדרך שהמלכים אוכלים, לפי שבכל דור ודור חייב אדם להראות עצמו כאילו הוא עתה יצא משעבוד לגאולה, ועל זה צונו הבורא יתברך "וזכרת כי עבד היית במצרים" כאילו אתה בעצמך היית עבד במצרים ועתה נפדתה ויצאת לחרות וגאולה. (שם)

קדש, ורחץ, כרפס, יחץ, מגיד, רחצה, מוציא, מצה, מרור, כורך, שלחן-עורך, צפון, ברך, הלל, נרצה.

(א) קדש – פירושו: קידוש. יש לפתוח ההגדה ולקרוא בעמידה את סדר הקידוש. בברכת הגפן יכוון לפטור כוס שניה אותה שותים לפני נטילת הידים לסעודה (לפי מנהג הספרדים ועדות המזרח). מנהג אשכנז לברך, כאמור, על כל כוס.

בברכת שהחיינו: יכוון לפטור מצות אכילת מצה, מרור וחיוב אמירת ההגדה. נציין כי גם בחו"ל בליל שני מברכים גם שהחיינו (על ד' כוסות, טיבול הכרפס, טיבול המרור וכו') והשתיה בליל שני בהסיבה בכל ד' הכוסות וכו').

מביאים לפני בעל הבית קערה שיש בה שלש מצות שמורות, ומרור, וחרוסת, וכרפס, וחזרת זורוע [יהיה צלי זכר לקרבן הפסח] וביצה שלוקה (זכר לקרבן חגיגה) ובעל הבית יסדרם לפניו על השלחן כסדר שיובא להלן.

סידור הקערה : ישנן מספר שיטות במנהג, וכל אחד ינקוט מנהג אבותיו בידיו, ואם אין לו מנהג ברור – ינהג כמנהג רוב העולם דהיינו ע"פ מנהג האר"י. (להלן סעיף ג).

- **שיטת הרמ"א :** לפי סדר האכילה – הכרפס קרוב יותר, לאחר מכן המצות, אח"כ המרור והחרוסת, והרחוקים ביותר – הזרוע והביצה.
- **שיטת האר"י :** (כנגד י" ספירות הקבלה) : ג' מצות – למעלה (חכמה, בינה ודעת), תחתיה – מימין הזרוע (חסד) ומשמאל הביצה (גבורה), ותחתיהן באמצע – המרור לברכה (תפארת). תחתיהן – מימין חרוסת (נצח), משמאל הכרפס (הוד) ותחתיהן באמצע – המרור לכורך (יסוד) והקערה עצמה רומזת למידת המלכות.

סדר הקערה לדעת קודשו של רבנו האר"י זי"ע

* נעיר כי החומוץ או מי המלח יהיו מחוץ לקערה

(ב) ורחץ - נוטלים ידיים בנטלה 3 פעמים על כל יד ולא מברכים על נטילת ידיים. נטילה זו היא לצורך השלב הבא - דין הוא: ירק שטיבולו במשקין, אכילתו ע"י נטילת ידיים.

(ג) כרפס - לוקח כמות קטנה של כרפס - פחות מ-28 גרם. טובל במי מלח, או מיץ לימון עם מים (מיץ לימון לבד אין זה דבר שטיבולו במשקין אלא יש להוסיף מים שיהיה רוב מים ומעט מיץ לימון), ומברך: "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם בורא פרי האדמה", ומתכוון בברכה זו לפטור אכילת המרור (חסה).

(ד) יחץ - לוקח את המצה האמצעית מתוך שלוש המצות וחותכה לשני החלקים, החלק הגדול יותר יחביאו ל"אפיקומן" ואת החלק הקטן מניחים בין שתי המצות.

(ה) מגיד - זו מצות הלילה לספר בנסים הגדולים והנוראים שנתרחשו במצרים - יש לקרוא ההגדה בקול רם ובשמחה ובדקדוק רב. לא להחמיץ אף תיבה שלכל מילה ותיבה יש סוד גדול! ויש להרבות בסיפור ההגדה ומדרשי חז"ל למען תספר באזני השומעים (ובפרט הקטנים) ובכך יתן בהם החשק להבין היטב בסיפור יציאת מצרים על מנת שהם יעבירו את "שרשרת הדורות" בנסי מצרים, ומכל מקום לא יאריך הרבה עד שהקטנים ירדמו ויצא שכרו בהפסדו.

- יש שנוהגים לסובב הקערה מעל ראשי המסובין, ואומרים הֲאֵל לַחֲמַא עֲנִיא וכו'. ויש שנהגו לומר "בבהילו יצאנו ממצרים" ויש אומרים את הלשון: "אתמול היינו עבדים היום בני חורין. היום כאן. לשנה הבאה בארעא דישראל בני חורין"

- הסרת הקערה לאחר "הֲאֵל לַחֲמַא עֲנִיא", באה כדי לעורר את הילדים לשאול ולכן יש להראות כאילו נסתיימה הסעודה ומפנים את השלחן, ורק לאחר "מה נשתנה" - מחזירים את הקערה למקומה.

- בכל ההגדה המצות צריכות להיות מגולות, ואילו בכל עת שמגביהין את היין ("והיא שעמדה", "לפיקך אנו חייבים להודות", "ברוך אתה ה' אשר גאלנו וכו'"), יש לכסות את המצות כיוון שהן חשובות מהיין.

- אף על פי שנשים פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמא [מצוות שחיובן אינו קבוע אלא תלוי בזמן מסוים], במצוות הסדר חיוב נשים הינו מדאורייתא (ש"ע תע"ב י"ד) מצוות ההגדה שייכת גם בבנות קטנות שהרי גם כשתגדלנה הן תהיינה חייבות במצוות ההגדה, כיוון שאשה חייבת כאיש. (חזו"ע) בשלב זה מסתיים בברכת: "ברוך אתה ה' גאל ישראל" ובשתיית כוס שניה של יין בהסיבה.

* זכור - במהלך אמירת ההגדה, כוס שניה של יין מונחת לפניך ומאחר שאין אומרים שירה אלא על היין, חילקו את אמירת "ההלל" חלקו הראשון בשלב זה, וחלקו השני לאחר ברכת המזון בשילוב כוס שלישי וכוס רביעי.

(ו) רחצה - נוטל ידיים לסעודה ג' פעמים על כל יד ומברך "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וציונו על נטילת ידיים".

(ז) מוציא - לוקח את שלשת המצות העליונה, החתוכה והתחתונה, ומברך: "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם המוציא לחם מן הארץ", משמיט את המצה התחתונה, ועובר מיד לסימן הבא ("מצה") בלי לדבר כדלהלן.

(ח) מצה - מכוון בליבו שעומד לקיים מצות עשה מן התורה לאכול מצת מצה. מברך: "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם אשר קדשנו במצוותיו וציונו על אכילת מצה". בוצע גודל של 28 גרם מן העליונה ואוכלו, ואוכל גם כזית מהמצה האמצעית שחתך - כלומר 28 גרם כפול שתיים (שני כזיתים). [דעת מרן הגר"מ מאזוז שליט"א ששיעור הכזית לא יותר מעשרים גרם במצות].

(ט) מרור - מתכוון לקיים מצוה מדרבנן לאכול מרור ויזכר בחיי הצער שהיה

לעם ישראל במצרים "וימררו את חייהם" ובכך להודות לבורא העולם שפטר אותנו מאותה מרירות וגאלנו מידם, מברך: "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם אשר קדשנו במצוותיו וציונו על אכילת מרור". חייב לאכול 28 גרם ללא הסיבה!!

(י) בורך - בשלב זה יש לאכול בהסיבה עוד 28 גרם של מהמצה התחתונה (פעם שלישית), ויש לכרוך אותה עם המרור (החסה) בשיעור כזית 28 גרם מרור. אפשר לטבל בחרוסת.

(יא) שלחן עורך - עתה אפשר לאכול ולשתות - יש שנהגו לאכול תחילה ביצה זכר לחורבן שהרי אין אנו יכולים להקריב קרבן פסח. חורבן בית המקדש שחל בתשעה באב חל תמיד באותו יום בשבוע שחל בליל הסדר של אותה שנה. למנהגנו אין לאכול הביצה אלא בבוקר.

זכור! אין למשוך הסעודה זמן רב, שכן קודם חצות יש לאכול אפיקומן.

(יב) צפון - הצפון הוא ה"אפיקומן", והוא סוד זה הלילה שכן אכילתו נחשבת לנו במקום אכילת קרבן הפסח שנאכל בשעה זו קודם חצות הלילה. יש לקחת את אותו חלק גדול (יחץ) ולאכלו בהסיבה - לדאוג שוב שלא יהא פחות מ-28 גרם, יש מדקדקים לאכול 2 כזיתים סה"כ 56 גרם בשלב זה, שכן הפסח עצמו נאכל עם המצה. מצה אחת זכר לקרבן, ומצה שניה זכר למצה הנאכלת עמו. האפיקומן נאכל לאחר שהאדם שבע ולכן אין לאכול אחריו, מ"מ שתיית מים מותרת ויש מתירים גם קפה וסוכר.

(יג) ברך - קודם שיברך ברכת המזון ימזוג כוס שלישית ויברך ברכת המזון. לא לשכוח אמירת "יעלה ויבוא", ומברך "בורא פרי הגפן" ומתכוון (לנהגים ע"פ חומרת הבי"י) לפטור כוס רביעית. את הכוס ישתה בהסיבה. לא פחות מ-86 גרם. ידיח הכוס וימזוג כוס רביעית.

(יד) הלל - אוחז הכוס הרביעית וממשיך את ההלל (אותו הפסקנו בסוף אות ה')

מסיים "ברוך אתה ה' מלך מהולל בתשבחות". שותה בהסיבה את הכוס הרביעית. לא יפחות מ-86 גרם. מברך ברכה אחרונה על שתית היין - "ברוך אתה ה' על הארץ ועל פרי גפנה" [ואם היין מיוצר מבציר חו"ל יש לחתום ועל פרי הגפן].

טו) נרצה - אם עשה כל האמור בהגדה ובסדר יזכה שיהיה רצוי לפני המקום, וטוב להמשיך ולקרוא בעניין יציאת מצרים, ולקרוא מגילת שיר השירים, כי בלילה זה ממש יצאנו ממצרים וכל המצוות הם זכר ליציאת מצרים. אחר גמר הסדר כולו עם אמירת 'שיר השירים', ישב ויעסוק ב'הלכות קרבן פסח' ברמב"ם, או ב'סיפור יציאת מצרים' אשר במדרשים ובזוה"ק. גם אם גברה עייפותו וכבר עבר חצות, מ"מ ישב ויעסוק בסדר הלימוד הנזכר עד שתחטפנו השינה והנמנום, ואז ילך לישן. וכ"ש אם יש חשש שאם ינדד שינה כל הלילה יפגע בתפלתו בבוקר, שאז ילך לישן. אך ילמד מעט ושכב וערבה שנתו. (מבואר בשו"ת מציון אורה ח"א האו"ח סימן כג).

שיעורי אכילה ושתייה

- **כזית** - מידת נפח במוצקים. שתי השיטות המקובלות לעניין זה הן 27 סמ"ק (הגר"ח נאה), או 48 סמ"ק (החזו"א). בכדי לאכול "שיעור כזית", יש לאכלו בטווח שבין 2 דקות לפי השיטה המחמירה ביותר, ל-7 דקות לפי השיטה המקלה.
- **כביצה** - מידת נפח במוצקים ששיעוריה המקובלים ביותר הם: 58 סמ"ק או 100 סמ"ק.
- **רביעית (הלוג)** - מידת נפח במשקאות ששיעוריה המקובלים ביותר הם 86 סמ"ק (הגר"ח נאה) או 150 סמ"ק (החזו"א) כדי לשתות "שיעור רביעית", יש לשתותו ב"לגימה" אחת או שתיים רצופות (אין הכוונה בלגימה לבליעה אחת אלא לרצף של בליעות).

נוסיף נופך בקצרה לסוף "ליל הסדר":

א. סיפור ההגדה צריך להיות באופן שירגיש הוא וירגישו בני ביתו כאילו כל מה שמספר נתקיים בו, וכך כתוב בספר "בתי הנפש" למרן החיד"א : "הכוונה היא שהבן (או הבת) יראה שמחת אביו (או אמו) והתנהגותו ויבין מזה פעולת היציאה ממצרים, שלא את אבותינו בלבד גאל השי"ת, גם אותנו גאל עמיהם, ואשרי הזוכה לקיים בליל הסדר מצוה זו בהתלהבות כתיקונה".

ב. מצוות סיפור יציאת מצרים, זמנה כל הלילה, ולכן לאחר שנרדמים הילדים אז הזמן להאריך ולספר לדבר וללמוד בענייני יציאת מצרים, ויכולים האיש ואשתו לספר יחדיו עד השעות הקטנות של הלילה.

ג. יש הנוהגים לקרוא לאחר ההגדה את שיר השירים.

ד. כתב הרב 'בית יעקב' (על פר' בא) : "כל האורות שנתגלו בליל פסח ביציאת מצרים, הם מתגלים בכל שנה ושנה ולכן מרגיש אדם בעצמו בליל פסח שיש לו הארה ושמחה יותר משאר לילי יו"ט ושבת".

ה. בקריאת שמע שעל המיטה אומרים רק קריאת שמע וברכת המפיל ללא הפסוקים, כיוון שזהו ליל שימורים.

כג) סדר התפילות

א: יש נוהגים להתפלל מנחה של ערב פסח מוקדם מהרגיל, שהיא כנגד תמיד של בין הערבים שהיה נשחט קודם קרבן פסח, ואחר כך טוב לעסוק בענין קרבן פסח שהיו מקריבים אותו בזמן שבית המקדש היה קיים, וטוב לומר סדר פסח זה בעיתו ובזמנו. ולאחר מכן כדאי לומר סגולת ר"ש אוסטרופולי ומ"ב מסעות.

ב: יש נוהגים לעשות "עירובי חצרות" לאחר המנחה, בעוד השמש על הארץ.

ג: ליל פסח ושבת חול המועד - מתחילין תפילת ערבית במזמור המיוחד של פסח "הודו וכו'". מתפללים בשמחה ובניגון מיוחד במיוחד את הקדיש וכן "ראו בנים" ו"השכיבנו" כי תפילה זו נתקנה בעבור ליל פסח שהיה במצרים.

ד: בתפילת ערבית אומרים אחרי העמידה "הלל עם ברכה" וכך נהגו גם חלק מהאשכנזים בארץ ישראל. בעת הברכה על ההלל, מכוונים לפטור בברכה גם את ההלל שבהגדה. מי שמתפלל עם ציבור שאינם נוהגים לומר הלל, יאמר את ההלל ביחיד, ויברך עליו תחילה וסוף.

ה: נשים גם תאמרנה ההלל בברכה, ואם הן לא הגיעו לתפילה, שתקראנה בבית את ההלל עם ברכה.

ו: בליל שבת חול המועד ובליל שביעי של פסח שחל להיות ביום חול או בשבת אין אומרים הלל.

ז: ביום טוב ראשון של פסח מוציאים שני ס"ת. בראשון קוראים "משכו וקחו" שבפרשת "בא" ואם חל בשבת יתחיל "והיה היום הזה לכם לזכרון וכו'". לאחר הקריאה אומר המשלים חצי קדיש, ובספר השני מפטירים בפרשת "פינחס" ובהדש הראשון בארבעה עשר יום וכו'". ואומר המפטיר חצי קדיש. ולאחר מכן מפטירים ביהושע (ה) "בעת ההיא אמר ה' אל יהושע וכו'".

ח: גם ביום טוב של פסח על הרבנים די בכל אתר ואתר לדרוש בענייניו של יום ולחזק את לבם באמונה על ביאת המשיח ועל גאולת ישראל.

ט: בשבת חול המועד מוציאים שני ספרי תורה, וקוראים בראשון שבעה עולים בשמות (לג) פרשת כי תשא "ראה אתה אומר אלי וכו'" אומר המשלים חצי קדיש, ובספר השני מפטירים בפרשת "פינחס" "והקרבתם אשה עולה

לה". ואומר המפטיר חצי קדיש. ולאחר מכן מפטירים ביחזקאל (ל) "היתה עלי יד ה' וכו'".

י: במקצת קהילות אשכנז נהגו לקרוא מגילת "שיר השירים" קודם קריאת התורה.

יא: בשביעי של פסח מוציאין שני ס"ת, וקוראים חמשה עולים בפרשת "בשלח" ובספר השני בפרשת "פינחס". ואם חל בשבת עולים שבעה עולים. יב: בחול המועד אשר חלים בימי החול מוציאים שני ספרי תורה. בראשון קוראים ג' עולים כסדר שיובא להלן. ובספר השני עולה רביעי וקורא "והקרבתם אשה" (במדבר כה ט). ואין אומרים קדיש עד לאחר עליית רביעי.

יג: בכל יום מימי חול המועד פסח קוראים קריאה אחרת השייכת לחג הפסח. סדר הקריאות רמוז במשפט "משך תורא, קדש בכספא, פסל במדברא, שלח בוכרא". שמונה מילים אלו רומזות לשמונה קריאות, שבע המילים הראשונות רומזות לשבע הקריאות בשבעת ימי החג בארץ ישראל. והמילה השמינית רומזת לקריאת התורה ביום שמיני של פסח בחו"ל.

יד: יום ראשון של פסח יחול רק בימים א' ג' ה' או ז'. סדר הקריאות דלעיל קבוע כשפסח מתחיל בימים א' או ג' או ז'. אמנם אם פסח יתחיל ביום ה' אזי באותו יום יקראו "משכו". למחרת ביום ו' יקראו "שור או כשב". בשבת יקראו "פסל לך" ומתחילים "ויאמר משה אל ה' ראה וכו'". ביום ראשון יקראו "קדש לי" ביום שני יקראו "אם כסף" וביום שלישי יקראו "במדבר סיני" וביום רביעי שהוא שביעי של פסח יקראו "ויהי בשלח", ביום שמיני יקראו בחו"ל "כל הבכור".

טו: הפטרה- ביום טוב ובשבת חול המועד אומרים הפטרה. בכל ימי החול של חול המועד אין קוראים "הפטרה", חוץ מיום ב' של פסח בחו"ל שהוא יום טוב שלהם.

טז: בשבת ובחג אם טעו ולא אמרו קדיש אחרי ס"ת ראשון, והמפטיר עוד לא בירך ברכה ראשונה על קריאתו בספר השני, יאמרו קדיש אחרי הספר הראשון.

יז: אם המפטיר התחיל לברך על קריאתו - לא יפסיק, אלא יאמרו קדיש אחרי קריאת המפטיר ואחרי שסיים ברכה אחרונה על הקריאה בתורה. וקדיש זה יעלה להם גם לס"ת הראשון.

יח: מפטיר שטעה ולא אמר קדיש אחרי קריאתו בספר תורה שני והתחיל בברכות ההפטרה, לא יפסיק, אלא ימשיך הברכות עד סופם, יקרא את ההפטרה, יברך ברכות אחרונות ורק אחר כך יאמר קדיש.

יט: הנוהגים כרמ"א אומרים רק פעם אחת "חצי קדיש" אחרי סיום הקריאה בספר הראשון, ובשעת אמירת קדיש זה - מניחים לידו גם את הספר השני.

כ: יום טוב שני בחו"ל - ביום טוב שני של פסח מתפללים כמו יום טוב ראשון, וקוראים הלל שלם עם ברכה, ומוציאים שני ס"ת, בראשון קוראים חמישה עולים. בסדר דלעיל, והמפטיר קורא בספר שני מ"ובחדש הראשון" ומפטיר ב"וישלח המלך". ואחר ההפטרה מתפללים מוסף וכו', כמו ביום טוב ראשון.

כא: ביום טוב שני של שביעי של פסח דהיינו בשמיני של פסח בחו"ל מתפללים כמו בשביעי של פסח ואין גומרים את ההלל, ומוציאים שני ספרי תורה. אם חל בשבת קוראים שבעה עולים ומתחילים מ"עשר תעשר", ואם חל בחול קוראים חמישה עולים מ"כל הבכור" (דברים טו) המפטיר קורא בספר שני "והקרבתם", וקורא את ההפטרה "עוד היום בנב".

כד: יעלה ויבוא

א: אם שכח לומר "יעלה ויבוא" ונזכר ב"ברוך אתה ה'", יסיים "למדני

חוקיך", ויזכיר "יעלה ויבוא", ואחר כך ימשיך "ואתה ברחמיך" וכו'.

ב: ואם כבר אמר "המחזיר שכניתו לציון", ונזכר לפני שאמר "מוודים", יאמר שם "יעלה ויבוא", וימשיך "מוודים" וכו'.

ג: אם לא נזכר עד אחר שהתחיל "מוודים", חוזר ל"רצה", ויאמר "יעלה ויבוא" וימשיך "ואתה ברחמיך" כו'.

ד: אבל אם לא נזכר עד שאמר "יהיו לרצון אמרי פי" האחרון, אפילו שלא עקר רגליו חוזר לראש התפלה.

ה: אם הוא מסופק אם הזכיר "יעלה ויבוא", צריך לחזור. וטוב שכשחוזר להתפלל שיכווין שתפלתו היא על תנאי, שאם אינו חייב לחזור, תהא התפלה כתפלת נדבה.

ו: מי ששכח ולא אמר "יעלה ויבוא" יכול לצאת י"ח על ידי שיכווין דעתו וישמע מהש"ץ את כל הברכות מראש ועד סוף כאדם שמתפלל לעצמו, ולא יפסיק ולא ישיח רק יענה "אמן", אך לא יאמר "ברוך הוא וברוך שמו", ולא יאמר "מוודים" דרבנן. ואפשר לעשות כן רק אם הש"ץ הוא תלמיד חכם היודע להוציא הרבים ידי חובתם. ובד"כ קשה להתכוון כל מילה ומילה בלי להסיח דעת ולכן עדיף שיחזור להתפלל כאמור באות ה'.

ז: מי ששכח להזכיר "יעלה ויבוא" בברכת המזון של ליל חג הסדר, אם נזכר בברכת "בונה ירושלים" לאחר שאמר ברוך אתה ה', ולא סיים עדיין "בונה ירושלים", יאמר "למדני חקיך" ויחזור לאמירת יעלה ויבוא. ואם נזכר אחר שסיים "בונה ירושלים", יאמר, "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם, אשר נתן מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון את יום חג המצות הזה את יום טוב מקרא קודש הזה, ברוך אתה ה', מקדש ישראל והזמנים". ואם נזכר לאחר שהתחיל את ברכת הטוב והמטיב (שהיא ברכת האל אבינו מלכנו), יחזור לראש ברכת המזון ויברך שנית עם הזכרת יעלה ויבוא.

ח: כל זה דווקא בליל חג הסדר, שחובה לאכול מצה, אבל ביום חג הפסח בבוקר, וכן בשאר ימי החג, אם שכח להזכיר יעלה ויבא ונזכר לאחר שסיים הברכה, אינו חוזר לברך ברכת המזון.

ט: דין האשה כדין האיש, שאף האשה ששכחה להזכיר מעין המאורע בליל הפסח צריכה לחזור.

כה) הלל

א: בתפילת ערבית אומרים אחרי העמידה הלל עם ברכה, וכך נהגו גם חלק מהאשכנזים בארץ ישראל. בעת הברכה על ההלל, מכוונים לפטור בברכה גם את ההלל שבהגדה. מי שמתפלל עם ציבור שאינם נוהגים לומר הלל, יאמר את ההלל ביחיד, ויברך עליו תחלה וסוף.

ב: צריך לומר את ההלל בשמחה ובנחת, ולא במרוצה. בקריאת ההלל בבית הכנסת צריך לעמוד, ואפילו לסמוך עצמו על הכותל אסור, אלא אם כן הוא זקן או חולה או חלוש מאד מחמת איזה חולי (בא"ח ויקרא טו).

ד: בימים שאומרים הלל שלם, ללא דילוג, עם ברכה תחילה וסוף אסור להפסיק בדיבור מתחילת הברכה הראשונה עד אחרי הברכה האחרונה. ואם נזדמן לו לענות על דבר שבקדושה בתוך ההלל, מותר לו להפסיק כמו בקריאת שמע (עיי' ש"ע תפ"ח) דהיינו: אם שמע קדיש יענה: חמשה אמנים ראשונים של קדיש, ובאמירת "אמן יהא שמיה רבא" יאמר כל כ"ח תיבות עד "דאמירן בעלמא", אבל שאר אמנים של הקדיש לא יענה.

ה: אם שמע קדושה באמצע ההלל יענה: פסוק "קדוש קדוש קדוש", ופסוק "ברוך כבוד", אבל פסוק "ימלוך" יהרהר בלב. אם שמע "ברכו" יענה "ברוך ה' המבורך לעולם ועד", הן ל"ברכו" שקודם יוצר או "עלינו לשבח", והן ל"ברכו" של עליית ספר תורה. אם הציבור אומר "מודים דרבנן" יענה רק ג' תיבות של "מודים אנחנו לך".

ו: לאחר שיענה קדיש, קדושה, מודים וברכו, כנ"ל, לא ימשיך בקריאת ההלל אלא יחזור לראש הקטע, ובשעת הדחק יחזור לראש הפסוק. ובכל מקרה, ישתדל שהפסקתו לא תהיה באמצע הפסוק.

ז: באמצע אמירת ההלל לא יענה אמן דברכות אפילו אמן ד"האל הקדוש" ואמן ד"שומע תפלה", וכ"ש שלא יענה "ברוך הוא וברוך שמו".

ח: ביום טוב ראשון של פסח, ערבית ושחרית, בין בשבת ובין בחול, אין מדלגין בהלל אלא גומרים אותו ומברכים עליו, ובשאר הימים קוראים בדילוג את ה"הלל" בשחרית בלבד ולא מברכים. ובלילות חול המועד, בין בשבת ובין בחול, וכן בליל שביעי של פסח אין אומרים "הלל" כלל.

ט: בחו"ל נוהגים לומר הלל גמור ביום טוב שני כמו ביום טוב ראשון.

י: נשים תברכנה על ההלל שבתפילת ערבית בליל החג (יח"ד), ובאם אין מגיעות לבית הכנסת מחמת סידור הבית וכו', תברכנה על ההלל בטרם קריאת ההגדה ותכוונה בברכתן גם על ההלל שאומרים בהגדה (שם)

כו) מוריד הטל

א: מתחילים לומר "מוריד הטל" בתפלת מוסף של יו"ט ראשון של פסח. ואין פוסקים עד תפלת שחרית של שמחה תורה [ועד בכלל].

ב: אם אמר "משיב הרוח ומוריד הגשם" בימות החמה ונזכר קודם שסיים את הברכה חוזר ל"אתה גבור". והוא הדין אם כבר אמר "ברוך אתה" ונזכר קודם שאמר "ה". ואם התחיל ואמר "ברוך אתה ה'", ונזכר קודם שאמר "מחיה המתים" יסיים "למדני חוקיך", וחוזר ל"אתה גבור", ואף אם סיים ואמר "מחיה המתים", יחזור ל"אתה גבור" [דמאחר והיא מחלוקת, אומרים אנו ספק ברכות להקל] ואין צריך לחזור לראש התפלה. אמנם אם התחיל בברכת "אתה קדוש" ואפילו שאמר רק תיבת "אתה", מ"אתה קדוש", יחזור לראש התפלה.

ג: בימות החמה אם נסתפק שמא הזכיר גשם, עד שלשים יום אמרינן חזקה שהזכיר גשם, וצריך לחזור, ואחר שלשים יום אין צריך לחזור.

ד: אם ביום ראשון של פסח אומר קטע זה "אתה גבור לעולם השם מחיה מתים אתה רב להושיע מוריד הטל" צ' פעמים, כנגד ל' יום שאומרים אותו ג' פעמים בכל יום, מכאן ואילך, אם אינו זוכר אם הזכיר גשם, הרי הוא בחזקת שלא הזכיר גשם ואינו צריך לחזור. ויש אומרים שלא יתחיל מ"אתה גבור" אלא יאמר "מחיה מתים אתה רב להושיע מוריד הטל".

כז) ספירת העמר

א: נאמר בתורה (ויקרא כא טו): וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עמר התנופה שבע שבתות תהיינה. חז"ל הורו (מנחות סה:): שפירוש ממחרת השבת הוא מחרת יום טוב הראשון של פסח שהוא יום שבתון (ואודותיו הכוונה "ממחרת השבת" ממחרת ליום ראשון של פסח שהוא יום שבתון, לכן מיד במוצאי יום טוב ראשון של פסח אחרי תפילת ערבית מתחילים לספור ספירת העמר). ומצות עשה מן התורה לספור ספירת העמר החל מליל ט"ז בניסן עד גמר שבעה שבועות שהם ארבעים ותשעה ימים.

ב: הזהר הקדוש הפליג מאוד בחשיבות ספירת העמר וז"ל: כל בר נש דלא מני חושבנא דא אינון שבע שבתות תמימות למזכי לדכיותא דא (לימות לטהרה זו) לא איקרי טהור ולא בכללא דטהור הוא. ולאן הוא כדאי למהוי ליה חולקא באורייתא. [אמור צו].

ג: הואיל ובזמן הזה שבית המקדש חרב אין לנו קצירת העמר ולא קרבן העמר, לכן אין מצות ספירת העמר בזמן הזה אלא מדברי סופרים זכר למקדש. ולכן בנוסח "לשם יחוד" שנוהגים לומר קודם ספירת העמר נכון להשמיט ממנו מה שאומרים "כמו שכתוב בתורה וספרתם לכם וכו'" שהרי מצות ספירת העמר אינה מן התורה.

ד: זמן ספירת העומר בלילה, ומכל מקום אם שכח לספור בלילה יספור ביום שאחריו בלי ברכה, ואחר כך יוכל להמשיך לספור בכל לילה ולילה בברכה.

ה: צריך לברך לפני ספירת העומר "ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על ספירת העומר". ואף על פי שספירת העומר בזמן הזה מדרבנן, מכל מקום יש לברך על מצוה זו הואיל ונאמר בתורה: "ושמרת לעשות ככל אשר יורוך", כאילו הקדוש ברוך הוא בעצמו צונו לקיים מצות רבותינו ז"ל, וכמו בשאר מצות דרבנן.

ו: אם ספר בלא ברכה יצא ידי חובה, מפני שהברכה אינה מעכבת את עשיית המצוה. לפיכך אם ספר ספירת העומר בלי ברכה, אינו רשאי לספור שוב ולברך, שהרי כבר קיים מצותו בספירתו הראשונה, ונמצא מברך ברכה לבטלה.

ז: יש אומרים שחצי שעה לפני זמן ספירת העומר היינו חצי שעה קודם השקיעה אסור לאכול ארוחה קבועה ורק אכילת עראי של פחות מכביצה פת מותרת. ואם התחיל לאכול, יש אומרים שבהגיע הזמן חייב להפסיק ולברך ולספור, ויש אומרים שאינו חייב להפסיק. וטוב לברך ולספור ואחר כך להמשיך ולאכול.

ח: מותר לכתחילה לטעום פירות וכד' לפני ספירת העומר.

ט: נוהגים לומר "לשם יחוד" לפני ספירת העומר, וצריך לשים לב ביום האחרון של ספירת העומר שלא לומר את הפסוק "וספרתם לכם וכו' שבע שבתות תמימות תהינה", ואם אמר יכול לספור ואין בכך כלום.

י: לפני ספירת העומר של היום הראשון מוסיפים סדר "קצירת העומר" והי רצון הכתוב בסידורים.

יא: מצות ספירת העומר מעומד' וסמכו חז"ל על הנאמר אודות ספירת העומר

"מִהַחֲלֵל חֶרֶם, בְּקִמָּה" אל תקרי "בְּקִמָּה" אלא בקוֹמָה, שאדם עומד מלא קומתו. ומכל מקום אם מנה כשהוא יושב יצא ידי חובתו, וזקן או חולה שקשה להם לעמוד יכולים לספור לכתחילה כשהם יושבים. יב: טוב לכוין אחר הספירה בכל לילה בתיבה אחת ממזמור "למנצח בנגינות" וכן לכוין לאות אחת מפסוק "ישמחו וירננו" ולאות אחת מתפילת "אנא בכח" וגם יכוין לספירה של אותו לילה. ולפי זה יכוין בלילה הראשון לתיבת "אלקים" של המזמור, ולאות "י" של "ישמחו", ולאות "א" של "אנא בכח", ולספירת "חסד שבחסד".

יג: לאחר הספירה יאמר "הרחמן הוא יחזיר לנו" וכו' ויאמר "אנא בכח" כולו, וכן "למנצח בנגינות" כולו, וטוב לאומרו בצורת המנורה.

יד: נשים פטורות מספירת העמר. ידוע כי על פי דברי המקובלים, טוב שהנשים לא תספורנה כלל ספירת העמר, אף בלי ברכה.

טו: המנהג בכל תפוצות ישראל שלא לשאת אשה בימי הספירה מפסח ועד ל"ד לעמר.

ובתשובות הגאונים מובא מקור המנהג שלא לשאת אשה בימים אלו, משום מנהג אבלות, שכך אמרו חכמים (יבמות סב:): שנים עשר אלף תלמידים היו לו לרבי עקיבא, וכולם מתו בין פסח לעצרת (חג השבועות), מפני שלא נהגו כבוד זה בזה. וכולם מתו באסכרה.

טז: פשט המנהג שלא להסתפר בימי ספירת העמר, למנהג האשכנזים עד יום ל"ג לעמר, ולמנהג הספרדים עד יום ל"ד לעמר בבוקר. ויש מהספרדים שמקלים לענין תספורת כמנהג האשכנזים, שבליל ל"ג לעמר כבר מסתפרים, והמקילין בזה מבני עדות המזרח יש להם על מה שיסמוכו.

יז: נשים, למנהג הספרדים, אינן בכלל האיסור לענין תספורת בימי הספירה,

שהרי אף לענין אבלות ממש על אחד מהקרובים שנפטר, פסק מרן הש"ע שנשים אינן בכלל איסור זה ומותרות בתספורת תוך שלשים יום, ואם כן כל שכן לענין מנהג האבלות בימי ספירת העמר, שאשה אינה צריכה להזהר שלא להסתפר. והוא הדין גם כן לענין ימי בין המצרים מאחרי שבעה עשר בתמוז, שאיסור התספורת שייך באנשים בלבד, אבל נשים מותרות להסתפר.

כח) הלכות יום טוב

א: כשם שמצוה לכבד את השבת ולענגו, כך מצוה לכבד את הימים הטובים ולענגו, שנאמר: "לקדוש ה' מִכְבֵּד". וכל הימים הטובים נאמר בהם מקרא קודש (רמב"ם, הלכות יום טוב ו טו. כה"ח תקכט ס"ק ד).

ב: כתוב בתורה "ושמחת בחגך" (דברים טו יד), וצריך האדם לשמח גם את בני ביתו, כל אחד לפי עניינו. יש מי ששמח באוכל טוב, יש מי ששמח בבגדים יפים וכו'.

ג: חשיבות השמחה - השמחה שישמח האדם בעשיית המצוה ובאהבת האל שצוה בהן, עבודה גדולה היא להקדוש ברוך הוא. וכל המונע עצמו משמחה זו, ראוי להפרע ממנו, שנאמר: "תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב" (דברים כח מז). וכל המגיס דעתו וחולק כבוד לעצמו ומתכבד בעיניו במקומות אלו, הרי זה חוטא ושוטה. ועל זה נאמר: "אל תתהדר לפני מלך" (משלי כה ו). וכל המשפיל עצמו ומיקל גופו במקומות אלו, הוא הגדול המכובד העובד את ה' מאהבה. וכן נאמר בדוד מלך ישראל: "המלך דוד מפזז ומכרכר לפני ה'" (שמואל ב, ו טז). ואמר על זה: "ונקלתי עוד מזאת והייתי שפל בעיני" (שם). וזו היא הגדולה והכבוד לשמוח לפני ה' יתברך. (הגר"מ אליהו זצ"ל), אך ישים לב שחלילה ששמחה זו תהפוך להוללות וקלות ראש, ופעמים שעדיף להמנע "משמחה" שמפחיתה מיראת השמים וחינוך הילדים, וחכם עיניו בראשו.

ד: חציו לה' - אע"פ שהאכילה והשתיה בחגים היא מצות עשה. לא יהא אוכל ושותה כל היום כולו, שהרי כבר נאמר: "עצרת לה' אלהיך". ואע"פ שנאמר: "עצרת תהיה לכם", כבר פירשו רז"ל (פסחים סח:) חציו לה' וחציו לכם. ולכן, צריכין לעסוק גם בתורה.

ה: אמרו רז"ל שייכנס אדם לחג כשהוא נקי ומסופר, ולבוש בגדים נאים. ושבגדי יום טוב יהיו יקרים יותר משל שבת (ש"ע תקכט סע' א. כה"ח שם סקכ"ג).

ו: איזהו עונג? זה שאמרו רז"ל שחייב לאכול ביום טוב שתי סעודות, אחת בלילה ואחת ביום ויבצע בהם על שתי ככרות. וירבה בבשר ויין ומגדנות כפי יכלתו. אבל סעודה שלישית, אין נוהגין בו (ש"ע תקכט א' ונו"כ). ויזהר לעשות סעודת יום טוב בפת (מצה) בלילה וביום (כיון שיש ספק אם יש חיוב פת בסעודת יום טוב) אמנם אין חובת לסעוד סעודה שלישית ביום טוב (ש"ע תקכ"ט סע"א ונו"כ). אך לכתחילה לא יעשה את סעודות החיוב של יום טוב בעוגות בשיעור של "המוציא" ולא יסתפק בשתיית רביעית יין חוץ מהקידוש, אלא יאכל פת ממש. ויבצע על שתי ככרות כמו שבת.

ז: חייב לשמח את אשתו ובניו ואת כל הנלוים אליו כל אחד כראוי לו. לקטנים נותן אגוזים וממתקים. לאשתו ולבנותיו קונה בגדים ותכשיטים כפי יכלתו. ולכולם נותן בשר ויין או שאר מאכלים שערבים להם. ונוהגין להרבות במיני מאכלים ביום טוב יותר מבשבת, כיוון שרק ביום טוב נאמר: "ושמחת בחגך". (ש"ע תקכט ב').

ח: נאמר בתורה (שמות יב) "כל מלאכה לא יעשה בהם" (ביו"ט) אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם". והטעם הובא בספר החינוך שמה שציוותה התורה על שבתון ממלאכה בימים טובים, בכדי שעם ישראל יזכרו את הנסים הגדולים שעשה להם השם יתברך ולאבותיהם, ויודיעום לזרעם אחריהם, ואילו היו מותרים בעשיית מלאכה, היה כל אחד פונה לעסקיו, וכבוד הרגל ושמחת החג היו נשכחים מעם ישראל, ועל ידי השבתון ממלאכה יהיו פנויים להתקבץ בבתי כנסיות ובבתי מדרשות לשמוע דברי

תורה, ובהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל, ילמדו לקח ותבונה מפי גדולי ישראל בהלכות ובאגדות, וכפי מה שאמרו: משה תיקן להם לישראל שיהיו דורשים הלכות פסח בפסח, הלכות עצרת (הוא חג השבועות) בעצרת והלכות חג (סוכות) בחג, שנאמר וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל. וכן אמרו חז"ל: לא ניתנו שבתות וימים טובים לישראל אלא לעסוק בהם בדברי תורה. ולכן נצטוונו על שבתון מוחלט, זולת מלאכת אוכל נפש (כגון הכנת תבשיל לסעודת החג באופנים ובתנאים שנבאר). וכן שנו חכמים, אין בין יום טוב לשבת אלא מלאכת אוכל נפש בלבד. ומכל מקום יש לחלק שעות היום של החג, מחציתם לבית הכנסת ובית המדרש, ומחציתם לאכילה ושתיה ושמחת החג.

ט: אף על פי שמותר מן התורה לעשות מלאכה לצורך אוכל נפש, יש מלאכות שאסרום חכמים ביום טוב אף כשהן נעשות לצורך אוכל נפש.

י: אסרו חכמים לקצור שדהו או לבצור כרמו ביום טוב, אפילו לצורך אוכל נפש, (וכגון שבא לקטוף תפוח מן העץ בכדי לאכלו ביום טוב), מפני שאדם רגיל לקצור את כל שדהו בבת אחת, וכן לבצור את כל כרמו בבת אחת, ונמצא כל היום טרוד במלאכתו וימנע משמחת יום טוב. וכן מלאכת עימור, ודישת התבואה, וסחיטת פירות, ומלאכת בורר, ומלאכת טוחן והרקדה. ויש אומרים שמלאכות אלו נאסרו מן התורה. ובתלמוד ירושלמי הסמיכו זאת רבותינו על הפסוקים, שנאמר "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם", ומייד אחר כך נאמר "ושמרתם את המצות" ללמדנו שלא כל מלאכת אוכל נפש הותרה, אלא משימור ואילך, כלומר מזמן לישת הבצק והלאה, (שהקמח בא במגע עם המים ועלול להחמיץ ללא שימור מיוחד), ולכן מלאכות שהן לפני הלישה אסור לעשותן ביום טוב.

יא: לענין לישת הבצק אף על פי שאסורה בשבת, ביום טוב היא מותרת, וכן טיגון ובישול וכיו"ב.

יב: נחלקו רבותינו הראשונים, לענין מאכלים שאין שינוי בטעמם אם הם טריים שנעשו באותו יום או שנעשו מאתמול, כגון פשטידות וכיוצא בזה, האם אף על פי כן מותר לעשותם ביום טוב, או שמכיון שאפשר לעשותם מערב יום טוב, אין להתיר עשייתן ביום טוב. ובלשון הפוסקים, מאכל שאין שינוי בטעמו לרעה אם נעשה מאתמול או מהיום, נקרא מאכל שאינו מפיג טעם, כלומר שטעמו אינו פג ומשתנה לרעה בתוך יום אחד.

ולעצם ההלכה, מותר להכין ביו"ט אף אוכל שאינו טעמו נפגם כלל, אילו נעשה מערב יום טוב ליום טוב, ומכל מקום נכון להחמיר לכתחילה לעשותן מערב יום טוב. ולכן בישול פירות לצורך "קומפוט" או הכנת "ריבה" נכון להכינם מערב יום טוב, כלומר, לפני כניסת החג. ואם לא עשאים מערב יום טוב וכעת ביום טוב חפץ לעשותם, אף על פי שמן הדין מותר לעשותם ביום טוב, כאמור, אם אפשר לעשותם על ידי שינוי, נכון שישנה בהם. אולם, לאשכנזים היוצאים ביד הרמ"א מחמירים דכל מאכל שאינו מפיג טעם כלל אסור לעשותו ביום טוב. (חזו"ע יו"ט)

יג: אסור לבשל מיום טוב ליום חול או למוצאי יום טוב, וכן אסור לבשל בחוץ לארץ מיום טוב ראשון ליום טוב שני, וכן הדין בשני ימים טובים של ראש השנה. ואפילו דבר שאינו מלאכה ממש אלא רק טירחה, אסור לעשותו מיום טוב (או משבת) ליום טוב שני או ליום חול, ולכן אסור להדיח כלים ביום טוב לצורך מוצאי יום טוב.

יד: אף על פי שאסור לבשל מיום טוב לצורך מוצאי יום טוב, מכל מקום מותר לאשה לבשל ביום טוב סיר מלא דגים או בשר, קודם סעודת הצהרים, אף על פי שאין בכונתה לאכול אלא חתיכה אחת, מפני שהתוספת נותנת טעם בתבשיל. ומכל מקום לכתחילה צריכה להזהר שלא לאמר בפירוש שהיא עושה גם לצורך יום חול. אבל אחר סעודת הצהרים, אסור לבשל לצורך הלילה על מנת שתאכל חתיכה אחת, מפני שאין זה בישול לצורך יום טוב אלא הערמה.

טו: אסור להוליד אש ביום טוב, כלומר ליצור אש חדשה כגון על ידי הדלקת גפרורים, ואפילו לצורך אוכל נפש אסור להוליד אש ביום טוב. ולכן גם אסור לנהוג במכונית ביום טוב מפני שהוא מצית את האש! במנוע המכונית. אבל מותר להדליק גפרור משלהבת של נר שנדלק מערב יום טוב לצורך אוכל נפש. ומטעם זה מותר לטלטל קופסת גפרורים ביום טוב, ואין בזה משום מוקצה, כיון שראוי ונוח להשתמש בגפרורים על ידי הדלקה מאש שמצויה כבר. (יבי"ע ח"ב האו"ח סי' כז אות ו).

טז: אסור לכבות אש ביום טוב, ואפילו מקצת כיבוי, שמנמיח (ויסות) את האש שבכיריים אסור. ויש מקילים להנמיך את האש שבכיריים כשעושה כן לצורך המאכל שעל הכיריים שלא ישרף ויתבשל יפה, אבל לכבות לגמרי את האש אסור. ומכל מקום, מותר לכבות את האש על ידי "גרמא", כלומר, לא בפעולה ישירה, אלא שימלא קומקום קטן של מים על כל גדותיו, ויניחם על האש עד שירתח, ויגלשו המים על ידי רתיחתם על האש ויכבוה. ואחר כך יוכל גם כן לסבב את הכפתור של הגז או את ברז הבטחון למנוע זרימת והתפשטות הגז. והמים שרתחו, ישתמש בהם לצורך הכנת תה או קפה, כדי שיהיה בישולם לצורך אוכל נפש. (חזו"ע יו"ט)

טעם ההיתר בכיבוי האש על ידי גרמא, נבאר בקצרה, משום שאש שאיננה בוערת על ידי פתילה, אלא רק על גבי מתכת, כמו האש בכיריים של גז, אין איסור לכבותה ביום טוב אלא מדרבנן, וכיבוי דרבנן מותר בדרך זו.

יז: יש אומרים שדין הגפרורים כמוקצה ביו"ט ואסור לטלטל אלא אם כן, רוצה לטלטל לצורך גופו או מקומו, ויש חולקים דלא הוי מוקצה כיון שראוי ונוח להשתמש בגפרורים על ידי הדלקה מאש מצויה. (שם אות ד).

יח: ראוי להחמיר שלא לקחת ביו"ט נייר שיש בו אותיות (כמו עיתון) ולהדליק מאש מצויה לגז, ויש חולקים וס"ל שאין בזה מוחק אותיות (יבי"א ח"ה סי' ט אות ה).

ט: אסור להדליק חשמל ביו"ט ודינו כמוליד אש, ואסור לכבות, אולם אפשר להקל לצורך יו"ט בלבד, ולבקש מגוי שידליק בעבורנו.

כ: מי ששכח להדליק אש בערב יו"ט, רשאי לבקש מגוי שידליק בעבורו הנר, אולם למחמירים, עדיף לקחת אש מצויה.

כא: חייב כל אדם להשגיח על בני ביתו שלא יטיילו במקום שיבואו ח"ו לידי קלות ראש בהתערבם עם קלי הדעת, רק יהיו קדושים כי קדוש היום (ש"ע שם סע' ד).

כב: לנוהגים בקריאת תהלים וזוכים לסיימם, יש להזהירם כי יש לדלג לשון מחילה וסליחה על עוונות ופשעים האמור בבקשות שאומרים - קודם ואחר אמירת התהלים, כי יום טוב הוא (בא"ח ש"א במדבר ו).

כט) הלכות חול המועד

א: הורנו רבותינו "והמבזה את המועדות וכו' אף על פי שיש בידו תורה ומעשים טובים, אין לו חלק לעולם הבא" (אבות ג מי"א. סנהדרין צט.), לפיכך, צריך אדם לכבד את המועד במאכל מיוחד ובבגדים מיוחדים ולא ינהג בו כבכל יום רגיל. ז: אין נושאים נשים בחול המועד, משום דאין מערבין שמחה בשמחה. אבל מותר לאדם להחזיר גרושתו (ש"ע תקמו סע' א-ב).

ב: מותר לחתום על הסכם שידוכים ולשמוח על כך ואף לעשות לשם כך ריקודים ומחולות, אך אסור לעשות סעודת שידוכים בבית המשודכת בזמן השידוכין, כי אין מערבין שמחה בשמחה. אמנם מותר לעשות סעודה אחרי השידוכים או במקום אחר (ש"ע שם סע' א).

ג: מותר לעשות משתה לברית מילה ולפדיון הבן אפילו שלא בזמנם, וכן מותר לעשות סעודה לחינוך הבית בחול המועד (ש"ע שם סע' ד ונו"כ).

ד: צריכין ליזהר מאוד שלא לעשות בחול המועד מלאכה האסורה, כי יש אומרים שאיסור מלאכה במועד הוא מדאורייתא (כה"ח תקל סק"א משנ"ב סק"א). ורז"ל אמרו, שהמחלל את חול המועד כאילו עובד ע"ז (פסחים קיח.). אמנם לא כל המלאכות אסורות בחול המועד, ואלו המלאכות המותרות. מלאכה פשוטה שאינה דורשת מקצועיות כגון נסיעה, הדלקת חשמל וכו'. מלאכה הנעשית בשינוי מהרגיל. מלאכה לצורך אוכל נפש. מלאכה לצורך המועד. מלאכת "דבר האבד", שאם לא תעשה המלאכה יגרם נזק.

ה: כל המלאכות המותרות יכול אדם לעשותם בעצמו או שחבר יעשה לו אותם ללא תשלום. ואם לא מצא, מותר לשכור פועל שאין לו מה לאכול. ואם לא מצא פועל שכזה, ישכור פועל אפילו שיש לו מה לאכול (ש"ע תקמב סע' א-ב ושאר נו"כ)

ו: מותר לעשות כל מלאכה על ידי פועל שאין לו מה לאכול. ועדיף שתהיה בצנעה (ש"ע תקמב סע' ב).

ז: מותר לעשות כל מלאכה ב"דבר האבד" שמפסיד מהקרן. אמנם אם מפסיד רק מהרווח אסור לעשות מלאכה. ומותר לצורך כך גם לשכור פועל אפילו שיש לו מה לאכול. אמנם עדיף לשכור פועל יהודי שאין לו מה לאכול, ועדיף לעשות בצנעה (ש"ע תקלז סע' א, תקלח סע' ב).

ח: מותר לעשות מלאכה לצורך המועד בצנעה, אלא אם כן ניכר שהיא לצורך המועד. מלאכה זו מותר לעשות אפילו אם כיוון מלאכתו למועד (שם תקלג סע' א)

ט: מותר לאדם לשכור פועלים (ואפילו ישראל) שיעשו מלאכתו לאחר המועד (שם תקמג סע' ג).

י: מצוה על האדם להסתפר לפני החג, ואם רגיל להתגלח - יעשה כן לפני

החג. ואסור להסתפר ולהתגלח בחול המועד אפילו אם הסתפר או התגלח בערב יום טוב (שם תקלא סע' א-ב).

יא: מותר לנשים להסתרק, להתאפר, ולעשות כל צורכי היופי בחול המועד. ומותר לה לגזור ולהעביר שער מכל מקום בגוף, אך אסור לה לגזור את שער ראשה (שם תקמו סע' ה ונו"כ).

יב: לדעת מרן הש"ע מותר לקצוץ צפרניים בחול המועד, בין של יד ובין של רגל, ואפילו על ידי מספריים, לדעת הרמ"א - אסור. ולצורך טבילת מצוה לדברי כולם - מותר.

יג: מותר לגזור את שערות השפם המפריעים לו באכילה וכו' בחול המועד (שם תקלא סע' ח).

יד: אסור לכבס שום דבר אפילו לצורך המועד. ואם לא היתה לו אפשרות בשום אופן לכבסו קודם יום טוב - מותר. ולכן מותר לכבס בגדי הקטנים שמתלכלכים תדיר כשאין להם בגדים אחרים (שם תקלד סע' א).

טו: אם אין לו מה ללבוש - מותר לכבס וליבש את בגדיו בצנעה וכן מי שרגיל להחליף מגבות בכל יום - מותר לכבס בצנעה (ש"ע והגה שם).

טז: מותר לגהץ בגדים לצורך המועד (רמ"א תקמא סע' ג). וכן מותר לתקן (בתנאי שזה תיקון פשוט ולא אומנות) בגד שצריך ללבוש במועד (שם).

יז: אדם הצריך לפנות דירתו, ואם לא יפנה ישלם קנסות וכד' יכול לפנות דירתו אפילו מעיר לעיר (רמ"א תקלה סע' א).

יח: לדעת מרן הש"ע אסור לעבור דירה, אפילו מדירה שאינה שלו לדירה שלו, משום שיש בזה טרחה גדולה, ויש מתירין (כה"ח תקלה סקו"א).

ט: מותר לקנות דבר שנמכר בזול או בהנחה גדולה ויש חשש שלא ימצא אחרי החג מחיר שיכזה (ש"ע תקלט סע' ה).

כ: מותר לקנות ולמכור צרכי מכולת ודברים הנצרכים למועד כגון: מצות ושאר דברי המזון, פירות ותבלין, ומותר למוכרם אפילו בפרהסיא. אמנם גם באלה לא יקנה אדם למלאות את ביתו, אלא לצורך החג (שם סע' י, יא).

כא: מותר לקנות מכונית וכד' אם יש חשש שאחרי החג לא ימצא כמוה בטיב או במחיר (שם).

כב: אסור לכתוב בחול המועד אלא אם כן לאחת משלוש סיבות:
א) "דבר האבד". (ב) צורכי רבים. (ג) צורך המועד.

כג: חשבונות וכיוצא בזה שאם לא יכתבם ישכחם, מותר לכתבם משום דהוי "דבר האבד". וכן מה שהוא לצורך המועד, מותר לכתוב. אבל שאר דברים, אסור לכתוב (שם תקמה סע' ד).

כד: מותר למלמד לכתוב מראה מקומות לשיעור, כיוון שהוא צורך רבים (שם סע' ב). וכן מותר למי מי שמכין את השיעור ורוצה לכתוב לעצמו חידושים, ראשי פרקים או את מהלך השיעור, יכול לכתבם בחול המועד, כיוון שאם לא יכתבם יכול לשכוח חלק מהדברים והוי "דבר האבד" (ש"ע תקמה סע' ט ועיין כה"ח סקע"ט).

כה: מותר להגיה ספר תורה של בית הכנסת אם אין ספר תורה אחר לקרות בו (ש"ע תקמה סע' ב).

כו: אדם שאין לו מה לאכול ומתפרנס מהכתיבה יכול לכתוב ולהתפרנס (ש"ע שם סע' ג).

כז: יש לכבדו במאכל ובמשקה. ומצות עשה מן התורה לשמוח בחול המועד. לכתחילה טוב לעשות סעודה עם פת מצה בכל יום מימי חול המועד, בלילה וביום. ומצוה לשמוח בבושר (בקר) וביין. ומכל מקום אין חיוב לאכול בו פת בכל יום מן הדין. ומצוה לשמוח גם את בני ביתו בחג, לקנות לנשים (כלומר לאשתו ובנותיו הגדולות) בגדים נאים ותכשיטים, כפי יכולתו מבחינה כלכלית, ולקנות ממתקים לבניו ובנותיו הקטנים.

כח: בשבת חול המועד מתפללים שחרית כרגיל ומוסיפים "יעלה ויבא" בתפילה והלל אחריה. וקוראים בתורה בשני ספרים. בראשון קורא "ראה אתה אומר אלי" שמוזכרות בה מצוות שבת והחגים וחול המועד. ובספר השני קורא את קורבנות היום. ואין מזכירים בברכת ההפטרה את יום חג הפסח או סוכות כיוון שהפטרה זו באה בגלל שבת ולא בגלל חול המועד (שם תרכ"ט ס"ג ונו"כ).

כט: מתפללים מוסף של חול המועד ומזכירים בו את השבת וכמובן את החג, כיוון שמוסף זה הוא משותף לשבת שאומרים בה כרגיל מוסף, ושייך גם לחול המועד שגם בו אומרים בכל יום מוסף (שם ס"ג ב).

ל: במוצאי"ק אומרים מזמור "ויהי נעם" שבו ברך משה את ישראל בסיום מלאכת המשכן והוא סימן ברכה לכל מלאכת השבוע שמותרת ממוצאי שבת. ואומרים "ויהי נעם" מעומד, ואומרים "ואתה קדוש" מיושב. ולפי הקבלה אומרים בכל מוצאי שבת "ויהי נעם" "ואתה קדוש" גם במוצאי שבת של חול המועד (מרח"ה א, בא"ח והגרע"י [הובא בקובץ בית הלל ניסן התשס"ח]).

לא: במוצאי יום טוב שהוא יום חול אומרים בתפילה "אתה חוננתנו", ומבדילים על הכוס, אבל לא על הנר ולא על הבשמים ומברכים רק "בורא פרי הגפן" ו"המבדיל" וכו'. במוצאי יום טוב ושבת מבדילים כרגיל על נר ובשמים (ש"ע תצ"א ס"א א).

לב: מי שלא אמר "אתה חוננתנו" אסור במלאכה עד שיאמר "ברוך המבדיל בין קודש לחול", אפילו אם יצאו הכוכבים. ואפילו אמר "אתה חוננתנו" אסור לאכול עד שיבדיל על הכוס (משנ"ב תצא סק"א).

ל) יום טוב שני של גלויות

א: תקנו רבותינו, שבחוץ לארץ יש לעשות שני ימים טובים, והוא הנקרא יום טוב שני של גלויות, כי הוא נוהג רק בגולת ארץ ישראל.

ב: וכל מה שאסור לעשות ביום טוב ראשון אסור גם ביום טוב שני, חוץ מאשר לעניין חולה שאין בו סכנה, שביום טוב ראשון אסור לישראל (יהודי) לעשות לו רפואה אלא על ידי גוי, שהישראל אומר לו מה שיעשה והוא עושה על פיו. ואילו ביום טוב שני מותר לישראל עצמו לעשות בעבור החולה דברים האסורים מדרבנן.

ג: כל מה שיש חילוקים בין יום טוב ראשון ליום טוב שני, זהו דוקא בשאר ימים טובים, אבל ראש השנה שהוא יומיים גם בארץ ישראל, יום טוב שני שלו חשוב כיום טוב ראשון לכל דבר, שכן שני הימים הם כיום טוב אחד ארוך, ולפיכך אין שום חילוק ביניהם.

ד: תושב ארץ ישראל שנסע לחו"ל ודעתו לחזור לא"י אסור לו לעשות מלאכה ביום טוב שני.

ה: כל מה שאסרו לו עשיית מלאכה, זהו דוקא אם הוא נמצא במקום שיש שם יהודים, אבל במקום שאין שם יהודים רשאי לעשות מלאכה. ובמקום שיש יהודים, ראוי להחמיר שלא לעשות מלאכה אפילו בצנעא, כלומר, (אף כשהוא לבדו בביתו לא יעשה מלאכה). ומכל מקום דבר שהוא מוקצה, מותר לטלטלו בצנעא ביום טוב שני.

ו: מותר לבן ארץ ישראל הנמצא בחוץ לארץ, להדליק אור חשמלי ביום טוב שני, ובתנאי שאין שם אדם אחר הרואה אותו מפעיל את אור החשמל, שלא יבואו לחשוך בו שהוא מזלזל בקדושת יום טוב. ואף שאפשר שיהיה מי שיראה את אור החשמל נדלק בביתו ביום טוב, שהרי חלונות ביתו מאירים, מכל מקום אין לחוש לזה, שהואיל ומצוי בזמנינו שמשתמשים בשעון שבת המדליק ומכבה את האור, ממילא לא יבואו לחשוך בו שהוא הדליק את החשמל בחג. וכן פסק הגר"מ פינשטיין זצ"ל (אגר"מ או"ח ח"ד סי' קד).

ז: בן ארץ ישראל שיש לו בית חרושת בחוץ לארץ, והפועלים שעובדים בו הם גויים, מותר לו להניח להם לעבוד ביום טוב שני של גלויות, שכיון שהוא בן ארץ ישראל, הרי שלא חלה עליו קדושת יום טוב שני כלל, ויום זה, יום חול גמור הוא בשבילו, ואינו מוזהר לשבות בו. וכן בן חוץ לארץ, שיש לו בית חרושת בארץ ישראל, מותר לפועלים תושבי ארץ ישראל לעבוד במפעל כמנהגם ביום חול, ביום טוב שני של גלויות, שהרי הם אינם אסורים במלאכה ביום זה, ואינם כפופים לאיסור עשיית מלאכה של בעל המפעל.

ח: בני חוץ לארץ שבאו לארץ ישראל לעבור את החגים, דינם כבני חוץ לארץ לכל דבר, וצריכים הם לנהוג כאילו הם נמצאים בחוץ לארץ, לעשות שני ימים טובים, ואסור להם לנסוע באוטובוס ציבורי וכדומה, אף על פי שהנהג הוא בן ארץ ישראל. (הואיל ועל ידי תוספת המשקל על האוטובוס, נעשית מלאכת הבערה גדולה יותר במנוע האוטובוס). אבל מותר לבן ארץ ישראל לעשות מלאכה עבור חבירו בן חוץ לארץ. וכן מותר לבן חוץ לארץ לבקש מבן ארץ ישראל לעשות מלאכה בעבורו.

ט: ויכולים בני חוץ לארץ לעשות לעצמם מנין בארץ ישראל, ומתפללים תפילת יום טוב כמנהגם בחוץ לארץ. וכן בכל סדר קריאת התורה וההפטרה כמנהג חוץ לארץ. ואם אין עשרה מבני חוץ לארץ בכדי לארגן לעצמם מנין, יתפללו בסתר וביחידות, ואינם יכולים לצרף בני ארץ ישראל למנין.

י: במוצאי יום טוב ראשון, צריכים בני ארץ ישראל השוהים בחו"ל להבדיל בתפילה באמירת אתה חוננתנו, כפי שעושים בכל מוצאי שבת, ויחזרו להבדיל על הכוס לאחר מכן בסתר.

יא: ולענין התפילה ביום טוב שני של שבועות ושביעי של פסח ובתשיעי של סוכות, שבארץ ישראל מתפללים תפילת יום חול, בן ארץ ישראל הנמצא בחוץ לארץ, יקרא קריאת שמע עם תפילין ביחידות בביתו, ואחר כך ילבש בגדי חג וילך להתפלל עם הציבור, ויתפלל תפילת יום חול, וכשיאמרו הציבור הלל יכול הוא ג"כ לומר הלל בלא ברכה, וטוב לאומרו מקוצר כדרך שאומרים בראש חודש. וכשיתפללו הציבור מוסף, יאחז הוא את הסידור ויאמר כמה פרקי תהילים כדי שיראה כאילו מתפלל עם הציבור תפילת מוסף.

יב: ואפילו אם יש מספיק מבני ארץ ישראל בכדי לעשות מנין בפני עצמם ולהתפלל תפילת חול, לא יארגנו מנין נפרד, אלא יתפללו עם הציבור כמו שביארנו, אבל אם יום טוב שני חל בשבת, יכולים הם לארגן מנין לתפילת שבת שלהם.

יג: היוצא לחוץ לארץ ודעתו לשהות שם חודש או חודשיים, דינו כבן ארץ ישראל השוהה בחוץ לארץ, שדינו הוא כמו שביארנו בהלכה הקודמת.

יד: שלוחי המוסדות, כגון שליחי הסוכנות היהודית וכיוצא בזה, הנמצאים בחוץ לארץ עם אנשי ביתם באופן זמני, ובדעתם לחזור בתום תקופת שליחותם לארץ ישראל, והדבר ידוע מראש שתקופת שליחותם נמשכת שנה או יותר, כל זמן שהם נמצאים בחוץ לארץ, עליהם להתנהג לגמרי כבני חוץ לארץ לענין קדושת יום טוב שני של גלויות, בין להקל ובין להחמיר, בין בסתר בין בגלוי. ועל כן עליהם להתפלל עם תושבי חוץ לארץ תפילת יום טוב, וכן אסורים הם להניח תפילין ביום טוב שני, אף שהוא יום חול לבני ארץ ישראל. וכן עושים סדר ליל שני של פסח כבני חוץ לארץ, ובכל הדינים דינם שוה לדין בני חוץ לארץ.

טו: בן חוץ לארץ שעלה לארץ ישראל והוא מסופק אם יצליח להשתקע בארץ ולמצוא פרנסה, שאם יצליח, הרי שישאר בארץ ישראל, ואם לאו, אזי יחזור לחוץ לארץ, חייב לעשות שני ימים טובים כמנהג בני חוץ לארץ, מפני שעדיין לא עקר דעתו מהתיישבות חוץ לארץ, ולכן דינו כבן חוץ לארץ השוהה בארץ ישראל.

טז: בחור רווק העולה לארץ ישראל, והוא עצמאי, כלומר שאינו תלוי בדעת הוריו, יש לו לעשות רק יום טוב אחד, וכדין בני ארץ ישראל מפני שיש לקוות שימצא אשה בארץ ישראל, ויקבע דירתו כאן. אבל אם אומר שהוא תלוי בדעת הוריו, ורצונם שיחזור לחוץ לארץ, יעשה שני ימים טובים ומכל מקום, אם הוא יודע בעצמו, שבמידה ותבוא לפניו אפשרות טובה לישא כאן אשה, וגם מבחינה כלכלית הוא יודע שיוכל להשאר בארץ, ויודע גם שבאופן שתוצע לו הצעה כזו, הרי שהוא יסרב לבקשת הוריו לרדת לחוץ לארץ בחזרה, שהרי הוא אינו מחוייב על פי ההלכה להיענות לבקשת הוריו בדבר כזה, עליו לנהוג כבן ארץ ישראל, ואינו צריך לנהוג יום טוב שני של גלויות.

יז: בן חוץ לארץ שיש לו דירה קבועה בארץ ישראל, ונוהג לשהות תמיד בכל שלשת הרגלים בדירתו שבארץ, אינו צריך לנהוג יום טוב שני של גלויות. ואף על פי שברוב ימות השנה הוא נמצא בדירתו שבחוץ לארץ, מכל מקום, הואיל והוא נמצא תמיד במועדים בארץ ישראל, דינו כבן ארץ ישראל לענין המועדים.

לא) עירוב תבשילין

א: שביעי של פסח שחל להיות בערב שבת אסור לבשל בו לשבת, אלא אם כן יעשה עירוב תבשילין מערב יום-טוב^{טז}. (ש"ע סי' תקכ"ז סע' א').

פט. המקור לדין העירוב, הגמרא בפסחים (מו:): דנה באיזה אופן מותר לאפות (או לבשל) מיום טוב לשבת, ומביאה מחלוקת בין רבה לרב חסדא האם יום טוב מכין לשבת

ב. עירוב זה מכינים במצה ותבשיל. שיעור התבשיל שמניח לצורך העירוב כזית [עשרים ושבעה גרם, ובדיעבד די בשמונה עשר גרם]. ואפילו בני המשפחה מרובים די בכזית תבשיל לצורך העירוב. וטוב להחמיר להניח פת העירוב כשיעור ביצה. וצריך להכין תבשיל שלא יתקלקל עד השבת, ולכן נהגו להכין ביצה קשה. וטוב לעטוף אותם בעטיפה מיוחדת ולהניחם במקום מיוחד שלא יבואו לאוכלם בטעות ביום טוב.

ג: מותר להניח עירוב אפילו בין השמשות ויברך בלי שם ומלכות (כה"ח שם ס"ק י). אמנם אם התפלל ערבית של יום-טוב, ואפילו אמר רק "ברכו", ונוזר, אף-על-פי שעדיין לא שקעה השמש, אסור להניח עירוב, אלא יסמוך על העירוב של רב העיר (בא"ח צו, פרשה ד).

ד: ישמור את העירוב עד ליל שבת אחר החשיכה. ומצוה להניחם כלחם משנה, ויאכל את המצה של העירוב כלחם משנה בסעודת שבת, ואת התבשיל בסעודה שלישית (בא"ח שם ב').

מדאורייתא, וחז"ל החמירו שמא יכין מיו"ט ליום חול, ועל כן, ביום טוב שהוא ערב שבת, עשו חכמים היתר מיוחד על ידי עירוב תבשילין - וז"ל הגמרא "איתמר, האופה מיום טוב לחול, (ופרשי' וז"ל: "לאחר שאכל וגמר סעודתו, דפשיטא לן דלא חזיא ליה מידי האידנא עד אורתא שהוא חול", כלומר שאז ודאי הוא שבישולו הוא לצורך שבת שכבר לא יאכל יותר ביום טוב). רב חסדא אמר לוקה, רבה אמר אינו לוקה. רב חסדא אמר לוקה, לא אמרינן הואיל ומיקלעי ליה אורחים חזי ליה. רבה אמר אינו לוקה, אמרינן 'הואיל'. אמר ליה רבה לרב חסדא, לדידך דאמרת לא אמרינן הואיל היאך אופין מיום טוב לשבת, אמר ליה משום עירובי תבשילין. - ומשום עירובי תבשילין שרינן איסורא דאורייתא? - אמר ליה, מדאורייתא צורכי שבת נעשין ביום טוב, (ופרשי' וז"ל: "מדאורייתא צורכי שבת נעשין ביום טוב - דכתיב אך אשר יאכל לכל נפש ושבת ויום טוב חדא קדושה היא דתרוייהו שבת איקרו וכי היכי דמותר לבשל לבו ביום מותר לבשל למחר). ורבנן הוא דגזרו ביה, גזירה שמא יאמרו אופין מיום טוב אף לחול (כלומר שיבשל לצורך מוצאי שבת או לצורך יום חול וכדומה), וכיון דאצרכוה רבנן עירובי תבשילין - אית ליה הכירא". טעמו של רבה שיום טוב מכין לשבת הוא הואיל ויום טוב קיל משבת, ואילו לדעתו של רב חסדא יום טוב אינו מכין לשבת, שביו"ט מותר להכין רק לצורך יו"ט.

ה. טוב להכריז בבית-הכנסת בערב יום-טוב אחרי תפלת שחרית בבוקר וגם לפני תפלת המנחה שמצוה להניח עירוב (אחרונים).

ו: פסק מרן החיד"א: אם בא לבית הכנסת למנחה ושמע שמכריזים על עירוב תבשילין, ונזכר שלא עשה – ואין באפשרותו להגיע לביתו, מחמת המרחק, או שכבר מתחילה התפלה, יכול לומר בפיו 'קופסת האפונה והביצה שבביתי הם העירוב'. אבל אינו יכול לברך את הברכה על העירוב, וכן אינו יכול לומר "בדין עירובא", כיון שאינו לפניו.

ז. מצוה על רב העיר או על גדול העיר לערב על כל בני העיר הנמצאים ועל אלה שיבואו במשך היום, או על מי שהכין עירוב ואבד לו, או ששכח להכין. הרב מזכה את עירובו לבני העיר על ידי אדם אחר, שאינו מבני ביתו, ואומר לו: "זכה בעירוב זה עבור בני העיר", והוא מגביהו טפה. ואח"כ מחזירו לרב, והרב מברך כנ"ל ומוסיף ואומר: "בדין עירובא וכו' לנא ולכל בני העיר הזאת" (ע' שם, סע' ז, י, י"א וי"ב).

ז. מצוה על כל אדם להניח עירוב בעצמו ולא לסמוך על העירוב של רב העיר, (שם סע' ד). מי שאפשר לו לערב ולא מערב, כי רוצה לסמוך על עירובו של רב העיר נקרא פושע² (שם, סע' ז).

ח: גם אשה יכולה לעשות עירוב תבשילין ולברך (עיין ש"ע שם סע' א). והוסיף

צ. ואם לא עשה עירוב תבשילין מחמת אונס, יכול לסמוך על העירוב שעושה רב השכונה או רב העיר, בתנאי שהרב מכוון להוציא את מי שאנוס ידי חובתו. אבל מי שלא עירב במזיד בסומכו על עירובו של רב העיר, נקרא פושע. והגמרא מביאה על כך מעשה, וז"ל הגמרא ביצה (טז): "ההוא סמיא דהוה מסדר מתניתא קמיה דמר שמואל, חזייה דהוה עציב. אמר ליה אמאי עציבת, אמר ליה דלא אותיבי ערובי תבשילין. אמר ליה, סמוך אדידי. לשנה, חזייה דהוה עציב. אמר ליה אמאי עציבת, אמר ליה דלא אותיבי ערובי תבשילין. אמר ליה פושע את, לכולי עלמא שרי, לדידך - אסור". מכאן, שאדם שלא נזהר ומזלזל בעניין עירובי תבשילין לא יכול לסמוך על עירובם של רבני העיר, כי הרב לא מכוון להוציא את הפושעים.

הילקוט יוסף ולכן אם אין בעלה בעיר, או שהיא מתגוררת לבדה, צריכה לעשות עירוב תבשילין בברכה. ואם אינה בקיאה לעשות עירוב, תבקש מהשכן שיעשה העירוב בשבילה. ומועיל לעשות עירוב על ידי שליח. [ודלא כמו שכתב בשו"ת באר משה [שטרן] שלא מועיל לעשות עירוב תבשילין על ידי שליח, ואין דבריו נכונים, כמו"ש בספר אוצר דינים לאשה ולבת (הל' יו"ט)].

ט: אף על פי שעשה עירוב תבשילין, לכתחילה יש לסיים את כל המלאכות שעושים לצורך השבת ביום טוב, בעוד היום גדול, כלומר בשעה מוקדמת, ולא להמשיך במלאכות עד סמוך לכניסת השבת. ומכל מקום אם נתעכב מחמת איזו סיבה, רשאי להמשיך לבשל ביום טוב עד זמן כניסת השבת.

י: אדם שרוצה להתחסד ולכוון בעירובו להוציא יד"ח את מי שלא עירבו מתוך זלזול או מחוסר שימת לב, יעשה באופן זה: יקח אדם שאינו מבני ביתו ויאמר לו שהוא מזכה לו את העירוב שעושה, בשביל כל בני העיר הזאת. ולכאורה, אם אדם עושה ומזכה בעירובו את כל בני עירו, כיצד יכולים בני עירו לברך לעצמם על עירוב התבשילין שהם עושים, והרי כבר עשו בשבילם, וגם בירכו על זה? לא קשיא, אלא כל אדם שרוצה לערב לעצמו יאמר אנן סהדי שאיני מתכוין לצאת בעירובו של הרב אלא בעירובי שלי, ואז יוכל לברך ללא שום חשש.

יא: מותר להציע המטות מיום טוב לשבת, ולהדיח הכלים מיום טוב לשבת, וכן מותר לגלול את הספר תורה מיום טוב לשבת, כל שקיים עירוב תבשילין, ואמר "למעבד כל צרכנא מיום טוב לשבת".

בס"ד בינ"ו שיל"ת

שו"ת שער תשובה

והוא שו"ת המדבר בענייני חג המצות
והכל בקציר'ת האומ'ר כפי שעניי הקורא תחזינה
השאלות נקראות בשם "שואל כענין"
והתשובות "משיב כהלכה"

חיברתיו וערכתיו בעזרת ה' ובישועתו
אנא זעירא דחברייא
אלון ארביב ס"ט

שנת י'צ"ף כ'מ"ט לקה"י - התשע"ב לפ"ג

מפתח השו"ת שער תשובה

שאלות בהלכות הפסח וספירת העומר

- (א) שואלין ודורשין
- (ב) ברכת האילנות
- (ג) תענית בכורות
- (ד) מכירת חמץ גמור לגוי
- (ה) הכשרי כלים ואוכלין
- (ו) אכילת קטניות
- (ז) ביטול חמץ
- (ח) מצה עשירה
- (ט) מלאכה
- (י) אכילת מצה
- (יא) כרפס
- (יב) מרור
- (יג) אפיקומן
- (יד) חשיבות לימוד ההגדה
- (טו) סוגי היין
- (טז) הסיבה
- (יז) חמץ שעבר עליו הפסח
- (יח) ספירת העמר
- (יט) יום טוב
- (כ) חול המועד
- (כא) מוצאי יום טוב
- (כב) יום טוב שני של גלויות

שו"ת שער תשובה

א. שואלין ודורשין

שואל כענין: האם חובה לשאול או לדרוש בהלכות הפסח?

משיב כהלכה: הנה מרן הבית יוסף כתב שאין הכוונה באמת שמחויבים לשאול ולדרוש בהלכות הפסח שלשים יום קודם הפסח, אלא הכוונה לענין מה שאנו פוסקים, שאם באים שני תלמידים לשאול, ואחד שואל כענין (שהיינו בענין שעסוקים), והשני שואל שלא כענין, עונים לשואל כענין, ובגמרא חידשו לנו שכל השואל בהלכות פסח קודם הפסח שלשים יום חשיב שואל כענין. וכן פירש הר"ן.

ובאמת שהגאון המשנה ברורה כתב בביאור הלכה, שאין הלכה כדברי הר"ן ושיש חובה "לדרוש" ולא רק "לשאול" בהלכות הפסח קודם הפסח שלשים יום. אמנם בשו"ת יביע אומר (ח"ב ס"ב) האריך לקיים את פסק מרן הש"ע, שאין חובה ממש להפסיק את סדרי הלימודים קודם הפסח כדי לעסוק בהלכות פסח ורק לענין "שואל כענין" אנו פוסקים שמי ששואל קודם הפסח בהלכות פסח¹³ נזקקין להשיב לו.

צא. האם ההלכה "שואלין ודורשין שלשים יום קודם החג" הוא דווקא לפני פסח, או לפני כל חג? הנה המשנ"ב (תכט) כתב "שהרי משה עומד בפסח ראשון ומזהירין על כל הלכות פסח שני והוא הדין בשאר יו"ט נמי דורשין קודם לכן ל' יום בהלכותיהן. ועיין בבאור הגר"א שדעתו דבעצרת סגי מיום א' בסיון, והיינו משום דפסקינן כבן עזאי בבכורות (יז:) דזמן גורן למעשר בהמה הוא בא' בסיון. ועיין בברכת אליהו על ביאור הגר"א שם. ויש אומרים שהחיוב שלשים יום הוא רק בפסח משום שיש בהן הלכות רבות כגון טחינת חטים ואפיית המצות והגעלת כלים וביעור חמץ, שאלו אם אין עושיין אותן כהלכותיהן קודם פסח לית להו תקנה בפסח משא"כ בשאר יו"ט די באיזה ימים קודם ועל כל פנים ביו"ט גופא לכולי עלמא צריך לשאול ולדרוש בכל יו"ט בהלכותיה" דהיינו לשיטה אחת – בכל שלשת החגים (פסח, שבועות, סוכות) צריך ל' יום, לשיטה השניה דווקא בפסח בגלל ריבוי ההלכות, עוד הקשה מרן הבית יוסף (ס"ח תכ"ט) שהרי כתוב בגמרא במסכת מגילה (לב) משה תיקן להם לישראל שיהיו שואלין ודורשין הלכות פסח בפסח, הלכות עצרת בעצרת, הלכות חג בחג, ואם כן משמע שדווקא בפסח עצמו יש חיוב ללמוד הלכות פסח, ולא שלשים יום קודם לפסח.

ותירץ מרן הב"י (תירוצ' שני) שדיני פסח יש להודיעם שלשים יום כדי שיהיה שהות רב להתעסק

שואל כעניין: האם חובה דווקא שלשים יום?

משיב כהלכה: הנה מרן בב"י (סי' תכ"ט) ובמגן אברהם (שם, ובמחצית השקל שם). ביארו שהחומר הנלמד בכל אחד מן הזמנים הנ"ל שונה. שלשים יום קודם החג יש ללמוד את הלכות החג הלכה למעשה, ואילו בפסח עצמו יש לדרוש במעמי ההלכות (בית יוסף, שהוסיף שיש לדרוש גם בהלכות יו"ט עצמו), ובפרסום הנס וכדומה של החג (מג"א). אולם, בשיטת הב"ח (שם) ס"ל דכוונת המשפט "הלכות פסח בפסח" דהיינו "סמוך לפסח". כמה סמוך? דבגמ' בפסחים נתבאר, שתוך שלשים יום הוא סמוך.

שואל כעניין: אותם הלומדים ע"פ סדרם במסגרתם האם ימשיכו בלימודיהם, או שצריכים לקבוע לימוד הלכות הפסח במיוחד?

משיב כהלכה: האחרונים דנים בשאלה, האם חובת הלימוד של הלכות פסח היא עד כדי ביטול סדר קבוע כגון דף יומי וכו' או שלא מבטלים את השיעור הקבוע ורק צריכים להוסיף שיעור מיוחד ללימוד הלכות פסח? ולמעשה, אין מבטלים את הלימוד הקבוע כגון דף היומי וכדו', אלא יש להוסיף וללמוד הלכות פסח. ואם למשל רגילים ללמוד דף יומי' במשך שעה, ילמדו שלשת רבעי שעה, וברבע שעה האחרונה ילמדו הלכות פסח ויוסיפו עד חצי שעה ללימוד זה.

שואל כעניין: האם כל אדם מצוה ללמוד הלכות הפסח לבדו מעבר לנלמד בבתי המדרש?

משיב כהלכה: מצוה על כל אחד ואחד שילמד הלכות הרגל עד אשר יהיה בקי בהם וידע המעשה אשר יעשה. (ש"ע הרב).

שואל כעניין: האם פורים עצמו הוא מכלל ה"שלשים יום" שלפני הפסח?

משיב כהלכה: אכן, פורים הוא מכלל שלשים יום²².

בטחינת החיטים ובאפיית המצות והגעלת הכלים וביעור חמץ, מה שאין כן בסוכות ובשבועות שהמצוות לא כל כך רבות כך שלא חייבים להתעסק בהם 30 יום קודם, מכאן שרוב האתרוגים כשרים ורוב הסוכות כשרות, ולכן יש לשאול ויש לדרוש 30 יום קודם החג.

צב. ברכי יוסף (סי' תכט) וז"ל: מיום פורים עצמו נמנין שלשים של פסח וכמו שנראה מדברי התוספות בבכורות דף נ"ז. וכן כתב הרא"ש בתוס' כ"י שילהי מגילה וז"ל, דורשים בה'

שואל כענין: באם באו שניים לשאול הלכה מאת הרב אחד שואל בהלכות פורים ואחר שואל בהלכות פסח, את מי יש להקדים?

משיב כהלכה: יש לענות תחילה למי ששואל בהלכות פורים, שהיא חובת היום וחביבה מצוה בשעתה.

שואל כענין: באם ביום הפורים בא אדם לרב בשאלה על הלכות פסח, והלה כבר קיים את ד' המצוות בפורים, ולאחריו בא אדם בשאלה בהלכות פורים, למי יש לענות לכתחילה.

משיב כהלכה: יש להשיב לאדם הבא בשאלת הלכות הפורים קודם, ולאחר מכן יש להשיב לאדם בשאלות הלכות פסח (הגר"ש מיכלוביץ שליט"א).

שואל כענין: האם ניתן לתת קמחא דפיסחא ממעשר כספים?

משיב כהלכה: לכתחילה אין ראוי לתת קמחא דפסחא ממעשר כספים, אבל אפשר להגדיל את כמות הקמחא דפסחא ממעשר כספים. לדוגמא: אם היה מוכן לתת במחיר עשרים שקלים קמחא דפסחא, יכול לתת מאה שקלים כשהשמונים נחשבים ממעשר כספים.

שואל כענין: מי שהתענה תענית חלום בשבת, האם יתענה למחרת (יום א) על מה שהתענה בשבת?

משיב כהלכה: מי התענה תענית חלום בשבת שבחדש ניסן מותר להתענות למחר ביום ראשון על מה שהתענה בשבת כיון שאיסור התענית זה אינו אלא מנהג ואפילו אם חל

פסח ל' יום, קשה הי"ל לעשות הדרשה מ"ג דאדר דאז איכא ל' יום לבד י"ד שהיא שחיתת הפסח. וכן כשחל ר"ח בשבת אמאי עושין פרשת שקלים באותו שבת הא ליכא ל' יום לבד ר"ח ניסן, דאדר הסמוך לניסן לעולם חסר. וי"ל דר"ח דבר מסויים ודבר קבוע הוא, לכך קבעוהו לקריאת פרשת שקלים, וכן לדרשת פסח לא רצו להתחיל קודם פורים, לפי שהם טרודים בהכנסת סעודת פורים. ע"כ. ודברי פר"ח בזה אינם מוכרחים. ומלשון הרא"ש הנז' תשובה למ"ש בדרך חיים למהר"ח מאוסטרא סי' ס"ה. וע"ש מה שהאריכו הוא והרב חק יעקב בתשובתו שהביא שם בפרט זה. ע"ש ודוק היטב ואין להאריך. הן אמת שלפי מ"ש מהר"ח הנז' בדברי התוס' דבכוורות יש לדחות גם לדברי הרא"ש בתוספותיו הנז', אך פשט הדברים וכל ישר הולך יראה דהדין עם הרב חק יעקב. ועיי' בספר פרי צדיק דף פ"ד. עכ"ל.

ר"ח ניסן באחד בשבת ובשבת שלפניו התענה תענית הלום מותר לו לישב בתענית בר"ח ניסן על מה שהתענה בשבת (מג"א תכט סק"ו).

ג. ברכת האילנות

שואל כענין: נפסק בש"ע (סי' רכו סע' א) 'היוצא בימי ניסן וראה אילנות שמוציאין פרה, צריך לברך... וכתב המשנ"ב (סק"ב): דוקא פרה, הא עלים לחודיה לא, ואף בפרה דוקא באילני מאכל שמוזה הפרה עתיד להתגדל פרי, אבל אילני סרק לא. מה הדין כשאין כבר פריחה אלא פירות?

משיב כהלכה: כתב הש"ע שם: ואם איחר לברך עד אחר שגדלו הפירות, לא יברך עוד. וכן כתב מרן החיד"א בברכי יוסף: דאנן דקבלנו הוראות מרן, בכל גוונא אין לברך אחר שגדלו הפירות, ומה גם דספק ברכות להקל. אולם המשנ"ב כתב (סק"ד) דלדעת האליה רבה וכן משמע ג"כ בביאור הגר"א דאפילו כבר גדל הפרי לא איבר הברכה, ומ"מ אם כבר גדל הפרי ונגמר כל צרכו שראוי לברך עליה שהחינו, משמע מפמ"ג וח"א ששוב אין כדאי לברך ברכה זו.

שואל כענין: מתי הוא זמן הברכה?

משיב כהלכה: בימי ניסן, ואינו מברך אלא פעם אחת בכל שנה ושנה. ש"ע שם וכן כתב כה"ח סי"ק א' שעפ"י פשט לשון הגמרא: 'האי מאן דנפיק ביומי ניסן וחזי אילני דקא מלבלבי... וכן מדברי הטוש"ע דנקמו 'בימי ניסן, משמע דדוקא בימי ניסן ראוי לברך ברכה זו, ולא קודם או אח"כ. וכ"כ מרן חיד"א בברכ"י דברכה זו על דרך האמת שייכת דוקא לימי ניסן. וכ"כ הגר"ח פלאג"י (מועד לכל חי סי' א אות ט) ולכן פרחי שקדים המלבלבים קודם ניסן אין לברך עליהם. וכן הסיק כה"ח (סק"א) דכיוון דאיתא פלוגתא בזה, וקו"ל ספק ברכות להקל, אין לברך אלא דוקא בניסן, ומ"מ מי שאיחר ולא בירך בניסן, יברך אח"כ בלא שם ומלכות. אולם המשנ"ב (סק"א) כתב בשם כמה פוסקים א"ר ועוד, הסוברים דלאו דוקא בימי ניסן, אלא אפילו בחודש אחר, כל שרואה הלבלוז פעם ראשון מברך, ומה שכתבו: 'בימי ניסן, אורחא דמלתא נקט, שאז דרך ארצות החמים ללבלב האילנות. וכ"ד הילקו"י שאם בירך בחודש אדר או אייר, יצא.

שואל כענין: באיזה מקום עדיף לברך?

משיב כהלכה: אפשר על כל אילנות שבחצר, אמנם יש הסוברים דצריך לצאת מחוץ לעיר כדי לברך ברכה זו. (כה"ח סק"ג).

שואל כענין: האם נשים תברכנה על ברכת האילנות, דהרי ידוע לנו שמצוות עשה שהזמן גרמא (לדעת רבותינו הספרדים) נשים לא מברכות?

משיב כהלכה: הנשים תברכנה ברכת האילנות בחודש ניסן, ואף על פי שנשים פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמין (דהיינו מצוות שהם בקום עשה שנוהגות רק בזמן מסוים כגון מצות ארבעת המינים בסוכות), מכל מקום ברכת האילנות יברכו. והטעם הוא, לפי מה שכתב בספר טורי אבן (מגילה ב:) לענין מצות הבאת ביכורים לבית המקדש, שאף נשים מביאות בכורים לבית המקדש, ואף על פי שמהנוכה ואילך לא מביאים ביכורים, מכל מקום לא חשיב מצות עשה שהזמן גרמא, משום שדוקא מצוה שאינה נוהגת בכל זמן מצד עצם המצוה נחשבת מצות עשה שהזמן גרמא, אבל בכורים שמהנוכה ואילך לא מביאים מפני שלא מצויים פירות על פני השדה, ואילו היו מצויים עוד על פני השדה היו הימים בני הבאת ביכורים, לא חשיב מצות עשה שהזמן גרמא.

והוא הדין בנדון ברכת האילנות, שמעצם מצות ברכת האילנות, היה ראוי לברך בכל זמן, אלא שהטעם שמברכים דוקא בימי ניסן הוא משום שאז מלבלבים האילנות, ולכן גם נשים תברכנה ברכת האילנות.

שואל כענין: האם מותר לברך על שני אילנות מאותו מין?

משיב כהלכה: מצד הדין מותר לברך אפילו בשני אילנות ממיין אחד, (ובלבד שהם עצי פרי) והמברך על מיני אילנות הרבה, הרי זה משובח. עיין בדברי כה"ח (פק"ב).

שואל כענין: בדבר אילנות מורכבים?

משיב כהלכה: נחלקו הפוסקים האם אפשר לברך על אילנות מורכבים, לדעת בעל הלכות קטנות (ח"א ס, רס"ה). כיוון שנעשתה בהם עבירה, אין ראוי להלל ולשבח את הבורא עליהם. ואילו לדעת שאילת יעב"ץ (ח"א סג). כשם שפירותיהם מותרים באכילה, כך אפשר לברך עליהם. ומאחר שיש בזה ספק, יש לברך ברכת האילנות דווקא על עצי פרי שאינם מורכבים (מנחת יצחק ג, כה). וכתב החו"ע שאף על פי שהרוצה להקל לברך עליהם אין למחות בידו, ומכל מקום לכתחילה אין לברך עליהם שספק ברכות להקל.

שואל כענין: האם אפשר לברך ברכת האילנות בעצי ערלה?

משיב כהלכה: דעת הגרעק"א דהואיל ופירות ערלה אסורים בהנאה, אין לברך עליהם. וכן היא מסקנת הדברי מלביאל (ח"ב ב). ובשעת הדחק, כשאין אפשרות אחרת, ניתן לברך על עצי ערלה. אולם לדעת רוב הפוסקים, מאחר שהברכה היא על כלל עצי הפרי שמתחדשים בפריחתם כל שנה, אפשר לברך גם כשרואים עצי ערלה. עיין שו"ת דובב

מישרים (ח"ג, סי' ה), עיין בדברי רב פעלים (ח"ג או"ח ט), חזון עובדיה (ח"ב סי' ע, אות יד), וכן וחלקת יעקב (ח"ב סי' כז).

שואל כענין: האם מותר לברך ברכת האילנות בחודש אדר?

משיב כהלכה: לכתחילה אין לברך ברכת האילנות בחודש אדר, אלא ימתין לחודש ניסן ויברך. (חזו"ע שם).

שואל כענין: האם מותר לברך ברכת האילנות בשבת או ביו"ט?

משיב כהלכה: כתב מרן שליט"א ביחוד (ח"א סי' ב') שמותר לברך ברכת האילנות בשבת, כדעת הגר"ח פלאנץ (סי' א' אות ה), וז"ל: "בעיר קושטא נוהגים לברך ברכת האילנות אפילו בשבת ויום טוב. אבל העירנו איזמיר לא ראיתי ולא שמעתי מעולם שיברכו ברכת האילנות בשבת ויום טוב. ואם נאמר שהטעם לזה משום חשש שמא יקח בידו הפרחים להריח בהם, ושמא יתלוש, אפילו בקושטא יש להם לחוש שלא יברכו ברכת האילנות בשבת". והגר"ע יוסף שליט"א דחה דברי הכף החיים שמא יקחם בידו או שמא יתלוש. לא דק, שהרי אפילו אם יקחם בידו, אם אינו תולשם, מותר לעשות כן לכתחילה. ולמסקנתו פסק: והעיקר להלכה שמותר לברך ברכת האילנות בשבת. אלא שלכתחילה מהיות טוב יש לברך ברכת האילנות בימות החול²⁷, ורק אם לא נודמן לו לברך אלא בשבת הסמוכה לסוף חודש ניסן, והושש שמא ישכך ויפסיד ברכה זו לנמרי, או יברך ברכת האילנות בשבת. והזריזים המקדימים למצוות נוהגים לברך ברכת האילנות בצבור, בראש חודש ניסן או למחרת. וברוב עם הדרת מלך.

ג. תענית בכורות

שואל כענין: האם אדם יכול לפטור את חברו מתענית בכורות, על ידי שיצרפו לסיום מסכת בלא עשרה?

משיב כהלכה: אם עושה סעודה, כן. (הגר"מ מאזוז מתוך "פניני הפרשה")

צג. עיקר טעמו של רבנו כף החיים ע"פ הסוד "ונראה שלפי דברי המקובלים שעל ידי ברכת האילנות מברר ניצוצי קדושה מן הצומח, יש איסור נוסף משום בורר בשבת. ולכן אסור לברך ברכת האילנות בשבת ויום טוב". ע"כ.

שואל כענין: אדם שלמד מסכת ולא קרא את כולה מלה במלה, האם זה נחשב סיום שיכול להיפטר בו מתענית בכורות בערב פסח?

משיב כהלכה: אם למד אותה בהבנה ועיון שפיר דמי, וא"צ שיקרא מלה במלה, רק להבין. (שם)

שואל כענין: אדם שאין באפשרותו ללמוד מסכת שלמה (לרבות הנמרא) אלא רק מסכת אבות עם פירוש רבנו עובדיה מברטנורא, האם סיום זה עולה לו על מנת לפוטרו מתענית בכורות?

משיב כהלכה: כן, עולה לו לסיום מסכת, וכל זאת כאשר מבין את המשניות.

שואל כענין: האם סיום אחד מספרי הרמב"ם (כמו "מדע", "אהבה"), נחשב סיום בכדי לפטור מתענית בכורות?

משיב כהלכה: נחשב, וכמ"ש בשו"ת הרשב"ש שהלומד הלכות מספר הרמב"ם כל יום מובטח לו שהוא בן העולם הבא. (שם)

שואל כענין: כאשר עושים סיום ששה סדרי משנה, האם מועיל שלומד לשני סיומים (שונים) אותן משניות פעם אחת?

משיב כהלכה: על כל מסכת אפשר לעשות "סיום" בנפרד.

שואל כענין: חתן בכור שנישא בערב פסח האם חייב להתענות?

משיב כהלכה: כתב בשו"ת "בית יהודה" (ה"ב סי' כג) דפטור מלהתענות.

שואל כענין: האם נשים בכורות מתענות?

משיב כהלכה: הנה בשו"ת יבי"א (ח"ד מב) הקל לנשים שיביאו בעבורן ממיני המאכל שחילקו בסיום ובוה נפטרות מן התענית אף שאינן חייבות בו מן הדין. מה טוב ומה נעים שתשבנה בעזרת נשים בשעת הסיום ובוה תפטרה מהתענית לכל הדעות.

אבא אעירה. ישנו מנהג קלוקל שהורים "חסים" על בניהם שבגרו שחושבים בתמימותם שבניהם נפטרים מן התענית בכך ששותים ואוכלים מן הסיום בלא להגיע לשמוע הסיום,

וטועים הם, שכן על הבנים הבכורים לשמוע הסיום, ומה שדובר בהלכה דלעיל היינו דווקא לנשים או קטנים (שבמילא אביהם פוטר אותם בכך שנמצא בסיום).

שואל כענין: בכור הבא אחר נפל האם מתענה?

משיב כהלכה: עיין בשו"ת דברי בניהו (חי' סי' יח) שהעלה שם לפוטרו ע"פ מש"כ בכף החיים (סופר) ועוד.

שואל כענין: האם בכור כהן או לוי מתענה בתענית בכורות?

משיב כהלכה: בכורות שהם כהנים או לויים אף הם חייבים להתענות בערב פסח שנים הם היו בנס ההצלה, ובשעת מכת הבכורות הם עדיין לא הוקדשו, ולכן גם אחר שהוקדשו אע"פ שהם פטורים מפדיון הבן מ"מ לא יגרעו מבכור מאב שאף הוא פטור מפדיון הבן ומ"מ יש עליו ג"כ חיוב להתענות. ורק שיכולים לפטור עצמם בהשתתפות בסעודת מצוה וכמבואר, עיין שו"ת מהרי"ל (סי' יד) וא"ר, ור"ז, והק יעקב, והק יוסף, ופסח מעובין, ושלחן גבוה, וכף החיים (סופר) ועוד. (שו"ת דברי בניהו)

שואל כהלכה: בכור שנמצא במקום שאין באפשרותו לשמוע כלל סיום כגון: הייל וכיו"ב, האם יכול לשמוע הסיום בטלפון.

משיב כהלכה: אפשר דיש להקל דהרי שומע הסיום ושומח בסיום המסכת ולא דמי למ"ש בנהר מצרים ועוד, שיש למחות ביד הנהגים להביא להם כוס יין מהסעודה דשם לא שמעו כלום משא"כ כאן על כל פנים שומעים הסיום ומבינים את הסיום, ולכן יש להקל וכמ"ש במעדני שלמה להגרש"ז אוירבך זצ"ל. (הגר"ב דיין שליט"א)

ג"ב – אמנם, באם יוכל לסיים מסכת אבות וכו', עדיף מפי שיסיימה מאשר ישמע הסיום בטלפון.

שואל כענין: האם ניתן לפדות בשעת הדחק את התענית בצדקה מאחר והתפללתי במנין מאוחר שלא היה בו "סיום"?

משיב כהלכה: הנה הגאון בעל כף החיים (סי' ת"ע) כתב בשם הספר "חיים לראש", כי בכור שהתענית קשה עליו ועלולה לפגוע במצוות קיום הסדר, יכול לפדות את התענית בצדקה וכן הסכים לכך הגאון בעל היביע אומר. אמנם לכתחילה כמובן שכדאי לא להתעכב עד מאוחר בליל י"ד ולקיים את מנהג ישראל בסיום מסכת ורק אם הזדמן פעם שאי אפשר, ניתן לסמוך על פדיון תענית בצדקה.

תענית חלום

שואל כעניין: אדם שהתענה תענית חלום בשבת ועליו לפרוע תעניתו ביום ראשון החל בניסן, האם רשאי להתענות?

משיב כהלכה: מותר להתענות על מה שהתענה בשבת כיון שהאיסור בתענית בחודש ניסן הינו מנהג (ש"ע הרב).

שואל כעניין: תענית חלום שארעה באחד מימי ניסן, האם צריך לפרוע תענית בחודש אייר.

משיב כהלכה: אין צורך ליישב בתענית בחודש אייר בכדי שיכופר העוון (שם). וראוי לפדותו בצדקה.

ד. מכירת חמץ גמור לגוי

שואל כעניין: האם מותר למכור לגוי חמץ גמור במכירת חמץ הכללית?

משיב כהלכה: כן, רק שיסגור הארון ויתן את המפתח וכמו שנהגו מעולם. והיום הרבה יותר קל לעשות כן שימסור את המפתח לרב המוכר תמורת תשלום פעוט, וכל זמן שירצה הגוי יבא ויקח את חמצו. ולא תהיה המכירה בעיני ההמון כמושחק בעלמא. (הגר"מ מאזו מתוך "פניני הפרשה")

ויש נוהגין לעשות היכר מיוחד לארונות שיש בהן חמץ, כגון: מדבקת "חמץ", כדי שלא יבואו לערב בין הכלים.

שואל כעניין: כיצד ניתן למכור חמץ בדירות שכורות, דהרי השוכר משכיר דירתו לגוי?

משיב כהלכה: על פי ההלכה (ש"ע ח"מ סי' שמז) אין השוכר רשאי להשכיר ואף בחוזה השכירות כותבים כן שלא ישכיר לאחרים זולתו, אך בכל זאת מותר למכור לגוי דבוודאי לא איכפת לו למשכיר בזה מפני שיודע שסביר שהגוי לא יכנס כלל לבית בפסח, ואדרבה, נח לו בכך כדי שלא יעבור השוכר בבל יראה ובל ימצא (שד"ח).

שואל כעניין: מה לגבי הכלים במכירת החמץ?

משיב כהלכה: כתבו האחרונים שאין לכלול הכלים במכירת החמץ מפני החשש שיצטרך להטבילם לאחר הפסח, ואם עבר ומכר הכלים יטבילם אחר הפסח בלא ברכה (יחו"ד).

שואל כעניין: האם לכתחילה כדאי למכור חמץ לגוי?

משיב כהלכה: טוב לכל אדם שלא ישאיר בביתו מן החמץ כלום מכיוון שלא התירו הפוסקים מכירה לגוי לעשות בן לכתחילה אלא רק במקום צורך כגון בעלי חנויות וכו'. וחכם עיניו בראשו שירכוש מעט מהמוצרים החמציים בתחילת ניסן ובהגיע המועד לא ישאר בביתו מאומה, ובודאי יש להקל לאנשים שיש בביתם עשרות בקבוקים ויסקי ואינם יכולים לסיימם שבודאי זה צורך ודינו כבעל חנות.

שואל כעניין: דברים שיש בהם חשש חמץ כגון תרופות האם למוכרם לגוי?

משיב כהלכה: תרופות שאינן ראויות לאכילה (גלולות מרות, קפסולות וכו'), אין צורך למכרן ולבערן, ולדעה המחמירה ראוי לכתחילה למוכרם לגוי (הגר"מ מאזוז, שו"ת ציץ אליעזר ח"כ סי' נא) וכן יש צורך למכור רק את הסירופים או את כדורי המציצה שאין עליהם הכשר.

שואל כעניין: אנו בחורים מהו"ל שלומדים באחת הישיבות, ואנו שותפים לדירה בזמן החופשות, כיצד תעשה בדיקת החמץ?

משיב כהלכה: רשות משותפת למספר אנשים, הרי היא נחשבת לרשותו של כל אחד ואחד מן השותפים, ומוטל על כל אחד מהם לבער את החמץ משם, וניתן למנות אחד שיהיה אחראי.

שואל כעניין: אנו מחמירים שלא להשאיר כלל חמץ בביתנו, האם בכל זאת יש ענין לומר סכום במכירת החמץ, בשביל לצאת ידי ספק, שאולי שכחנו או איבדנו מוצר שיש חמץ וחוששים אנו לעבור על איסור בל יראה ובל ימצא?

משיב כהלכה: המחמירים שלא להשאיר חמץ כלל בביתם ומסיימים את חמצם, מן הראוי להתנות בשטר המכירה שהמכירה תהול דווקא על חמץ ידוע והרוצה לצאת ידי כולם עדיף שישאיר ארון או מקום אחד שלא ניקהו ולא ימכור חמץ שבו ויקיים בו דיני הבדיקה וביעור לכל הדעות. (עיין חוקת הפסח [פר"ץ] עמ' 1).

שואל כעניין: אדם שלא בדק תמצו לפני הפסח מאחר ולא היה בארץ, האם צריך לברוק ביתו לאחר הפסח?

משיב כהלכה: צריך לברוק כדי שלא יכשל ב"חמץ שעבר עליו הפסח" דהרי אסור לו להנות מאותו חמץ, אך לענין הברכה, אינו מברך.
נ"ב – אמנם בבדיקה זו שלאחר הפסח, כאמור, אינו מברך, מאחר וחמץ זה מותר

להשהותו ואף באכילה אינו אסור אלא אסור משום קנס שהושהה את החמץ בפסח ובדיקה זו היא להבדיל בין חמץ זה לחמץ המותר, על כן לא יברך, וכאמור.

שואל כענין: באם בתחיל לבדוק החמץ בלילה בלא ברכה, האם רשאי לברך לאחר מכן הברכה?

משיב כהלכה: רשאי לברך כל זמן שלא סיים את הבדיקה, דהיינו שנשאר לו מקום שחייב לבדוק, שכל זמן שלא סיים בדיקתו הרי זה נקרא "עובר לעשייתו", אולם אם כבר סיים לבדוק, אינו יכול לברך.

שואל כענין: אם לא ברך בלילה בשעת הבדיקה הברכה, האם רשאי לברך על בעור חמץ בשעת שריפת החמץ?

משיב כהלכה: לא נתקנה ברכה אלא בשעת הבדיקה, ויש שמברכים הברכה בלא שם ומלכות.

שואל כענין: בעל בית נכה שאינו יכול לבדוק אלא באמצעות שליח כגון אשתו או בנו, האם יברך בעל בית זה על הברכה?

משיב כהלכה: אם בעל הבית אינו מסייע בבדיקה מחמת נכותו, יברך השליח על הבדיקה לפי שהוא כשולחו גם לענין הברכה. (כף החיים סי' תלב אות כז).

שואל כענין: אדם שאינו מבין את לשון הביטול כיצד יעשה?

משיב כהלכה: אם אמר את לשון הביטול בלשון שאינו מבין, אם יודע שבזה הביטול הוא מפקיר את חמצו, אזי בדיעבד יצא ידי חובה ביטול, אך אם אינו מבין כלל ענין הביטול וחושב שאמר איזה "תחנה או בקשה" אף בדיעבד לא יצא, ולפיכך, יש צורך לתרגם לאדם שיוכל להבין את לשון הביטול בלשונו, דהרי אם יודע שמפקיר כיצד יכול ההפקר בחמצו.

שואל כענין: האם רשאי לשרוף החמץ כבר בלילה מחמת שחושש שילדיו הקטנים יכניסו החמץ שנותר לבוקר לבית.

משיב כהלכה: לכתחילה יש לשרוף החמץ ביום דווקא ולא קודם לכן, (שי"ע סי' תמה ס"א ברמ"א), אולם אם חושש שילדיו הקטנים יגרורו החמץ הרשות בידו, רשאי לשרוף גם בלילה, ומקיים בזה מצוות "תשביתו" בזמנה דהרי שלשים יום קודם הפסח כבר חלה עליו חובת בעור.

שואל כעניין: אדם שלא מינה שליח לבטל בעבורו חמצו, האם חברו יכול לבטל בעבורו מדין "זכין לאדם שלא בפניו"?

משיב כהלכה: אם לא מינה שליח, אין חברו יכול לבטל בעבורו את חמצו, ואף במקום שהוא זכות לבעל החמץ. (משנ"ב סי' תלד סק"ד בשם מ"א).

שואל כעניין: עובד זר המטפל בקשיש בביתו, והעובד זר רוצה לאכול חמץ, האם הגוי רשאי לאכול חמצו בבית ישראל.

משיב כהלכה: יש לחלק בין גוי שאינו עובד את ישראל לבין עובד אצל הישראל, גוי העובד אצל ישראל כגון: עובד זר אין רשאים להניח לו לאכול חמצו בביתו משום מראית עין מאחר וגוי זה מזונותיו על בעל הבית. אולם לגבי גוי שאינו עובד, רשאי לאכול בבית ישראל ובלבד שינקה אחריו ולא ישאיר את חמצו לאחר שעזב את בית הישראל.

שואל כעניין: אדם שהשהה את חמצו בשונג או באונס, ודבר זה נתגלה לאחר הפסח, מה יעשה בחמץ?

משיב כהלכה: אסרו חכמים להשתמש בחמץ שעבר עליו הפסח, וחייב לבערו, אמנם לא עבר על איסור "בל יראה ובל ימצא", מאחר ולא ידע, אך חז"ל קנסו אותו שחלילה לא יבוא לידי איסור (משנ"ב סי' תמה סק"ט).

ה. הכשרי כלים ואוכלין

שואל כעניין: כיצד ניתן להכשיר כלי פלסטיק?

משיב כהלכה: כלי פלסטיק, יש להם הכשר לפסח כדרך תשמישן, דהיינו שאם השתמשו בהם בצונן, די להם בשטיפה יסודית, ואם השתמשו בהם בכלי שני, דהיינו שיצקו לתוכם מאכלים חמים מסיר אחר, יש להם הכשר על ידי עירווי מים רותחים מכלי ראשון, שניתן לעשות זאת על ידי יציקת מים רותחים מהקומקום החשמלי ישירות על גבי כלי הפלסטיק. (ויש מחמירים שלא מנעילין כלי פלסטיק, וגוונים אותם בארון עד לאחר הפסח)

שואל כעניין: כיצד ניתן להכשיר "שעוונית" (שהיא מפה מחומר פלסטי) שהייתה פרושה על גבי השלחן במשך כל השנה, ויש לחוש שנשפכו על גביה מאכלי חמץ רותחים במשך השנה?

משיב כהלכה: אפשר להכשירה על ידי ניקיון יסודי, ועירווי מים רותחים מכלי ראשון על גבי השעוונית, וכן ניתן להכשיר את השעוונית, על ידי כיבוס במים רותחים.

שואל כעניין: אם אכלו על השלחן בלא הפסק מפה, כיצד ניתן להכשיר השלחן?

משיב כהלכה: נוהגים להכשירו על ידי ניקיון ועירוי במים רותחים כנ"ל. ואם אין רוצים לערות מים רותחים על גבי השולחן, כדי שלא יתקלקל או מאיזו סיבה שתהיה, יכול לאכול עליו בחג הפסח, על ידי שישים עליו מפה או שעוונית. דין השיש שבמטבת, הרי הוא כדין השלחן, ולכן יש שמצפים אותו בנייר אלומיניום.

שואל כעניין: כיצד מכשירים את קולט האדים?

משיב כהלכה: קולט אדים – הנמצא מעל הכיריים, ויש לו ארובה לניקוז האוויר החם. אם כשמרתיה סיר עם מים על הכיריים מגיע הקולט להום שהיד סולדת בו, סימן שהקולט קולט גם זיעת מאכל חמין כמו אטריות וכדו' – ומהדין צריך לשפוך עליו מלמעלה מים חמים, שאם לא כן, כשיבשל בפסח תבשיל על הכיריים יעלו אדים מהתבשיל לקולט וירדו למטה ונמצא התבשיל חמין. ולכן ינקה את הקולט ויצפנו בנייר כסף עבה. ואמנם ישנו דין של "נותן טעם לפגם" אך כל זה בדיעבד ולא לכתחילה. ולדעת הפוסקים גם נותן טעם לפגם אסור בפסח, וכן נוהגים חלק הסומכים כרמ"א להחמיר.

שואל כעניין: לענין הגעלת הכלים וליבונם, כיצד דיני הגעלה וכו'?

משיב כהלכה: הנה כתב רבינו יהודה החסיד, שבהיות ודיני הגעלה מרובים מאד בפרטיהם ובפרטי פרטים, ראוי למנות בעל תורה להשגיח על הגעלת כלים. וכן בכל מקרה שמתעוררת שאלה בדיני פסח, צריך כל אדם לפנות לתלמיד חכם אמיתי שיורה לו הדרך אשר ילך בה ואת המעשה אשר יעשו.

שואל כעניין: כלים שהשתמשנו בקר ולא בהם כיצד ניתן להכשירם?

משיב כהלכה: כל כלי שלא השתמשו בו ברותחין, כגון כלי כסף (גביע הקידוש – ובפרט שכיום כל היינות כשרים לפסח, כל השנה), וכן המקרר והמקפיא וכדומה, אינם צריכים שום הכשר, ודי להם בניקוי היטב בלבד.

שואל כעניין: האם ניתן להכשיר את מכשיר המיקרוגל?

משיב כהלכה: יש להחמיר בתנורי המיקרוגל שלא להכשירם כלל לפסח.

שואל כעניין: כיצד נכשיר את מדיח הכלים?

משיב כהלכה: מדיח הכלים הפועל בשטיפה במים רותחים עם חומרי ניקוי פגומים מותר

יהיה להשתמש בהם בפסח וזאת לאחר ניקוי המדיח היטב, והנכון להלכה שיפעיל המכונה בלא כלים בשטיפה במים רותחים עם חומרי ניקוי פגומים, כמחצית השעה.

שואל כענין: מה בענין כלי חרס וכדומה?

משיב כהלכה: כלי חרס אין להם שום הכשר כלל ואף אם ילבנם היטב באש, לעולם הם עומדים באיסורם.

שואל כענין: כיצד מכשירים את כלי הזכוכית, פיירקס וכדומה?

משיב כהלכה: אינם צריכים הכשר כלל, ולדעת מרן השלחן ערוך די להם בשטיפה כהוגן, אך מנהג האשכנזים להחמיר בזה.

שואל כענין: מקום שאין מכניסים בו כלל חמץ, האם צריכים אנו לבדוקו?

משיב כהלכה: מקום שאין רגילות להכניס שם חמץ מן הדין אין צריך לבדוק (ש"ע סי' תלג). אולם באם יש ילדים קטנים יש לבדוק בכל אופן.

שואל כענין: האם יש ענין בסיוד הבית לקראת הפסח?

משיב כהלכה: כתב מרן רבנו יוסף חיים זי"ע בספרו "תורה לשמה" (סי' תק"ט) וז"ל: נוהגים העולם לסייד את הבית ועושים זאת לפני הפסח, והטעם כי בבית המקדש היו מסיידים את ההיכל פעם אחת בשנה (לפני הפסח) בפסח (משנה מידות פ"ג מ"ד) וכאמור לעיל שלא יעמיסו על עצמם או על עצמן. וגם מלאכת הסייד, או כיום הצבע הפלסטיק, יעשו זאת לא ממש בשבוע של פסח אלא החל משלושים יום לפני הפסח, כדי שיוכלו למצוא סייד הנוח להם ובזמן שנוהג להם, וזה בכלל שלשים יום לפני הפסח.

שואל כענין: בדין השיש שבמטבח?

משיב כהלכה: דין השיש שבמטבח הרי הוא כדין השלחן, ואפשר להכשירו לפסח על ידי שיערו עליו מים רותחים מכלי ראשון אחרי ניקוי יסודי. וכמו כן יש להכשיר את הכיורים בבית (אף אם הם עשויים חרסין) על ידי עירו מים רותחים מכלי ראשון, ודי בזה. ויש המחמירים לצפות את השיש בנייר אלומיניום, ולהשתמש בכיורים חדשים מפלסטיק.

שואל כענין: בענין משחת נעליים שיש בה תערובת חמץ?

משיב כהלכה: אמנם, צריך להקפיד שיהיה ברור לו שהמשחה יוצרה קודם הפסח, כי אם בפסח עצמו עוד היה החמץ ראוי לאכילת כלב, ואחר כך בפסח עצמו נפגם מעמו, אסור להשתמש בו, מפני שכבר נאסר בהנאה בכל אופן. (חזו"ע עמ' ק"ט).

שואל כענין : מה בענין דבק העשוי מעמילן של כורכי הספרים?

משיב כהלכה: כורכי ספרים מותר להם להדביק הניירות בבצק או בעמילן המין אפילו בערב פסח, קודם זמן איסור החמץ, אחר שהחמץ נפסל מאכילת כלב קודם זמן איסורו. ומותר לקרוא בספרים אלו בפסח. (שם)

שואל כענין: האם ניתן להכשיר לשימוש בפסח מכונה להכנת קפה (אספרסו) לפסח? המכונה בשימוש במהלך השנה רק לקפה ולחלב.

משיב כהלכה: ניתן להכשיר באמצעות מילוי מים נקיים שירתחו במקום קפה וחלב.

שואל כענין: האם מותר לעשן בפסח סיגריות מאחר ויש חשש שמדביקים אותם בתערובת חמץ?

משיב כהלכה: מותר, מפני שאינו ראוי לאכילה כלל. (שו"ת יחווה דעת ח"ב סי' סא).

ומכל מקום יש להבהיר שהאמור הוא לגבי איסור חמץ בפסח, אולם בזמנינו יש מקום לאסור את העישון מצד אחר, שקבעו הרופאים בהחלט, שסכנה נשקפת לבריאותם של המעשנים, ואף גורמים סיכון למי שנמצא בסביבתם, ושומר נפשו ירחק מזה (עיין עוד בהליכות עולם ח"א עמוד רס"ד).

שואל כענין : כיצד ניתן להכשיר את השיניים התותבות?

משיב כהלכה: להלכה אין צריך להנעיל שיניים תותבות, כשם שאין מגעילים אותם בין בשר לחלב. והטעם, שהמאכלים שנכנסים לפה אינם בחום שהיד סולדת ממנו, ולכן אינם מבליעים את טעמם בשיניים. ולכן בין מי שיש לו שיניים תותבות ובין אלו שיש להם שיניים טבעיות, לאחר שיסיימו את אכילת החמץ יצחצחו שיניים וישטפו את הפה. ומי שחושש שירד לו דם מהחניכיים בעקבות צחצוח השיניים, יאכל פרי או מאכל אחר, וישטוף את הפה, ובוה ינקה את פיו משיירי החמץ.

ויש שנוהגים להחמיר על עצמם ומגעילים את השיניים התותבות במים רותחים לקראת פסח. ובן יש מחמירין נוהגים שלא אוכלים חמץ חם 24 שעות קודם הנעתם.

שואל כענין: מאכלים שכל השנה אין רגילות לערב בהם חמץ והכשרות היא מהודרת, האם קיים בית מיוחד שמא נתערב בהם חמץ מאחר ואין השגחה על כך?

משיב כהלכה: דעת מרן הש"ע (או"ח סי' תמו ס"ה) דכל זמן שלא נתעורר ספק שמא נפל חמץ לתוך המאכל או שנבלע בהם טעם החמץ וכו', אין לחוש שמא נתערב חמץ, אולם דעת הרמ"א (שם) להחמיר מחשש שמא נפל חמץ בלא שימת לב.

דעת מרן הגר"ע יוסף שליט"א (שו"ת יחיד ח"א סי' יא) להקל בנדר"ד. ולפיכך, אין להחמיר לבני עדות המזרח וכדעת מרן שקיבלנו הוראותיו בין להקל ובין להחמיר והרוצה להחמיר שיחמיר בכותלי ביתו. ולמעשה רוב גופי הכשרות נוטים להחמיר כשיטת הרמ"א ואין נותנים הכשר בלא שנוהרים בחמץ בעת הכנת המאכלים לפסח, ונראה שהחומרא נובעת מכך שרוב המוצרים נעשים בצורה תעשייתית ולא ביתית שאפשר לפקוח עין משא"כ בחברות הנ"ל דשמא ישנו רכיב שאינו כשר לפסח. ולפיכך, יש להקפיד שלא לאכול מוצר בפסח שיוצר בבתי הרושת בלא שיש עליו הותמת המתירה לאוכלו בפסח. ידועים ומפורסמים דברי רבנו האר"י ז"ל המובאים בבאר היטב (סי' תמ"ז סק"א) שהנזהר בחמץ בפסח מובטח לו שלא יחטא כל השנה ולפיכך עדיף שלא לשנות שום מנהג במנהגי הכשרות של פסח והחומרות השונות.

שואל כענין: בשר כבש קפוא שהיה במקפיא, וסגור בשקית ניילון (יתכן שהשקית נקרעה), והניחו על גביו לחם וכיו"ב מדברי חמץ. האם מותר לאוכלו בפסח?

משיב כהלכה: אם יש חשש שנקרעה השקית אסור. (הגר"מ מאזוז מתוך "פניני הפרשה")

שואל כענין: בשר שנמלח לפני הפסח, ונמצא במקפיא, האם מותר לאוכלו בחג?

משיב כהלכה: אם היה חשש במלח, (שפא התערב בדברי חמץ) לא כדאי. אלא אם כן נזהר במלח ובדק אותו לפסח כמנהגנו בחו"ל. (הגר"מ מאזוז מתוך "פניני הפרשה")

שואל כענין: האם מותר ליטול טבליות או כדורים שיש בהם תערובת חמץ?

משיב כהלכה: טבליות וכדורים, נגד כאבי ראש וכדומה, אפילו אם יש בהם תערובת חמץ, (שמצוי שמייצרים אותך עם עמילן חיטה) אם טעמם פגום וכבר נפסלו מאכילת כלב קודם הפסח, ובולעים אותם כמות שהם, מותר להשתמש בהם בפסח. (ש"ע תמוז סע' ד).

ומכל מקום מכיוון שיש מקום להחמיר בתרופות הללו, אין להקל להשתמש בהם אלא אם מדובר בחולה ממש (אף על פי שאין בו סכנה). או בכדורי הרגעה לזקוקים לכך וכדומה, אבל אם הוא מיוחש בעלמא, אין להקל. וכל שכן שאין להקל בזה בויטמינים וכדומה.

ובארץ ישראל מתפרסמת מטעם הרבנות הראשית או הבדצ"ם השונים רשימת תרופות שאינן מכילות חמץ, ולכתחילה צריך להשתמש רק בתרופות הללו.

שואל כענין: אדם שהיה לו עשרים ככרות לחם שהתייבשו והתעפשו, וסידר אותם בשורה בנינתו, ויצק עליהם מלט כדי שיהא לו מעין ספסל – האם בערב פסח הוא

חייב לשבור את המלט ולהוציא את הכיכרות או לא?

משיב כהלכה: אינו חייב להוציאם ודין חמץ זה כבטל ומבוטל.

שואל כענין: האם צריכים למכור יצירות שנעשו ממוצרי חמץ, כגון : פסמות וכו'?

משיב כהלכה: אם החמץ נשאר כפי שהיה בתחילה – יש להחמיר לבערו או למכרו, אמנם אם נצבע, הרי שנפסל מאכילת כלב וא"צ לבערו (עיין מעדני שלמה, עמ' ז' בשם הגרש"ז אוירבך).

שואל כענין : האם צריכים לקנות בשמים, שמפו, סבון וכדו' כשרים לפסח?

משיב כהלכה: מעיקר הדין, כל מה שאינו ראוי לאכילה אין צריך כשרות לפסח (עיין אגרות משה או"ח ח"ג סי' סב), שאינם ראויים למאכל כלב. אמנם, מי שרוצה להחמיר על עצמו ויכול להשיג ללא טרחה מרובה מוצרים אלו הכשרים לפסח, תבוא עליו הברכה, ואין זה מנהג של שטות, (שו"ת דברי מלכאל ח"ד סי' כד). בכל מקרה, גם למחמירים אין צורך למכור את התמרוקים שאין עליהם הכשר ומותר להשהותם בפסח. (שו"ת שואל ומשיב, מהר"ג ח"ב קמ"ו).

וכמו כן, חומרי ניקוי, סבון לשטיפת כלים – אין צורך בהכשר לפסח, כיוון שאינם ראויים למאכל, ואין לגוף כל הנאה מהם.

שואל כענין: האם צריכים להקפיד לרכוש משחת שיניים כשרה לפסח?

משיב כהלכה: משחת שיניים, יש שמחמירין להשתמש רק בכשרות לפסח ואת השאר להכליל במכירת החמץ. ונוסיף, דברים הבאים במגע עם הפה אך אינם ראויים למאכל – כמו שפתון וכדומה, יש להשתמש רק בכשרים לפסח, וניתן להשיג בקלות בחנויות התמרוקים. אמנם אין צורך למכרם, כיוון שאינם ראויים למאכל. כנ"ל גם סבון נוזלי כאשר משתמש בו לנקות פירות וירקות.

שואל כענין: האם צריך להקפיד על ביצים "כשרות לפסח"?

משיב כהלכה: בזמנם היו מניחים את הביצים בתוך קמח או תבן כדי שלא ישברו, ועל כן היו מקפידים לפני פסח לשוטפם היטב. (כך מובא בבבא"ה) וגם כיום יש להיזהר בזה, כי לעתים בתבנית של הביצים ישנם שאריות מהמזון של התרנגולות (מה שנקרא יתערובת) וזה חמץ גמור, ואמנם יש בזה נותן טעם לפגם כי זה מלוכלך, אך כל זה בדיעבד אבל לכתחילה יש להיזהר בזה.

עד לפני כמה שנים היתה בעיה בהותמת שעל גבי הביצים, כיון שהיא היתה עשויה מצבע המעורב בחמץ, ואמנם הדבר נפסל מאכילת כלב עוד לפני שהביצה הוחתמה.

שואל כענין: האם יש להקפיד בקניית המצרכים לפסח לקנותם מאדם יר"ש?

משיב כהלכה: נאמר בתורה (שמות יג): לעניין ימי חג הפסח "מצות יאכל את שבעת הימים, ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור בכל גבולך". ולמדו רבותינו ממדרש הפסוקים (פסחים כא: ועוד) שהחמץ בפסח אסור באכילה ובהנאה, וכל האוכל חמץ בפסח ענוש כרת, ואיסור חמץ בפסח חמור יותר משאר איסורים, שהרי חמץ אף באלף לא בטל, בשונה מאיסורים אחרים, ולמשל איסור דם, שאם נפל דם בקדירה עם תבשיל, אם יש בתבשיל כדי שישים כנגד הדם, הרי הדם בטל בתוכו והתבשיל מותר, ואילו חמץ אף אם יש אלף כנגדו, כגון פירור לחם בתוך סיר גדול עם תבשיל, הכל אסור באכילה, מפני אותו פירור, ולכן יש להיזהר מאד בענייני חמץ בפסח, לקנות רק מצרכי מוזן שאין בהם חשש חמץ, ושנמצאים תחת השגחה אחרת. וכן אין לסמוך על אדם שאינו יהודי דתי כשאומר על מאכל מסוים שאין בו חשש חמץ, וכגון שמעיד על תבלין מסוים שאין בו כל תערובת וכדומה, וכפי שכבר הוכח בעבר שאנשים נכשלו באיסור חמץ, משום שסמכו על החנווני, בזמן שאין לו כל נאמנות. וכתב מרן הרב עובדיה יוסף שליט"א, שנכון שלא לקנות שום תוצרת המיועדת לפסח בלי הכשר מיוחד המוטבע כדין. וכדי להזהיר האנשים הקונים בתנות שאורות בעצמה את הסחורה. ולפעמים כף המדידה המשמשת למוצרי חמץ, משמשת גם למוצרים הכשרים לפסח.

שואל כענין: אנו לא מתכוונים להשתמש בדירתנו במשך כל החג, האם יש לנקות כל מיני כתמים שומניים ו/או חתיכות שחורות שרופות שיש על התבניות או משטחי התנור כאשר לא מתכוונים להשתמש בתנור בפסח. מה הדין ביחס לנקיון השיש, כלים וכדומה?

משיב כהלכה: גם מי שאינו משתמש בבית בפסח צריך לנקותו מחמץ בעיקר במטבח וכן כל מקום שיש בו חמץ. אין צורך להכשיר אלא רק לנקות מחמץ בעין פירוורי חמץ וכדו' בליל האחרון לפני עזיבת הדייר יש לבדוק את החמץ כנהוג.

1. אכילת קטניות

שואל כענין: אשה מיוצאי אשכנז הנישאת לבעל ספרדי, וברצונה לבטל מנהג הוריה, ולנהוג היתר באכילת קטניות בפסח, האם רשאית לעשות כן?

משיב כהלכה: להלכה, טוב ונכון שתעשה התרה על מנהגה בכדי שתוכל לאכול בבית

בעלה אורז וקמניות כמנהג הספרדים, ואם בעלה מבקש ממנה לעשות כן, והיא מעוניינת להמשיך במנהג הוריה, עליה לשמוע לבעלה ולבטל מנהג הוריה ולקבל עליה מנהגי בעלה, דאם לא כן, בטל שלום בית ח"ו.

שואל כענין: האם האשכנזים שנוהגים איסור בקמניות, יכולים לקבל היתר לאכילת קמניות בפסח, על ידי שיעשו "התרת נדרים"?

משיב כהלכה: התרת נדרים לא תועיל ואין בכך כלום, ועדיין הם מחויבים למנהג עדתם להימנע מאכילת קמניות בפסח.

שואל כענין: בחורה ספרדייה אשר משפחתה אינה שומרת מצוות ובעקבות כך היתה מתארכת אצל חברה אשכנזייה בכל ימי הפסח עד אשר זכתה שבביתה התחילו לשמור מצוות ורוצה כעת לברר האם מותר לה לאכול קמניות או שזקוקה להיתר נדרים?

משיב כהלכה: על שאלה זו השיב הגר"צ אבא שאול זצ"ל דמותרת לחזור למנהג אבותיה ורשאיית לאכול קמניות (הובא בהליכות בת ישראל פכ"ג הערה ע, ע"י"ש).

שואל כענין: אשכנזי המתארח בבית הספרדי האם מותר לספרדי להאכילו אוכל בלא קמניות אך הכלים בושלו מכבר בקמניות, האם צריך כדי שעות בין בישול בקמנית לבין בישול אוכל בלא קמנית.

משיב כהלכה: מותר לאשכנזי לאכול תבשיל (בלא קמנית) בכלי שבושלו בו קמנית, ואין צורך להמתין כ"ד שעות. (חזון עובדיה עמ' נה).

שואל כענין: אלו הנוהגים שלא לאכול קמניות בפסח, האם צריכים למכור הקמניות במכירת החמץ הכללית?

משיב כהלכה: לכו"ע לא, מאחר והקמניות גם לאשכנזים הינו חומרא.

שואל כענין: גר צדק שנתגייר בארץ ישראל, כיצד ינהג בקמניות בפסח?

משיב כהלכה: הנה מרן הגר"ע יוסף שליט"א בשו"ת יחזה דעת (ח"ה סי' לג) פסק שעליו להתנהג כהוראות מרן השלחן ערוך בין להקל בין להחמיר. ואפילו אם היו אבותיו ממדינות אשכנז, ואפילו אם היה אביו יהודי מארצות אשכנז, ואמו נכריה, כיון שאין לו כל יחס לאביו, ולכן הוצרך להתגייר, עליו לנהוג כמנהג המקום שנתגייר, וכדעת המרא דאתרא, הוא מרן שקיבלנו הוראותיו. ואין הבדל בזה בין גר לגיורת.

ז. ביטול חמץ

שואל כענין: האם ביטול החמץ יכול להיעשות ע"י האשה?

משיב כהלכה: כתב מרן בשלחנו הטהור (פי' תל"ד סעי' ד'): "אם אין האיש בביתו, יבטל במקום שהוא; ואם אינו עושה כן, טוב שתבטל אשתו". וכיום, כשהאשה מבטלת את החמץ, לא תאמר 'כל החמץ של בעלי בטל ומבוטל', כי החמץ שייך גם לה, ולכן תאמר את הנוסח הרגיל "כל המירא והמיעא דאיכא ברשותי" וכו'.

שואל כענין: האם ניתן לבטל את החמץ ע"י שליח?

משיב כהלכה: מותר ע"פ ההלכה למנות שליח, אך בעל הבית לא יברך אלא השליח.

שואל כענין: כמה פתיתים צריכים להניח בבדיקת החמץ?

משיב כהלכה: על פי האר"י הקדוש, צריך להניח לבדיקת חמץ עשרה פתיתים פחותים מכזית, עטופים בנייר או סגורים בשקית כדי שלא יתפורו. וטוב לרשום בפתק את המקום שהניחם, כדי שלא ישכח מקומם. ואין להסתפק בלקיטתם בלבד אלא יבדוק את כל המקומות מחמץ בחורין ובסדקין. אם לא מצא אחד מפתיתים אלו – יחפש שוב, לא מצא – יבטלנו בפירוש כשמבטל את החמץ. עשרה פתיתים אלו שורפם למחרת עם שאר החמץ. ויש נוהגים שאדם אחר מבני הבית מניח את הפתיתים (עיין ש"ע סי' תל"ב סעי' ב' ברמ"א, ועיין בכה"ח שם סי' ל"א משם האר"י והש"ה למה דוקא עשרה פתיתים).

שואל כענין: הרמ"א באו"ח הלכות פסח (סימן תל"ב סעיף ב') כתב: ונוהגים להניח פתיתי חמץ במקום שימצאם הבודק, כדי שלא יהא ברכתו לבטלה. ע"כ. ושאלתי האם מותר להחביא הפתיתים הללו בבית הכסא, כיון שממילא לא אוכלים אותם, או שאסור, והטעם?

משיב כהלכה: לא כדאי להניחם בבית-הכסא משום ביוזי אוכלין (וגם בערב פסח שחל בשבת אנו נוהגים לפורר את השאריות של הלחם באמבטיה ולשפוך עליהם עד שייבלעו, ולא בבית-הכסא). וכיו"ב כתב רבנו הבן איש חי (פרשת צו) שאין לזרוק חמץ ברשות הרבים ע"ש. ועוד דבית הכסא מקום שאין מכניסין בו חמץ הוא ומדינא א"צ בדיקה. ועוד למה יגרום טומאה של רוח רעה לאוכלין בטרם הגיע זמן איסור חמץ. וזכר לדבר פלוגתא דר"מ וריו"ס בפסחים (דף יד.), והלכה כרבי יוסי שאין לשרוף תרומה טהורה עם הטמאה כמ"ש הרמב"ם (פ"ג מהלכות חמץ ומצה ה"ד) ע"ש. (הגר"מ מאזו בפניני הפרשה)

שואל כעניין: האם כדי לשתף את הילדים ב"החבאת" הפתיתים?

משיב כהלכה: ראוי לשתף את הילדים בחיפוש אחר החמץ בבית, הן בהוצאת החמץ בימים שלפני הפסח, והן בבדיקת החמץ. לשם כך, ראוי לתת לילדים באמצעות ובנוכחות אמם להחביא את הפתיתים ולרשום את מיקום המחבוא, ובשעה שהאבא בודק את החמץ בבית, הילדים יעזרו לו במציאת הפתיתים. ונמצא שהילדים מעורבים במצות בדיקת החמץ.

שואל כעניין: אדם ששכח ולא בדק בליל ארבעה עשר ונזכר ביום, האם אותם הגבלות שהגבילו חז"ל כגון אכילה או לימוד חלים עליו?

משיב כהלכה: אסור בכל הדברים הללו עד שיבדוק.

שואל כעניין: שיעור קבוע הנלמד לאחר תפילת ערבית האם צריך לבטלו בשביל לבדוק החמץ?

משיב כהלכה: הלימודים בשיעור קבוע ובהלכות פסוקות ולא בפלפול ובעיון המושך הלב, אל יבטלו לימודם מחמת הבדיקה, ואין בית מיחוש שמא ימשכו בלימודם עד שישכחו את חובת הבדיקה שהרי הם שבים לבתיהם בתום השיעור, ועל הרבנים שומרי משמרת הקודש ללמד בנוסף הלכות בדיקת החמץ בקצרה, ודבר בעתו מה טוב!

שואל כעניין: אדם שהפסיק בדיבור בין הברכה לתחילת הבדיקה, האם יברך בשנית?

משיב כהלכה: אין צורך לחזור ולברך אם סח מענין הברכה, כגון "הזיזו הספה", "הדליקו את הנר" וכו', אך אם סח בדברים שאינם מענייני הבדיקה, צריך לחזור ולברך. אך אם התחיל בבדיקה (אף במעט) וסח בדברים שאינם מן הבדיקה, אין צורך לחזור ולברך.

שואל כעניין: אני גבאי בית הכנסת האם אני יכול לפטור באמצעות ברכתי בבית את בית הכנסת?

משיב כהלכה: בברכה אחת שמברך יכול לבדוק את בית הכנסת ואף בתים אחרים, ובלבד שלא יהיה הפסק.

שואל כעניין: האם החליכה מבית לבית וכו', נחשבת כהפסק.

משיב כהלכה: לא, החליכה אינה נחשבת כהפסק.

שואל כעניין: האם צריך לבדוק את הרכב לאור הנר או מספיק מה שמנקים הרכב לפני הפסח?

משיב כהלכה: כתב הגר"ע יוסף שליט"א וכן הגרש"ז אויירבך זצ"ל שצריך לבדוק הרכב לאור הנר או פנס [עדיף בפנס] כמו שבדק בביתו ולא יברך על בדיקה זו אלא יסמוך על ברכה שברך מכבר על הבדיקה בבית וכפסק מרן הש"ע (תלב ס"ב).

שואל כעניין: בש"ע (או"ח סי' תלו סעי' א) כתב: "המפרש מיבשה לים או יוצא בשיירה ואינו מניח בביתו מי שיבדוק, תוך שלשים יום זקוק לבדוק", וכתב הרמ"א, ולא יברך או על ביעור חמין". ושאלתי: האם כשמגיע להתאכנס בבית חבירו מעבר לים, ויש לו שם חמין משלו, האם יוכל לברך על ביעור חמין כששורף חמצו ביום י"ד?

משיב כהלכה: דעת הגר"ח קנייבסקי דלא יברך.
 נ"ב – אמנם אפשר להקשות מכיון שזה לא רשותו, אך מה גרע משוכר (דשוכר הייב בבדיקה)? ושמעתי תירוץ, דמאחר ואינו כשוכר שיש לו זכויות ורשות על השימוש וקונה בקנין החצר, וכאן הוא אורח בעלמא, לכן יבדוק בלא ברכה.
 (השאלה נשאלה ע"י הרב גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א)

שואל כעניין: אדם ששכח לברך לפני בדיקת חמין, האם רשאי לברך עוד?

משיב כהלכה: מי שלא ברך לפני הבדיקה רשאי לברך כל זמן שנזכר ובתנאי שיש לו עוד מקומות לבדוק, אך אם סיים לבדוק אינו רשאי לברך ואף למחרת בשריפת החמין לא יברך.

שואל כעניין: בחור שהולך ברשות אביו לעשות בדיקת חמין בבית הכנסת, האם הבחור יברך על בדיקת חמין?

משיב כהלכה: לכתחילה הבחור צריך לשמוע הברכה מאביו אך אם לא שמע עדיף שלא לשולחו לבדיקה – ובדיעבד אפשר להקל שיבדוק על סמך הברכה של אביו ואף שלא שמע הברכה.

שואל כעניין: אדם שסיים לבדוק בביתו והציעו לו לבדוק אצל אחרים, האם צריך לברך בשנית דהרי בברכתו הראשונה כלל לא חשב לפטור הבדיקה אצל אחרים.

משיב כהלכה: הנה בקונטרס "ימי הפסח" (עמ' קלו אות יג) הביא מעשה דומה ופסק שם הגר"נ קרליץ שליט"א דלא יברך דיש ספק דאולי גם באופן זה נחשב למצוה אחת. אמנם

צ"ע דהרי מדובר בבעלים אחרים (כגון: אלמנה). אם כן, צריך לברך, ועדיף שהאלמנה תברך והוא ישמע והיא תבדוק במעט והוא יסיים על סמך ברכתה.

שואל כענין: כאשר דולק אור בבית האם צריכים בכל זאת לבדוק לאור הנר?

משיב כהלכה: אף שיש אור חזק מהחשמל חייב לבדוק לאור הנר שהרי באמצעות הנר מגיע לחורים והסדקים בתקנת ה"ל ואין לשנות.

שואל כענין: מי שאין לו נר האם רשאי לבדוק לאור החשמל?

משיב כהלכה: רשאי לבדוק באמצעות פנס כים שאף נכנס לחורין ולסדקין עם ברכה, וצ"ע אם יברך כשבודק באופן שאין לו פנס כים אלא רק החשמל של ביתו.

שואל כענין: האם צריך לבדוק בתוך הספרים מחשש שימצא פירור חמץ?

משיב כהלכה: דעת הגר"ע יוסף שלימ"א והגרש"ז אורבך זצ"ל והגרבי"צ אבא שאול זצ"ל דמצד הדין אין צריך לבדוק בתוך הספרים מכיון שלא מצוי פירורים קמנים הראויים לאכילה ואין חשש שיאכלם מחמת המינוף קצת.

שואל כענין: אני עובד בהנות חיות ושם אנהנו מחזיקים אוכל שאינו כשר לפסח. הנות לא סוגרת בפסח ואני שומר מבחינת החמץ גם בבית. אז מה לעשות להמשיך לעבוד או לצאת לחופשה?

חזן מזה, גם אחרי הפסח יהיה בהנות אותו החמץ של לפני הפסח אז מה לעשות? מותר למכור אותו לגוי ואז למכור אותו למישהו אחר אני כמעט בטוח שלא נכון?

משיב כהלכה: אין לעבוד במקום בו מוכרים חמץ בפסח.

שואל כענין: אני מגדל כלב בבית, האם מותר לי להאכיל אותו במזון לכלבים שנעשה לפני הפסח?

משיב כהלכה: אין להאכיל כלב בפסח במזון המכיל חמץ. אמנם, אין צורך שהמזון יהיה כשר לפסח לבני אדם, אך אסור להשהות בבית ולהאכיל כלב במזון המכיל חמץ.

שואל כענין: האם בזמן ביעור חמץ יש לבער גם את שאריות האשפה שנמצא בפח האשפה?

משיב כהלכה: באם הפח שייך ליהודי או שהוא נמצא בתוך חצרו הפרטית, עליו לבער

את החמץ מדברי חכמים לפני שיגיע זמן איסורו, ויכול לשפוך עליו אקונומיקה או חומר מפגל אחר עד שלא יהיה ראוי לאכילת כלב. ואם החמץ שבפח טונף עד שאינו ראוי לשום אכילה, ואין חשש שמא יבוא אדם להוציאו וליתנו לכלב או לחיה אחרת, הרי הוא מבוער ואין צורך לשפוך עליו חומר מפגל.

ואם הפח שייך לרשות המקומית והוא מונח ברשות הרבים, אין היחיד צריך לבער את החמץ שהניח בו לפני סוף זמן איסור חמץ. ואף העירייה אינה חייבת לבערו, מפני שמתחילה איננה מעוניינת לקנותו, אלא כל מגמתה לפנותו למזבלה. ויש נוהגים להפקיר את חלקם שבפח המשותף לבנין.

שואל כענין: אדם המוציא חמץ גמור באחד הפינות הבית בבוקר, בטרם זמן האיסור, האם צריך לברך על ביעור חמץ, מאחר ובלילה לא ידע על החמץ?

משיב כהלכה: המוציא חמץ בפסח, אף שמצוה לבערו, לא יברך לפני הביעור, מפני שהברכה שברך לפני בדיקת חמץ חלה על כל החמץ שברשותו שצריך לבערו.

שואל כענין: אדם המוציא חמץ לאחר שהגיע זמן איסור מהתורה, האם צריך לבערו?

משיב כהלכה: המוציא חמץ ברשותו לאחר שהגיע זמן איסורו מהתורה, היינו אחר הצות יום י"ד, חייב מיד לבערנו. לכתחילה מצוה לבער אותו בשריפה, ואם ירצה יוכל לבערו גם בדרכים אחרות, כגון שיפורר אותו לפירורים קטנים ויפורנו ברוח, וכן יוכל לפוררו מעט ולהשליכו לבית הכסא ולהוריד עליו את המים.

שואל כענין: אדם המוציא חמץ בתוך יום טוב או בשבת קודש, האם צריך לבערו?

משיב כהלכה: אם מצא את החמץ בחג או בשבת שבפסח, אסור לו לשורפו, וגם אינו יכול לטלטלו ולהשליכו לבית הכסא, מפני שהחמץ מוקצה. לפיכך יניח עליו כלי, כדי שלא יבואו בטעות לאוכלו, ומיד כשתצא השבת או החג ישרפנו.

ח. ליל סדר שחל להיות בשבת

שואל כענין: כשחל ליל פסח בשבת, אמיתי צריך לומר את ההלל?

משיב כהלכה: הנה רבנו כף החיים (אות מג) הביא את דעת הרדב"ז שכתב דמקדימין קריאת ההלל לזיכרון, אבל כף החיים דחה דבריו וכתב דלא נהגו כן משום תדיר ואינו תדיר, תדיר קודם! וכן פסק מרן הגר"ע יוסף שליט"א בחזון עובדיה (אות ז).

שואל כענין: האם אפשר להחמיר ולומר ברכת מעין שבע כשחל ליל סדר בליל שבת?

משיב כהלכה: רבנו כף החיים (אות כ"ב) הביא בשם הרש"ש שכן אומרים ברכה זו גם בשבת שחל פסח, מכיון שברכת מעין שבע הוזכרה בתלמוד (שבת כד.) וחז"ל לא חילקו בין פסח לשאר ימים טובים, וכתב שכך נוהגים בבית אל יכב"ץ שבירושלים ת"ו ההולכים ע"פ תורת האר"י ז"ל וכן פסק מרן רבנו הב"ח בשו"ת רב פעלים (ה"ג סי' כג), אולם פסק מרן רבנו עובדיה יוסף שליט"א בשו"ת יבי"א (ה"ב סי' כה) דלהלכה פוסקים כדעת מרן הש"ע וכל הפוסקים האחרונים, וכ"כ האחרונים בשם האר"י ז"ל דכל מי שמברך מכנים עצמו לחשש איסור ברכה לבטלה, ועיין גם בחזו"ע (אות ו עמ' ק"א).

שואל כענין: מי שמטה כשחל פסח בשבת, ולא חתם בסוף "מקדש השבת" אלא חתם רק מקדש ישראל והזמנים, האם צריך לחזור?

משיב כהלכה: מרן בסימן תפז (סי"א) כתב דאם חל בשבת אומר את יום המנוח הזה ואת יום חג המצות הזה וחתם מקדש השבת וישראל והזמנים. (ומנהגנו לומר את יום השבת הזה ונהרא נהרא ופשמיה, משנ"ב סק"ו בשם החק יעקב, וכן נוהגים כל בני ספרד, עיין גם כפ"ה אות יח), רבנו כף החיים (אות כ) הביא מחלוקת באופן שלא הזכיר בחתימה שבת או הזכיר שבת ולא יו"ט, דעת כה"ג דאם לא הזכיר השבת וחתם מקדש ישראל והזמנים דיצא ואין צריך לחזור, אולם מהר"ם גלאנטי וסייעתו ס"ל דצריך לחזור וכן היא דעת רבנו המשנ"ב בביאור ההלכה (ד"ה מקדש השבת), משום שלדעתו עיקר הנוסח הוא של שבת, ומה שסיים בשל יו"ט לא הועיל כלום, וכאילו לא חתם, דבוודאי לא יצא, וסיים דצריך עיון למעשה. וכן יש מחלוקת אם לא חתם ישראל והזמנים, אלא מקדש השבת לחודש, לדעת הפר"ח ועוד, דצריך לחזור, אבל דעת המשנ"ב ועוד אין צריך לחזור, כי עיקר נוסח הברכה של שבת, עיין שם באורך. ולמעשה, מרן הגר"ע יוסף שליט"א (חזו"ע אות ג) כתב מכיון שיש סב"ל, לכן אם נזכר בתוך כדי דיבור אזי מיד יתקן את עצמו ויחתום בשל שבת ויו"ט כדין. אבל אם לא נזכר בתוך כדי דיבור בשני אופנים לא חוזר מכיון שסוף סוף הזכיר שבת ויו"ט באמצע ולא חוזר כלל, גם ביו"ט וגם בשבת או הפוך אינו חוזר אלא ממשיך תפילתו כרגיל.

ט. מצה עשירה

שואל כענין: מהי מצה עשירה?

משיב כהלכה: הנה מרן בשלחנו הטחור כתב (סימן תס"ב) (ע"פ הגמרא פסחים לה. וכשיטת התו"ם ושא"ר שם ודלא כרש"י) מי פירות (כגון מיץ שסוחטים מתפוזים, או יוץ) בלא תערובת מים אין מחמיצין כלל, ומותר לאכול בפסח מצה שנילושה במי פירות אפילו שהתה כל היום,

דהיינו אפילו אם שהה הקמה בתוך המיץ או היין זמן ממושך שבאופן כזה אילו היו מים הגילים, החטים היו מתבקעות ומחמיצות. אלא שאין יוצאין בה ידי חובת אכילת מצה בערב פסח, מפני שהיא מצה עשירה, והכתוב אומר "לחם עוני", עד כאן דבריו. וכן היה מנהג הספרדים כדעת השלחן ערוך להקל לאכול בפסח מצה עשירה.

אולם האישכנזים נהגו להחמיר בזה מאחר וחוששים לשיטה הסוברת שמי הפירות מחמיצים או שהוששים שיערב בתוכם מים, שאז מחמיצים מהר יותר, וכן פסק הרמ"א בהנהגתו בשלחן ערוך (שם) שבמדינתם אין נוהגין ללוש במי פירות ואין לשנות אלא אם כן לצורך חולה או זקן הצריכים לכך.

שואל כענין: למחמירים האוכלים מצה שמורה משעת הקצירה האם מותר לאכול "מצה עשירה" שנעשית מקמח רגיל (כשר לפסח)?

משיב כהלכה: למחמירים ראוי שלא לאכול מצה עשירה או קציצות מקמח שאינו שמור משעת הקצירה (תשובה בכת"י מאת הגר"י יוסף שליט"א)

שואל כענין: אדם שאכל בשוגג מצה כשרה בערב פסח (בכל השנים כאשר ערב פסח חל ביום חול), האם יברך ברכה אחרונה, שהרי כתב מרן בסי' קצ"ו שאין מברכין על איסור לא בתחילה ולא בסוף ואפי' באיסור דרבנן?

משיב כהלכה: יש לברך, כיון שהאיסור הוא רק מצד הזמן. ועיין במלואים שבסוף ספר הזוהר עובדיה על הגדה של פסח וביביע אומר (ח"ו סי' ט"ל). (הגר"מ מאזוז בפניני הפרשה)

שואל כענין: מה מברכים על מצה עשירה משעה רביעית בערב פסח, שאז אסור לאכול לא לחם ולא מצה, האם זה כמו מצה בפסח שמברכים עליה המוציא כי זה הלחם היחיד או לא?

משיב כהלכה: מברכים מזונות, מפני היין והסוכר שבה. אלא אם כן קבע סעודתו עליה (בערך 100 גרם שהם נפח של 230 סמ"ק). (שם)

י. מלאכה

שואל כענין: האם מותר לעסוק במלאכה לאחר הצות?

משיב כהלכה: אסור לעשות מלאכה בערב פסח אחר הצות היום, ויש מקומות שנהגו שלא לעשות מלאכה בערב פסח אף קודם הצות היום, וכך הוא מנהג ירושלים, שאין עושים מלאכה במשך כל היום.

שואל כענין : האם יש מלאכות שמותרות בערב פסח?

משיב כהלכה: לא אסרו עשיית מלאכה בערב פסח, אלא מלאכה נמורה ע"י אומן, כגון לייצר כלים חדשים, או לתפור בגדים חדשים, אבל רשאי לתקן כליו, כגון בגד שנקרע רשאי לתפור, וכן לעשות סחורה ופרקמטיא, וכן מותר לכתוב ולצחצה נעליים, ומותר לגזוז את הציפורניים, אבל להסתפר ולהתגלח אסור, אלא אם מגלח את עצמו שלא על ידי ספר (יהודי), שאז יש להקל בזה, והנכון הוא להקפיד להסתפר ולהתגלח קודם הצות היום, ובמקום שנהגו שלא לעשות מלאכה אף קודם הצות היום, יש להקפיד להסתפר ולהתגלח ביום י"ג בניסן (או בליל ארבעה עשר).

יא. אכילת מצה

שואל כענין: האם יוצאים ידי חובת אכילת מצה, במצה מטוגנת בליל הראשון?

משיב כהלכה: אין יוצאים ידי חובה. ולכן מי שאינו חש בטוב או שיש לו מיהוש בשיניו, רשאי להשרות המצה בכלי שני בתוך מרק וכו'.

שואל כענין: האם יוצאים ידי חובה בפירור המצה דק דק?

משיב כהלכה: מותר לזקן או לחולה לפרר המצה, אך עדיף לכתחילה לפרר לפירורים דקים ולא לדוכו בקמה.

שואל כענין: בחיילים המשרתים בצבא וכידוע בצה"ל הבסיסים מוכשרים לפני ערב פסח וע"פ פקודת מטכ"ל חל איסור להכניס המין לבסיסים, האם ניתן לאכול מצות רגילות הכשרות לפסח?

משיב כהלכה: המנהג שלא לאכול מצות חל מערב פסח ומהבוקר, בליל י"ד מותר לאכול מצה, אולם, בבוקר כאשר יש שעת הדחק כאשר אין לחייל אוכל פרט למצות, ניתן להקל להם לאכול בער"פ מצה רגילה (ולא מצה שמורה) כאשר הם נמצאים בכוננות וצריכים הערנות מרבית ואין באפשרות לאכול ירקות, פירות וכו'. ומה טוב אם יבשלו המצה במרק או יטגנו אותה ואז תשתנה מעמה (יהודי ח"ג סי' כו וע"ע בשו"ת באר שרים ח"ג סי' ספ א"ת א). וניתן להקל גם לחולים בבתי החולים שהכשר המקום נעשה כמה ימים לפני הפסח.

נ"ב – מצות מבושלות או מטוגנות ברכתן המוציא והייבים לברך ברכת המזון אם אוכל כשיעור.

שואל כענין: האם יש מעלה באכילת מצות שמורות כל הפסח?

משיב כהלכה: רבים נוהגים לדקדק לאכול בליל הסדר מצות שמורות משעת קצירה לשם מצוה. ואף שיוצאים ידי המצוה גם במצות שמורות משעת טחינה, מכל מקום לכתחילה צריך לקיים המצוה במצות שחיטתהן נשמרו משעת קצירה (ש"ע או"ח תנ"ג, ד). ולשאר ימי פסח יכול לאכול מצות שמורות משעת טחינה, ויש מחמירים שאף בשאר ימי הפסח אוכלים מצות שמורות משעת קצירה.

שואל כענין: אדם חולה שהרופאים אסרו עליו לאכול המצה האם רשאי לברך על אכילת מצה?

משיב כהלכה: אם רצה להחמיר כנגד דעת הרופאים יאכל אך לא יברך על אכילת מצה, וכל זאת כשהרופאים בטוחים בעצמם, ובספק עדיף להתייעץ עם פוסק.

שואל כענין: אנשים הרגישים למוצרי החיטה כיצד ינהגו באכילת מצת מצוה?

משיב כהלכה: להלכה יכולים לקיים מצות אכילת מצה בדגן של שבולת שועל שמין דגן הוא.

שואל כענין: האם יש להחמיר בפסח שלא לאכול שרויה?

משיב כהלכה: דעת מרן (או"ח סי' תפא) בדין השרויה ד"יוצא אדם במצה שרויה והיא שלא נימוחה, אבל אם בשלה אינו יוצא בה". ע"כ. אמנם יש אשר נהגו להחמיר שלא להשרות את המצות במים מחשש שמא מעט מן הקמח שבבצק לא נילוש כראוי ונשאר בתוך המצה בלא שנאפה, וכשישרו את המצה במים אותו קמח יחמיץ. ודעה זו היא דעת ק"ק החסידים דעליהם כתב המשנ"ב (ש"ע סי' תנח סק"ד) שאף שמצד הדין אין לחוש לזה לאכול מצוה שרויה, מכל מקום אין לזלזל באותו אנשי מעשה שנוהגים בחומרא זו". ע"כ. עיין גם בבאר היטב (סי' תמ"ו סק"א) בשם רבנו האר"י ז"ל דהנזהר בחמץ בפסח מובטח לו שלא יחטא כל השנה ולפיכך עדיף שלא לשנות שום מנהג במנהגי הכשרות של פסח והחומרות השונות והנח להם לישראל אם אין נביאים הם בני נביאים הם (פסחים ס"ו).

שואל כענין: האם המנהג של אפית מצות לאחר הצות בערב פסח, מנהג נכון?

משיב כהלכה: יש הנוהגים לאפות מצות יד לכבוד ליל הסדר אחר הצות היום בערב פסח שהוא זמן הקרבת קרבן הפסח ויש שדווקא נמנעים מלאפות בזמן הזה מתוך חשש לשיטות שכבר מחצות היום החמץ אסור בכל שהוא ואפילו באלף לא בטיל ולפני הצות

אפשר להקל. לפיכך, מקומות אפית מצות שישנה הקפדה יתירה ורצינית, בודאי שעדיף שיאפה המצות בער"פ אחר הצות.

שואל כענין: ישנם בשווקים מצות עבות ורכות מעשה יד בהכשרים מהודרים (ספרדיים) האם אנו בני אשכנז רשאים לאכול מצות אלו.

משיב כהלכה: דעת מרן הש"ע (סי' תס"ד) דאין עושים בפסח מצה עבה בעובי של טפח שמא האיש לא תשלוט בתוכה כראוי ותחמיץ, על כן, מנהג אשכנז לעשות מצות דקות וקשות, אולם מנהג הספרדים לאפות מצות הנקראות "עבות ורכות", אך בעובי של חצי אצבע, ורבים משתמשים במצות אלו לסדר ליל הפסח וזאת כדי לקיים מצוות אכילת כזית מצה בשופי. (ויש לרכוש מצות אלו רק בהכשרים מהודים, וחלילה לא ממקומות שאין פיקוח של רב, ולשומעים ינעם ותבוא עליהם ברכת הטוב!)

ולפיכך, מנהג בני אשכנז שלא לאכול מצות רכות אלו, אולם, זקנים שקשה עליהם האכילה, יתייעצו במורה הוראה.

שואל כענין: כמה כזתים צריכים לאכול בליל הסדר?

משיב כהלכה: ב"מוציא מצה" אוכל בעל הבית שיעור כשני זיתים של מצה ("המוציא" – "על אכילת מצה"). ושאר בני הבית שאינם אוכלים מן המצה של בעל הבית אוכלים כזית אחת. וב"כורך" אוכל כל אחד כזית מצה. ומ"צפון" (אפיקומן) אוכל כל אחד כזית אחד, ויש מחמירים לאכול שיעור של שני זיתים מצה.

שואל כענין: אם מפורר את המצה לחתיכות קטנות פחות מכזית, מה יברך עליהם בפסח?

משיב כהלכה: כאשר המצה ניכרת יש לברך ברכת המוציא כרגיל, ורק במטונן יש בעיה, ולכן במטונן יעשה פרוסות שלימות של כזית (כל פרוסה כשליש מצת מכונה) ויברך המוציא. (עיין משנה ברורה סימן קס"ח ס"ק נ"ו). ובלבד שיאכל כביצה דהוי שיעור קביעות סעודה (עיין בשו"ת תפלה למשה ח"ב סימן י"ד). (הגר"מ מאזוז מתוך "פניני הפרשה")

יב. ברפס

שואל כענין: האם כל אחד מן המסובין רשאי לברך בפני עצמו על ברכת פרי האדמה על הכרפס?

משיב כהלכה: רשאים לעשות כן, אולם הנכון שהגדול בבית יברך ויפטור האחרים

דברוב עם הדרת מלך (ברכות נג.) אך אם המברך אינו יודע לפטור אחרים או מגמגם בלשונו עדיף שכל אחד יברך לעצמו.

שואל כענין: אם עבר ואכל שיעור של כזית כרפס האם יברך ברכה אחרונה?

משיב כהלכה: דבר זה תלוי במחלוקת הפוסקים, ולכן אם אכל כזית, לא יברך ברכת בורא נפשות דספק ברכות להקל.

שואל כענין: אם טעה וברך בורא נפשות, האם יברך על המרור בורא פרי האדמה?

משיב כהלכה: לא יברך בורא פרי האדמה על המרור (שו"ת חזו"ע סי' יח).

שואל כענין: מי שאין לו כרפס לטיבול ראשון האם יכול לצאת ידי חובה במרור (חסה)?

משיב כהלכה: רשאי לברך על המרור בטיבול הראשון רק שיברך בורא פרי האדמה וכן ברכת על אכילת מרור ויאכל ממנו כזית ובטיבול השני יטבלנו בחרוסת ויאכל בלא ברכה, כי הברכה הראשונה עלתה לו לאכילת מרור שלאחר המצה.

שואל כענין: הנה מרן בשלחנו הטהור (סי' תעג) כתב "ויקה מהכרפס פחות מכזית ומטבלו בחומץ", שאלתי האם דווקא בחומץ יטבל הכרפס?

משיב כהלכה: הנה כתב הגאון בעל כף החיים (סקק"ב) דמה שכתב מרן ז"ל חומץ לא דווקא אלא הוא הדין למי מלח, וכ"כ המשנ"ב (סקנ"ד). והנה מופה"ד הגאון בעל חזו"ע שליט"א (עמ' קלט) כתב דאם מטבל במי לימון צריך לערב בו מים עד שיהיה הרוב כיון דנוטל ידיו לטיבול משקה, ומי לימון דומה למי פירות דאין צריך נטילת ידים.

נסכם כהלכה: ניתן לטבל הכרפס, בחומץ, מי מלח, מייץ לימון (שרובו מים).

יג. מרור

שואל כענין: באיזה סוג מרור יוצאים ידי חובה?

משיב כהלכה: סוג המרור שיוצאים בהם ידי חובת מצוות אכילת מרור בליל פסח הם העלי חסה (כמבואר בפסחים לפי. מצוה בחזרת, מאי חזרת? חסא, דחס רחמנא ופרקינן) לכן יש לבדוקם היטב בערב חג מן התולעים שמצויים בהם וראה מה שכתב בגודלו הגאון בעל החתם

סופר: "רגיל אני לדרוש בשבת הגדול – מי שאין לו אנשים מיוחדים מסוימים בעלי יראה הבודקים ומנקים אותו [את החסה] מרחש תולעים קמנים הנמצאים מאוד מאוד בימי הפסח ואינם ניכרים לחלושי ראות... הלילה להיכשל בלאו או בלאווין הרבה אפילו בספק משום קיום עשה דרבנן, דמרור בזמן הזה דרבנן". (חאו"ח, סי' קל"ב) לכן, יש לבדוק היטב בערב שבת מן התולעים המצויים בהם, ויניחו אותם במקרר או במטלית לחה עד ליל הסדר, כדי שלא יכמושו, אבל לא יתנם במים מערב שבת שאז הם כבושים, ואין יוצאים בהם ידי חובה.

בסיכום: חסה הנמכרת בשווקים מסוג "חסלט" וכיוצ"ב הינה המרור לכתחילה, (עיי' גם בשו"ת "חכם צבי" ואכמ"ל). וגם חסה זו יש לבדקה בערב החג.

שואל בענין: מה יעשה אדם שלא השיג חסה מסוג "חסלט"?

משיב כהלכה: מי שאין לו חסה מסוג זה, כדאי שיקח את שורש החסה שהשורש חזקתו שאינו מתולע, ויוצאין ידי חובה בשורש כנאמר במשנה בפסחים (לט).

שואל בענין: אם אינו מוצא חסה או בדומה לה, כיצד יברך על אכילת מרור?

משיב כהלכה: כיון שאין אנו בקיאים בסימנים אלו אין לברך על אכילת מרור בירק אחר. (פרט לחסה וחזרת).

שואל בענין: רופאים שאסרו לאדם לאכול החזרת מחשש שיפול למשכב כיצד ינהג.

משיב כהלכה: יאכל עלי החסה. ודיו. באם אין לו חזרת ורוצה להחמיר, לא יברך על החזרת.

שואל בענין: מהו זמן אכילת מצה ומרור?

משיב כהלכה: לכתחילה עד חצות. אם נתעכב מעבר לחצות יאכל המצות והמרור בלא ברכה.

שואל בענין: האם יש חיוב לשלם דמי המצה או המרור קודם הפסח כדין האתרוג בסוכות ובדומה?

משיב כהלכה: אין חיוב לשלם דמי המצה והמרור קודם הפסח, והמחמיר תבוא עליו הברכה.

יד. אפיקומן

שואל כענין: אם אדם אכל אפיקומן בלא הסיבה וברך מכבר את ברכת המזון, כיצד ינהג?

משיב כהלכה: אין צריך לחזור ולאכול בהסיבה (חזו"ע סי' מה)

שואל כענין: אדם שאינו יכול לאכול האפיקומן מפני שקץ באכילתו, האם יצא יד"ח?

משיב כהלכה: אכילה גסה אין שמה אכילה, לכן חכם עיניו בראשו שיפחית מהאכילה בסעודה, ובכך יאכל האפיקומן על השובע.

שואל כענין: שכח לאכול האפיקומן וכבר נטל ידיו למים אחרונים.

משיב כהלכה: יאכל האפיקומן בלא ברכת המוציא ואם התחיל כבר ברכת המזון, בסיום ברכת המזון יטול ידיו ויברך המוציא, ויאכל האפיקומן ויברך על ברכת המזון על הכוס השלישית ואם כבר שתה הכוס יברך ברכת המזון בלא כוס.

שואל כענין: לפי ההלכה, אסור לאכול לאחר האפיקומן, ובאם אכל אחר האפיקומן וכבר ברך ברכת המזון, האם צריך ליטול ידיו ולאכול שוב וכו'?

משיב כהלכה: אין צורך לחזור ולאכול האפיקומן.

שואל כענין: האם מותר לשתות קפה או תה לאחר אכילת אפיקומן?

משיב כהלכה: הן דעת הגר"ע יוסף יצ"ו להתיר שתית הקפה או התה באופן שמשקאות אלו יעוררו אותו לספר ולהרחיב בעניני ההגדה ושאר סיפור יציאת מצרים.

שואל כענין: האם מותר לשתות הקפה עם סוכר?

משיב כהלכה: דעת מרן החזו"ע שמותר לשתות הקפה עם סוכר. אולם, לדעת מרן החיד"א (ברכי" סק"א) להחמיר בסוכר.

שואל כענין: האם יש צד להקל באכילה לחיילים או שומרים שעומדים על משמרתם כל הלילה עד הבוקר?

משיב כהלכה: דעת הגר"ש"ז אורבך זצ"ל בנידון דומה שרופא הנקרא בליל הסדר לטפל בחולים, כיון שעובד כל הלילה ויהיה לו קשה ללא אכילה נקרא הדבר דיעבד ויהיה

מותר באכילה לאחר הצות ואף כאן בחיילים שעל כתפיהם מוטלת מלאכה סבוכה ואחראית, נראה להקל.

טו. השיבות לימוד ההגדה

שואל כענין: האם יש השיבות ללמוד את האמור בהגדה של פסח ובפירושיה?

משיב כהלכה: על האדם להתכונן בלימוד ההגדה. וחלילה שלא יקיים אמירת ההגדה כמצות אנשים מלומדה, אשר אינו מבין מה הוא אומר, שאף שגם בזה יש השיבות, אבל אם הוא מבין זה חשוב מאוד. ובפרט שכיום ברוך ה' הילדים פקחים ואם ישאלו אותו שאלה בהגדה, מה יענה להם אם לא התכונן?! סדר ליל פסח המפורסם "קדש ורחץ כרפס יחץ מגיד רחצה מוציא מצה מרור כורך שולחן עורך צפון ברך הלל גרצה", תיקן רש"י וכן נהגו בכל הדורות לנהוג על פי סדר זה וכפי שנדפס במחזורים ובהגדות וב"ה מצויים כיום בכל מקום ספרי "הגדה של פסח" משובחים שבהם מפורט היטב כיצד יש לנהוג בכל סדר ליל פסח. ועל כל אחד העורך סדר בביתו להיות חכם עיניו בראשו ולקנות לעצמו הגדה של פסח שנערכה על פי דעת גדולי הדור.

שואל כענין: אדם המתארח אצל משפחתו כיצד ינהג בהלכה "והגדת לבנך", האם יסביר לבניו או שישמוך על עורך הסדר המסביר לכולם במילא?

משיב כהלכה: להלכה חייב לקיים מצוות "והגדת לבנך" ועל ימנע טוב מבניו, וידועים דברי הרמב"ם ז"ל שפסק "מצוה להודיע לבנים ואפילו לא שאלו שנאמר והגדת לבנך. לפי דעתו של בן אביו מלמדו". ומסכם הרמב"ם "וכל המוסיף ומאריך בדרש פרישה זו – הרי זה משובח".

שואל כענין: האם בן אצל אביו (הסב), חייב להודיע לבנו (הנכד), כי הרי יש פה גדר של מורה הלכה בפני אביו?

משיב כהלכה: אין לחשוש דמצוה רבה על האב ללמד בנו, וחכם לב יעשה בנעם ויסביר לאביו את השיבות המצוה "והגדת לבנך" ועליהם תבוא ברכת הטוב.

שואל כענין: מרן הש"ע (סי' תפא) כתב דחייב אדם לעסוק בהלכות הפסח וביציאת מצרים, ולספר בנסים ובנפלאות ש^{עשה} הקב"ה לאבותינו עד שתחטפנו שינה, שאלתי אדם שיתקשה לקום בבוקר בעקבות סיפור יציאת מצרים ולימודה, האם רשאי לישון לאחר קריאת ההגדה?

משיב כהלכה: כתב בסידור יעב"ץ מי שחלוש שאם לא ישן לא יוכל להתפלל כראוי

מותר לו לישון. וכ"פ מרן הג"ח פאלאנזי בספר חיים לראש (דק"ה ע"ב), וכן העלה בשו"ת מציון אורה ח"א (סימן כג אות ט).

מזו. סוגי היין

שואל בענין: על איזה יין מקדשים?

משיב כהלכה: היין שמברכים עליו "בורא פרי הגפן" צריך שיהיה על פי ההלכה יין שלכל הפחות רובו הוא מענבים ממש (ויש מחמירים אף יותר) ויין שמעורב בו בכמות גדולה מים וסוכר ושאר ירקות, אין לברך עליו בורא פרי הגפן אלא שהכל נהיה בדברו. ואף על פי שכתוב על התווית "ברכתו בורא פרי הגפן גם לדעת מרן הבית יוסף" אין לסמוך על זה, כי יש המפרשים בדעת מרן דברים שאינם על פי מנהג אמיתי שרובו מענבים.

יש יקבים המקפידים, אם מטעמי כשרות ואם מטעמי איכות, שהיינות שלהם יהיו רובם מענבים ממש!

שואל בענין: שמעתי שצריך לשתות יין שאינו מבושל בשביל הארבע כוסות, האם זה מעכב או שזו רק סתם חומרא?

משיב כהלכה: אין זה מעכב, אבל עדיף. (הגר"מ מאזוז מתוך פניני הפרשה).

שואל בענין: האם יש קפידא בצבע היין?

משיב כהלכה: יש מקפידים על יין אדום. (ש"ע או"ח תעב) ומ"מ אינו מעכב.

שואל בענין: מהו שיעור היין שצריך לשתות בליל הסדר?

משיב כהלכה: שיעור היין לכל כוס הוא שיעור "רביעית" שהוא שיעור שמונים ושש גרם לכל כוס בלי הפסק כלל, דהיינו שיש לשתות שיעור שמונים ושש גרמים בבת אחת בכל כוס ששותים, ואם שתה בדיעבד רק רוב רביעית, דהיינו שיעור כארבעים ושש גרם, יצא ידי חובה ואין צריך לשתות שוב.

שואל בענין: מי שקשה לו לשתות יין בליל הסדר האם רשאי לשתות מיין ענבים?

משיב כהלכה: יכול לשתות מיין ענבים (עם הכשר המתאים לשיטת ב"י), ויוצא בו ידי חובת ארבע כוסות.

שואל כענין: כיצד נוהגין בברכת בורא פרי הנפן ובברכה אחרונה על ד' הכוסות?

משיב כהלכה: דעת מרן הש"ע (פי' תעד) שברכה ראשונה מברכים רק על כוס של קידוש ופוסט כוס שני, ומברכים על כוס של ברכת המזון שפוסט כוס רביעי, ואף על גב שד' הכוסות שתקנו חכמים כל אחת מצוה בפני עצמה, מכל מקום, כיון שאין היסח הדעת משתיה שהרי כשברך על כוס ראשונה היה יודע שישתה עוד כוס, אין צורך לברך על כל כוס, ולפי זה, אם היה היסח הדעת בין כוס ראשון לשני או בין שלישי לרביעי יצטרך לחזור ולברך.

הרמ"א סובר שמברך על כל כוס כיון שהתחיל ב"מגיד" אסור לשנות והוי הפסק ועוד שכל כוס היא מצוה בפני עצמה. וכן דעת הגאונים וכן נהגו בקהילות אשכנז, ולענין ברכה אחרונה מברכים רק אחר כוס רביעית.

שואל כענין: נתבקשתי לשאול את מעב"ת ע"י ידידי שהוא יליד ג'רבא, האם המנהג שהיו נוהגים בבית אביו, שמיד אחרי הקידוש של ליל הסדר היו אוכלים "טעימות", ואז ממשיכים הסדר, כרגיל. אני השבתי כי לכאורה ממה ששמעתי את מעלת כב' (בקלמט פסח השתא והתשס"ה א"א) שרק הבכורים היו טועמים, ולא שאר המסובים?

משיב כהלכה: יש כאלה שלבם הלש ומעמו אחרי הקדוש, מעולם לא נהגנו בזה. (תשובת הגר"מ מאזוו בכת"י לכותב).

שואל כענין: האם יש ענין לברך הבנים ברכת ישימך אלקים וכו' בליל הסדר (אף בשליל הסדר לא חל בשבת)?

משיב כהלכה: נכון להדר לברך הבנים כי אז נתברך יעקב אבינו (כמ"ש בפרקי דר"א פ"ב) והזמן הזה מסוגל (ויגד משה סי' ט). ובגליון ימי קודש (לפסח) הביא מספר מי הים למהרי"מ מנוסטינין שכתב: נכון לברך יוצאי חלציו בלילה זו כי לילה זו מסוגל לברכת טוב.

יו. הסיבה

שואל כענין: האם קטנים שהגיעו לחינוך צריכים לשנות ד' כוסות בהסיבה?

משיב כהלכה: מרן בסי' תעב כתב דתינוקות שהגיעו לחינוך, מצוה ליתן לכל אחד כוס לפניו, ובודאי אם הבן מבין מצוה לחנכו שגם ישתה בהסיבה.

שואל כענין: בש"ע או"ח (סי' תעב סעי' ז) כתב: "כל מי שצריך הסיבה אם אכן או שתה בלא הסיבה לא יצא וצריך לחזור לאכול ולשתות בהסיבה" ע"כ. ובש"ע (שם סעי' ה) כתב: "תלמיד לפני רבו אין צהריך הסיבה". ע"כ.
ושאלתי: אם אכל או שתה בלא הסיבה, ואח"כ בא רבו לביתו, האם יצטרך עתה לאכול שוב?

משיב כהלכה: לדעת הגר"ח קנייבסקי שליט"א, צריך לחזור ולאכול בלא הסיבה. מהטעם כי בשעה שאכל היה מחוייב בהסיבה.
(השאלה הנ"ל נשאלה ע"י הרה"ג ר' גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א בשו"ת גם אני אורך)

שואל כענין: האם האבל מסיב כדרכו?

משיב כהלכה: אבל תוך יב' חודש על אב או אם או תוך שלשים יום על שאר קרובים חייב בהסיבה. (דעת החו"ע בשם פסח מעובין, חק יעקב, מגן האלף ושאר אחרונים). ובמשנ"ב (תעב סקי"ג) הוסיף דלא יסב על מטה כבודה וכלולה אלא יסב בשינוי קצת מחמת האבלות. [נעיר, לכאורה, אין מנהג אבלות בפרסיה בשבת וביו"ט, ואכמ"ל].

שואל כענין: האם אשה אלמנה או גרושה מסבת?

משיב כהלכה: הנה מצינו בברכי יוסף (סי' תעב, ד) דדן האם אשה צריכה הסבה וכו'. והביא את דברי הרשב"ם (פסחים קה). לסיבת אי חיוב האשה בהסבה ממפני אימת בעלה שכפופה לו. ופסק מרן חיד"א ולפ"ז אלמנה וגרושה בעו הסבה.

יח. חמץ שעבר עליו הפסח

שואל כענין: בדין חמץ שעבר עליו הפסח?

משיב כהלכה: כל המשהה חמץ ברשותו בימי הפסח, ביטל מצות עשה, שנאמר "תשביתו שאור מבתיכם", ועבר על לא תעשה, שנאמר "לא יראה לך חמץ". לפיכך קנסוהו חכמים ואמרו (פסחים כה). חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח אסור בהנאה. והחמץ הוזה נאסר בהנאה בין לו בין לאחרים, ואף אם לא ידעו אותם האחרים שחמץ זה עבר עליו הפסח, היו דע חייב להודיעם ולהפרישם להצילם ממכשול שלא יאכלו ממנו. וכל הירא לדבר ה' לא יקנה שום מצרך שיש בו חמץ לאחר הפסח, אלא מבעלי מכולת וצרכניה יראי שמים שמכרו את החמץ שלהם לגוי, על ידי הרבנות המקומית, או על ידי גוף כשרות אחר, כנהוג.

י.ט. ספירת העמר

שואל כענין: האם כל אחד ואחד צריך לברך על ספירת העמר או שנוקמים אנו כהלכה "ברוב עם הדרת מלך"?

משיב כהלכה: מצוה על כל אחד ואחד לספור לעצמו כמו שכתוב בתורה וספרתם לכם. אמנם אם כיון לצאת בברכה ובספירה של מישהו אחר, והמברך כיון להוציא יצא ידי חובה.

שואל כענין: האם מברכים ברכת שהחיינו על ספירת העמר?

משיב כהלכה: אין מברכים שהחיינו על ספירת העמר.

שואל כענין: האם הנדרש על הפסוק "מהחל חרמש בקמה" הוא כאסמכתא ולפיכך, ניתן לברך ספירת העמר בישיבה?

משיב כהלכה: לכתחילה צריך לברך ולספור מעומד, ובדיעבד אם ספר בישיבה יצא ידי חובה. זקן או חולה שקשה להם לעמוד, יכולים לספור לכתחילה בישיבה.

שואל כענין: אדם שאינו זוכר בדיוק כמה ימים לעמר האם יתחיל בברכה ואז ישאל?

משיב כהלכה: לכתחילה קודם שיברך, צריך שידע על מה הוא מברך, דהיינו שידע כמה ימים הוא בספירה. ובדיעבד אם לא ידע ופתח וברך על דעת שיספור כמו שישמע מחברו, יצא.

שואל כענין: מה הזמן להתחלת ברכת ספירת העמר?

משיב כהלכה: המצוה היא לספור תיכף בהתחלת הלילה אחר צאת הכוכבים, ובדיעבד יכול לספור עם ברכה כל הלילה עד עלות השחר.

שואל כענין: בבית מדרשנו מתקיים שיעור קבוע ובסופו (בשעה 22:00) מתפללים ערבית, האם אפשרי לספור ספירת העמר לפני ערבית?

משיב כהלכה: אפשר לספור גם לפני תפילת ערבית, ובלבד שתהיה אחרי צאת הכוכבים ויש מקפידים לספור אחרי התפלה, ואם חושש שישכח יכול לספור גם לפני.

שואל כענין: מנהג בית הכנסת שלנו לברך ספירת העמר מיד לאחר קדיש תתקבל, האם מנהג זה נכון?

משיב כהלכה: יש הנוהגים לספור אחרי קדיש תתקבל שלאחר עמידה של ערבית, ומנהג ירושלים לספור אחרי עלינו לשבח. וכל בית הכנסת ישאר במנהגיו, ואם אין מנהג קבוע רצוי לספור ספירת העמר בתום עלינו לשבח.

שואל כענין: האם יש ענין לברך ספירת העמר לפני ההבדלה בבית הכנסת?

משיב כהלכה: במוצאי שבת ויו"ט סופרים את העמר תחילה ולאחר מכן עושים הבדלה.

שואל כענין: מי ששכח כל הלילה ולא ספר, האם כשסופר ביום (בלא ברכה) יכול להמשיך לברך בהמשך הימים בברכה.

משיב כהלכה: בבוקר יספור בלא ברכה, ובלילות שאח"כ יספור בברכה. ואם שכח גם כל היום, יספור אח"כ בכל הלילות בלא ברכה. וראוי לכל בתי הכנסת לומר את מנין העמר לאחר תפילת שהרית להזכיר לכל אלו ששכחו לספור בלילה או התבלבלו בספירה.

שואל כענין: מי ששכח לספור בלילה וביום, ולפני השקיעה נזכר, אך דא עקא שכבר התפלל ערבית (לאחר פלג המנחה) האם רשאי לברך בימים הבאים.

משיב כהלכה: יספור ספירת היום שעבר בלי ברכה, ובשאר הימים יכול לספור כדינו.

אמנם ישנה מחלוקת אם יכול לספור בשאר הימים עם ברכה ונוהגים להקל בזה ויכול לספור בשאר הימים עם ברכה.

שואל כענין: אדם ששכח לספור באחד הימים, האם החזן יכול להוציא ידיו חובה?

משיב כהלכה: מי שאינו יכול לברך בגלל שכח לספור יום אחד יכוין לצאת ידי חובתו בברכת הש"ץ. ומוב שתמיד יכוין הש"ץ בפירוש להוציא בברכתו ידי חובה רק את מי שלא יברך.

שואל כענין: ציבור שלם שטעו וברכו ספירת העמר שגויה, האם כשנזכרו יכולים לברך מחדש?

משיב כהלכה: במרם נשיב נקדים ונאמר, יחיד או ציבור דינם אחד, ומה שמועה ציבור או יחיד צריכים לנהוג כך : אם כשנזכרו יכולים לתקן את המנין ואף אם התחילו לומר למנצה או אנא בכת, אך לאחר מכן, אם נזכרו במשך הלילה יספרו כראוי עם ברכה. ואם נזכרו במשך היום יספרו כראוי בלי ברכה ולמחרת רשאים לספור עם כולם בברכה. אמנם אם לא נזכרו עד הלילה שאחריו אינם יכולים לספור עם ברכה. ודינם כמי שלא ספר.

שואל כענין: באם טעה בספירת השבועות ומנה את הימים כהוגן האם רשאי לספור מכאן ולהלאה?

משיב כהלכה: המועה בספירת העמר בספירת השבועות, ואת מספר הימים מנה כראוי, יכול להמשיך לספור מכאן ולהבא בברכה.

שואל כענין: מי ששכח לספור את העמר בליל ל"ג בעמר, אך הזכיר בשיחה עם חבריו ש"היום ל"ג בעמר"?

משיב כהלכה: יוכל לספור אחר כך בברכה על סמך זה. (אך לכתחילה יש להקפיד לא לומר "לג בעמר" קודם הספירה).

שואל כענין: יש הנוהגים להזכיר את העמר במכתבים וכותבים בראש המכתב "היום כך וכך לעמר". ויש כותבים "יום כך וכך למ"ט מונים". אם כתב כן במכתב ושכח באותו יום לספור, האם רשאי לברך כדיון אם שכח לספור?

משיב כהלכה: יש אומרים שיוכל להמשיך ולספור בברכה. ויש לסמוך עליהם.

שואל כענין: אדם שספר בלא ברכה, כגון שטעה ואמר לחברו את המנין של העמר האם רשאי לברך ספירת העמר?

משיב כהלכה: אם טעה ומנה יצא ידי חובה, ולכן לא יברך שסב"ל. ולפיכך, אם שואלים אותו בין השמשות או אח"כ כמה מונים היום, יאמר לו אתמול היה כך וכך, שאם יאמר לו כמה מונים היום, יש אומרים שאינו רשאי לברך אח"כ על הספירה.

שואל כענין: האם נשים יכולות לברך ספירת העמר?

משיב כהלכה: נשים פטורות מספירת העמר, וע"פ הסוד אין להן לספור כלל.

שואל כענין: האם ראוי שקטנים יברכו ספירת העמר, כי קורים מקרים שהילדים

"מפספסים" יום או יומיים, האם בכל זאת יברכו?

משיב כהלכה: מצוה להנגך את הילדים הקטנים לספור ספירת העמר. ויספרו בברכה. ואם שכחו מלספור יום אחד ימשיכו לספור בברכה, אמנם מצאתי בקונטרס "גם אני אודך" לידידי הרה"ג ר' גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א ששאל את הגר"ח קנייבסקי שליט"א בדין קטן ששכח לספור האם רשאי לברך, והשיבו הגר"ח דלא יברך. ולפע"ד ימשיך לברך כדמשמע בר"ה (כט): ובש"ע (סימן קסו ס"ט). ובספר אור שבעת הימים להגרא"ז רז שליט"א ח"א (פ"י ס"ט) העלה שמברכין עם הקטן לישיב בסוכה אפילו על אכילת עראי, משום חינוך, וחיליה מסוגיא הנו', והביא שם בהערות תשובת הגר"מ מאוזו שליט"א המסכמת לזה. ע"ש. וה"נ דכוותה.

שואל כענין: קטן שהגדיל בתוך ימי הספירה, ונעשה ל"בר מצוה", והקפיד לספור ספירת העמר לפני היותו בר מצוה מידי יום ביומו, האם רשאי לברך?

משיב כהלכה: לדעת הגר"ע יוסף שליט"א לא יברך, ולדעת הגר"צ אבא שאול זצ"ל ימשיך לספור אחרי היותו בר מצוה. אך מהיות טוב, עדיף שישמע ויתכוין לצאת ידי חובה מהחזן.

שואל כענין: בש"ע או"ח (סי' תפט ס"ב) כתב: "והמדקקים אינם סופרים עד צאת הכוכבים". ע"כ. האם הברכה על ספירת העמר אפשר להתחיל לפני צאת הכוכבים או לא?

משיב כהלכה: דעת הגר"ח קניבסקי דלא יברך מהטעם כי יתכן שעדיין בגדר ספק יום ואם כן הספירה עדיין שייכת ליום הקודם.

שואל כענין: אונן שמתו מוטל לפניו, שפטור מכל המצות שבתורה, האם רשאי לספור בברכה.

משיב כהלכה: מי שהיה אונן בלילה לא יספור בלילה אלא יספור בלא ברכה ביום לאחר קבורה. שאר הימים יספור בברכה. ואם הוא יודע שגם במשך היום ישאר אונן, יספור בלילה בלא ברכה וישאר הלילות יספור בברכה. וישתדל לספור אחרי שמסר את מתו לאנשי החברא קדישא.

שואל כענין: האם אלמן רשאי לישא אשה בתוך ימי הספירה (עד ל"ד לעמר לדעת הספרדים או עד ל"ג לדעת האשכנזים)?

משיב כהלכה: גם אלמן הנושא אלמנה לא ישא עד ל"ד בעמר. אמנם מותר להחזיר גרושתו אפילו לפני ל"ג בעמר.

שואל כענין: האם מותר לעשות שידוכים (אירוסין) ולעשות סעודה?

משיב כהלכה: מותר, רק שלא ינגן בכלי נגינה ולא ירבה בריקודים ומחולות.

שואל כענין: מה הדין לגבי בר מצוה?

משיב כהלכה: מי שהגיע למצוות בימי הספירה עולה לתורה ויכולים לעשות לו גם סעודת בר מצוה ולשיר לכבודו.

שואל כענין: האם אפשר לשמוע שירים מהרדיו?

משיב כהלכה: יש להיזהר עד ל"ג בעמר שלא לשמוע שירים מהרדיו או מטיפף אף שהם שירי קודש.

שואל כענין: מי שהוא בעל ברית, אבי הבן הסנדק או המוהל האם מותר להם להסתפר בספירה?

משיב כהלכה: רשאים להסתפר, אך לדעת האר"י הקדוש ז"ל נהגן שלא להסתפר או להתגלח כל ימי הספירה עד ערב חג השבועות, (אמנם נילוח הזקן אסר רבנו האר"י בכל האי גוונא). ולפי זה אפילו חתן ביום חתונתו או בעל ברית לא יתגלחו בכל ימי העמר.

שואל כענין: בימים אלו שממעטים בהם בשמחה, האם אפשר לברך שהחיינו על פרי חדש או בגד.

משיב כהלכה: יש נוהגים שאין מברכים "שהחיינו" לא על בגדים ולא על פירות, ויש מקילין לברך בשבת, ויש אשר נוהגים שלא מברכים "שהחיינו" על בגדים אבל מברכים על פירות. ולמנהגים אלו מותר לקנות בגדים חדשים וללבושם א"כ. יש שאין נוהגים בחומרא זו כלל ומברכים "שהחיינו" על כל דבר וכן נוהגים. ובספר דבר תורה לשלחן שבת (ח"א תשע"א גליון 35) כתב: מותר מעיקר ההלכה לברך ברכת שהחיינו בימי הספירה אפילו לפני ל"ג לעומר, ויש מחמירים. ובתשובה האריך.

שואל כענין: האם מותר לערוך לכתחילה טיולים בימי הספירה?

משיב כהלכה: לשון הגר"ח קנייבסקי: לא נזכר. משמע שאין איסור! (שאלה זו נשאלה ע"י הרב גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א)

שואל כעניין: מה מעם המנהג שהחזן אומר לפני ספירת העומר "ברשות מורי ורבותי!", הרי כל אחד מברך לעצמו?

משיב כהלכה: מנהג זה לומר ברשות מורי ורבותי מובא בכמה סידורים. והוא טוב לענין שאם שכח מישהו לספור באחד הלילות, שידע שהש"ץ מתכוין בברכה להוציאו ידי חובה. (מתוך פניני הפרשה, תשובות הגר"מ מאוזן שלימ"א).

שואל כעניין: אנשים שאינם שומרי תורה ומצוות הבאים להתפלל בבית הכנסת מושבת לשבת וסופרים ספירת העומר בברכה, האם יש למונעם מלברך, או שיש להם על מה לסמוך?

משיב כהלכה: יש להעלים מהם עין, אך אפשר לומר הדין בדרשה, והשומע ישמע. (שם)

שואל כעניין: אדם שספר ספירת העומר, אך "חלם" ולא כיון למה שאמר, האם יצא, או לא?

משיב כהלכה: נראה שתלוי במחלוקת האחרונים [עין כף החיים סי' תפ"ט אות כז] אם יוצאים ידי חובת ספירת העומר בלשון הקודש כשאנו מביין מה שאומר. ואפשר דהכא לכו"ע יצא, שגם כשהוא "חולם" בודאי יודע "בהרגשה כחה" שהוא סופר את העומר, והרי דייק בספירה ולא טעה. וכיוצא בו ראיתי בשם החזן איש לגבי תפילה שלא בכונה. [ועיין בילקוט יוסף ח"א עמוד קנ"ח בהערה] ואכמ"ל. (שם)

שואל כעניין: נהגו ישראל שלא לשמוע שירים עם נגינה בימי ספירת העומר ובין המצרים, מהו לשמוע שירי רגש שקטים שאינם קצביים, המעוררים באדם רגש ותשוקה לקדוש ברוך הוא?

משיב כהלכה: בלי מוזיקה אפשר לשיר ולהשתפך בתפלה כלומר בלי כלים וגם לא מרדיו והקלטה עם כלים. (שם)

שואל כעניין: מה דין שמיעת שירים בימי ספירת העומר: ביום שישי, במוצאי שבת, בערב ראש חודש ובראש חודש?

משיב כהלכה: ביום שישי כן, במוצ"ש לא (כיון שרוב העולם אינם נזהרים בסעודה רביעית ובפיוטי מוצ"ש) ב"ח - כן. בי"ד באייר (פסח שני) כן וכך נהגו בחו"ל בהילולא דרמב"ה. [וכמדומה שכן נהגו בספריה]. (שם)

שואל כענין: האם מותר לקנות בגדים ונעליים בימי הספירה?

משיב כהלכה: נוהגים להחמיר שלא לקנות בגדים חדשים שמברכים עליהם שהחיינו בימי הספירה. ומכל מקום לבנים וחולצות ונעליים שאין מברכים עליהם שהחיינו מותר. וכן בגדי חופה, אם החופה נערכת מיד אחרי ל"ג לעומר יש להקל. ואם לא ילבישו אותם בימי הספירה (ועיין בשו"ת יח"ד ח"א סי' כ"ד). (שם). ובספר דבר תורה לשלחן שבת (מהרמ"ז ר"ו. ח"א תשע"א גליון 35) כתב: מותר לקנות כלים ובגדים, וכן מותר לתפור בגדים חדשים, ויש מתחסדים בכל זה. ובתשובה כת"י האריך.

שואל כענין: זוג שהתחתנו בנישואים אזרחיים, וכעת רוצים להינשא בחופה כדת משה וישראל, האם ימתינו עד ל"ג לעומר, או שאפשר לחתנם כבר כעת, כיון שחיים כבעל ואשה?

משיב כהלכה: צריכים לחכות, כי זה דבר התמוה לרבים. ואם אפשר להזהירם שיפרשו כמה ימים, מה טוב. (שם)

שואל כענין: שמעתי שיש מאחינו האשכנזים המחמירים לא להתחתן עד שבועות כמנהג גירבא, ועל פי זה רצה אחד מרושמי הנישואין לשלוח הוראות שאין לערוך חופה לאשכנזים עד שבועות, מה דעת כת"ר בזה?

משיב כהלכה: מנהגנו בגירבא שלא להתחתן עד שבועות נובע מהמנהג שלא להסתפר, אבל אין שום איסור בהתונה מל"ד לעומר והלאה. והראיה ממה שכתב הרש"ש והובא בכה"ח (סי' תצ"ג אות י"ג) שלא התיר לחתן להסתפר ע"ש. מנהג אשכנז להתחתן רק בל"ג לעומר בלבד ואחר כך רק בשלשת ימי הגבלה, כך אני זוכר.

כ. יום טוב

שואל כענין: האם אסור להתזיז מי-בשמים בימים טובים, או שמא האיסור הוא רק בשבתות?

משיב כהלכה: אין שום הבדל בין שבתות לימים טובים. ולהתזיז על הגוף או באויר מותר תמיד, ועל הבגדים אסור. (הגר"מ מאזוו מתוך "פניני הפרשה")

שואל כענין: האם הנשים תברכנה ברכת שהחיינו בהדלקת הנרות ביו"ט.

משיב כהלכה: לדעת החזו"ע אינה יכולה לברך ברכת שהחיינו, ומי שברכה עד כה

תבטל מנהגה ותכוון לצאת ברכת שהחיינו בקידוש של יו"ט, אך אם קדמה וברכה ברכת שהחיינו בהדלקת הנרות, יש להזהירה שלא תענה אמן על ברכת שהחיינו בעת הקידוש. כל זה בשאר ימים טובים, אולם בליל פסח רשאית לענות אמן.

שואל כענין: האם נשים ממוצא תימני תברכנה בהדלקת נרות?

משיב כהלכה: בארץ ישראל ינהגו כדעת מרן הש"ע וסייעתו ותברכנה על הדלקת נרות, וגם שמענו שגם נשים בתימן אכן ברכו, ואחת שיש לה ספק, או חלילה תקום מחלוקת בינה לבין בעלה בנושא זה, תתייעץ במורה הוראה.

שואל כענין: האם מותר לאכול בטרם הקידוש ביו"ט בבוקר?

משיב כהלכה: יש להחמיר ולא לטעום כלום קודם קידוש הבוקר, ובודאי שגם בלילה, עיין יב"א. (ה"ב סי' יט אות ד)..

שואל כענין: אם אדם שכח לומר "עלה ויבוא" בברכת המזון בסעודת יו"ט, האם צריך לחזור?

משיב כהלכה: בליל פסח ובליל סוכות חייב מן הדין לחזור לתחילת ברכת המזון באם שכח וסיים את ברכת המזון, דמצוה מן התורה לאכול כזית מצה בפסח וכו'. אולם בשאר ימים טובים (פרט למה שציינתי) באם שכח אינו חוזר. (אור לציון ח"ג פ"ח).

שואל כענין: אדם שמעם ביו"ט ובמקום לומר בתפילה "את חג המצות" או "את חג הסוכות" אמר "את יום הזכרון הזה"? האם יצא יד"ח?

משיב כהלכה: לדעת האור לציון (פ"ח) יצא יד"ח, אם אמר לשון זו ביו"ט.

שואל כענין: האם מותר לבשל ביו"ט אוכל שהיה אפשר בנקל לבשלו קודם יו"ט?

משיב כהלכה: מותר לבשל ביו"ט אף דבר שהיה אפשר לבשלו קודם היו"ט, כל זה לבני ספרד, אולם לבני אשכנז אין להם לבשל לכתחילה, אלא אם כן, פנ טעמו מערב יו"ט, עיין אור לציון (פ"ט).

שואל כענין: האם מותר לגרום לכיבוי הגז ביו"ט ע"י הרתחת כלי מלא מים, שברתיחה תתכבה הלהבה?

משיב כהלכה: מעיקר הדין שרי, רק שלא יגרום לכבוי ביד כגון שזיז את הכלי על מנת שישפכו המים על האש, ותנאי נוסף שהמים יהיו לשימוש כגון שתיית קפה או תה.

ולדעת האור לציון מותר לגרום לכיבוי הלהבה על ידי פתיחת הלון נגד הגז וזאת שבשעת פתיחת החלון לא תהיה רוח נושבת.
ישנה עצה ותבונה לרכוש את המכשיר המווסת את פעולת הגז בזמנים מדויקים, הקיימים בשוק, כמו "הגז" וכו', ובכך ימנעו מעצות אלו, וחכם עיניו בראשו.

שואל כענין: באם מיכל הגז התרוקן ביו"ט, האם מותר לסגור הברז הריק ולפתוח המלא?

משיב כהלכה: לדעת האור לציון מותר לסגור הריק ולפתוח המלא.

שואל כענין: מאמתי מדליקין את גרות יו"ט?

משיב כהלכה: לכתחילה עדיף שתדלקנה הנשים לפני כניסת החג כמו בשבת, אולם נשים הנוהגות להדליק הנרות של יו"ט, לאחר כניסת החג קודם הסעודה, ובתנאי שקיימת אש מצויה, יש להן על מה שיסמוכו (יחיד ה"א סי' כח).

שואל כענין: האם צריך לעמוד בזמן שאומר החזן חצי קריש לפני "ברכו" ביו"ט, כפי שנוהגים בשבת קודש?

משיב כהלכה: אין צריך לעמוד! ויו"ט שונה בשבת, דבשבת יש נוהגים לעמוד על מנת לקבל תוספת שבת (עיין בא"ח ש"ש וירא את כג).

שואל כענין: האם מותר ליטול ביו"ט תרופות או שאוסרים זאת מחמת גזרת שחיקת סממנים, כדין שבת כמובא בש"ע (או"ח סי' שכה)?

משיב כהלכה: לדעת היב"א (ח"ה חו"ד סי' כג אות ג) שרי ביו"ט ולא גזרינן על שחיקת סממנים ביו"ט דהרי איסור טחינה ביו"ט אינו אלא מדרבנן כשעושה זאת לצורך אוכל נפש. אולם למחמירים יש איסור להשתמש בתרופות ביו"ט כדין שבת. אך חולים כרונים שנוטלים תרופות שרי להו ליטול בשבת, ודינם כחולה שאין בו סכנה. (ולא דמי למי שיש מחוש בעלמא והוא מתחזק והולך כבריא וכו', דאסור (שם ש"ע))

שואל כענין: האם מותר לתפור ביו"ט עופות ממולאים?

משיב כהלכה: מותר לתפור ביו"ט דהרי צורך אוכל נפש הוא! ובלבד שיכניס את החוט למחט בערב יו"ט, ולא יחתוך החוט, אלא ימדוד חוט לצורך המועד בלבד. ומותר לחתוך החוט בסכין וכו"ב כאשר רוצה לאכול העוף דהרי סוף סוף זהו צורך מועד.

שואל כענין: אשה שאינה מעשנת סיגריאות ורוצה לטלטל הסיגריאות בעבור בעלה, האם מותר לה לטלטל?

משיב כהלכה: מאחר וסיגריאות אינן מוקצות לבעלה, מותר לה לטלטל בעבורו. (יבי"א ח"ב סי' כו' אות ה). נוסף, דמי שלא מעשן כלל, אינו יכול "להתנסות" בעישון ביו"ט, ומה שהתירו לעשן ביו"ט זה כצורך אוכל נפש רק למעשן בקביעות. וגם בזה יש מפקפקין כיון שאינה מלאכה השווה לכל.

כא. חול המועד

שואל כענין: בני אדם הרגילים לגלח זקנם מידי יום, האם מותר להם לגלח גם בחול המועד?

משיב כהלכה: רוב האחרונים ככולם הסכימו לאסור. וזה גורם לשמור על קדושת חול המועד, שהגבירים בחול'ל נמנעים מלפתוח בתי-מסחר שלהם בחוה"מ מטעם זה, ואינם מחפשים היתרים. (פניני הפרשה בשם הגר"מ מאזוז שליט"א)

שואל כענין: אדם שנהג שלא לעבוד כלל בימי חול המועד ועתה הבעלים של המפעל מאיים על כל העובדים שבאם לא יופיעו לעבודה יפטרם לאלתר, כיצד ינהג?

משיב כהלכה: ימים שבין הראשון והשביעי של פסח, וימים שבין הראשון של חג הסוכות, ליום שמיני עצרת, נקראים: "חול המועד". בתורה נקראו בשם "מקראי קודש". וכן אנו מזכירין אותם בתפילת המוספין (מוסף) "מקרא קודש". ומצוה להרבות בהם בלימוד התורה, כי פקודי ה' ישרים משמחי לב. ואסורים הם בעשיית מלאכה, כדי שלא יהיו כשאר ימי החול שאין בהם קדושה כלל. ומכל מקום לא בכל מלאכה הם אסורים, שהרי אין קדושתם כשאר ימים טובים, אלא בחלק מהמלאכות בלבד. ומלאכת דבר האבד, שהיא כל מלאכה שאם לא יעשנה במועד לא יוכל לעשותה אחר כך, מותר לעשותה בחול המועד. לפיכך, מי שיודע שאם לא יעבוד בימי חול המועד, יפטר אותו מעבודתו, רשאי להמשיך לעבוד בימים אלו. (חיו"ע) ואם נהג כן ג' פעמים, עליו לעשות התרת נדרים.

שואל כענין: האם יש ענין להתלבש בבגדי שבת וכו' בחול המועד?

משיב כהלכה: ראוי לכבד את חול המועד בכסות נקיה (כסות היינו בגדים).

שואל כענין: בחול המועד שהתירו לכתוב חידושי תורה כדי שלא ישכחם, האם צריך לכתבם בשינוי?

משיב כהלכה: יכתוב בקצרה ובלא שינוי. וישתדל שלא להרבות במחיקות. (שם)

שואל כענין: מהן המלאכות שמותר לעשות בחוה"מ?

משיב כהלכה: דבר האבד או מעשה הדיוט ולא מעשה אומן וגם אם יש צורך המועד, וכן פועל עני שאין לו מה לאכול.

שואל כענין: חוזה השכ"ד תם בחול המועד, האם מותר להעביר מטלפון לדירה חדשה?

משיב כהלכה: כתב בשו"ת באר משה (ח"ז סי' כה) רוב בני אדם יש להם כלי בית הרבה ורהיטים כבדים והעברת הדירה כרוכה במירדה מרובה בפרסום וברעש, יש בזה משום זלוזל גדול במועד לזה שעובד דירה, וצריך להמתין לאחר הרגל, אולם אם יש הכרח גדול והפסד גדול יתייעצו עם פוסק הלכה.

שואל כענין : האם מותר לתקן מכונת כביסה בחול המועד?

משיב כהלכה: רק אם יש צורך לכבס בגדי ילדים.

שואל כענין: אני מכבסת את בגדי ילדי הקטנים בחול המועד, ונשאר עוד מקום במכונה, האם מותר אגב להוסיף גם בגדי המבוגרים?

משיב כהלכה: היתר הכיבוס בחול המועד הוא רק כאשר יש ילדים קטנים הממנפים בגדיהם דבר הנורם לרית נורא בבית אז מותר לכבס, אך לא ניתן להשתמש בהיתר זה ולהכניס בגדי הגדולים לתוך המכונה.

שואל כענין: האם מותר לתקן רכב בחול המועד?

משיב כהלכה: מותר רק בתיקון קל ולא הדבר המצריך מוסך או טיפול, וזאת בכדי לאפשר נסיעה בחוה"מ, כמו החלפת גלגל בלבד או תיקון שמישה.

כב. מוצאי יום טוב שני

שואל כענין: האם מותר לאכול החמץ במוצאי יו"ט, ואילו כללים עלינו להקפיד.

משיב כהלכה: יש להקפיד להשתמש בכל מוצרי פסח עד מוצאי יו"ט ואסור להוציא את החמץ כי הרי הוא מוקצה. ויש להיזהר ולהזהיר שלא לקנות אלא מבעלי מאפיות יראי שמים. ושאר מוצרים (חמץ) יש לקנות רק מאנשים יראים שמכרו כדין את חמצם במרם הפסח (יש לוודא זאת באמצעות תעודה שהונפקה ע"י הרב).

שואל כענין: האם יש ענין לאכול סעודה במוצאי יו"ט?

משיב כהלכה: נוהגין להרבות קצת באכילה ושתיה ביום שלאחר החג בכל שלש רגלים והוא אסרו חג ונוהגין שאין מתענין בו אפילו חתן וכלה ביום חופתן ולא יארציים (עיי' ש"ע תכ"ט ס"ב בהגה. תצד סע' ג. כה"ח שם ס"ק מז)..

כג. יום טוב שני של גלויות

שואל כענין: האם ישנן הקלות בין יו"ט הראשון לשני (של גלויות)?

משיב כהלכה: תקנו רבותינו, שבחוי' לארץ יש לעשות שני ימים טובים, והוא הנקרא יום טוב שני של גלויות, כי הוא נוהג רק בגולת ארץ ישראל. ולפיכך, כל מה שאסור לעשות ביום טוב ראשון אסור גם ביום טוב שני, הוין מאשר לעניין חולה שאין בו סכנה, (שהוא אדם חולה ממש, אך אין השש לחייו), שביום טוב ראשון אסור לישראל (יהודי) לעשות לו רפואה אלא על ידי נוי, שהישראל אומר לו מה שיעשה והוא עושה על פיו. ואילו ביום טוב שני מותר לישראל עצמו לעשות בעבור החולה דברים האסורים מדרבנן.

שואל כענין: בחורים מהו"ל הלומדים בישיבה בארץ, האם יחוגו יום טוב שני של גלויות? אמנם ידוע כי תלוי הדבר בגיל הבחור, שאם הגיע לפרקו, עליו לעשות יום אחד בלבד, לפי שהוא עשוי להינשא ולקבוע דירתו בארץ. אך עדיין לא ברור, באיזה גיל זה, ומה יעשה מי שמתכוון להינשא רק בעוד מספר שנים, או מי שאצלו תלוי הדבר לגמרי בהסכמת הוריו?

משיב כהלכה: גם מי שמתכוון להתחתן רק בעוד כמה שנים, אפשר שימצא הודמנות טובה ויתחתן עכשיו (מדובר בתלמידים מגיל י"ז ואילך). רק מי שתלוי לגמרי בהסכמת הוריו, יעשה יומיים. (הגר"מ מאזוז מתוך "פניני הפרשה")

שואל כענין: אני נמצא בהו"ל בבית חברים. האם אני צריך לקיים את יום טוב שני של גלויות?

משיב כהלכה: כן. יקרא קריאת שמע עם תפילין ביחידות בביתו, ואחר כך ילבש בגדי חג וילך להתפלל עם הציבור, ויתפלל תפילת יום חול, וכשיאמרו הציבור הלל יכול הוא ג"כ לומר הלל בלא ברכה, וטוב לאומרו מקוצר כדרך שאומרים בראש חודש. וכשיתפללו הציבור מוסף, יאחו הוא את הסידור ויאמר כמה פרקי תהילים כדי שיראה כאילו מתפלל עם הציבור תפילת מוסף.

שואל כעניין: אנו קבוצה של נערים ישראלים שמתכוונים לנסוע ל"מצעד החיים" בפולין והנסיעה שלנו קבועה לחול המועד פסח, האם אנו רשאים לקיים מנין במלון שהוזמנו אליו?

משיב כהלכה: לא יארגנו מנין בנפרד, אלא יתפללו עם הציבור (כאמור לעיל). אבל ביום טוב שני שחל להיות בשבת, יכולים הם לארגן מניין לתפילת שבת שלהם.

שואל כעניין: האם מותר לתושב ארץ ישראל לעלות לתורה ביו"ט של גלויות?

משיב כהלכה: אין לעלות לתורה בקריאה ששונה מהנהוג בארץ.

שואל כעניין: האם מותר לישראלי (תושב הארץ) לעסוק במלאכה ביו"ט של גלויות בחו"ל?

משיב כהלכה: תושב ארץ ישראל שנסע לחו"ל ודעתו לחזור לארץ ישראל אסור לו לעשות מלאכה ביום טוב שני. אך כל מה שאסרו לו עשיית מלאכה, זהו דוקא אם הוא נמצא במקום שיש שם יהודים, אבל במקום שאין שם יהודים רשאי לעשות מלאכה. ובמקום שיש יהודים, ראוי להחמיר שלא לעשות מלאכה אפילו בצנעא, כלומר, אף כשהוא לבדו בביתו לא יעשה מלאכה. ומכל מקום דבר שהוא מוקצה, מותר למלטלו בצנעא ביום טוב שני.

שואל כעניין: האם מותר להדליק אור בחדרי במלון שאני שוהה בחו"ל ביו"ט שני של גלויות?

משיב כהלכה: מותר לבן ארץ ישראל הנמצא בחוץ לארץ, להדליק אור השמלי ביום טוב שני, ובתנאי שאין שם אדם אחר הרואה אותו מפעיל את אור החשמל, שלא יבוא לחשוד בו שהוא מזלזל בקדושת יום טוב. ואף שאפשר שיהיה מי שיראה את אור החשמל נדלק בביתו ביום טוב, שהרי חלונות ביתו מאירים, מכל מקום אין לחוש לזה, שהואיל ומצוי בזמנינו שמשתמשים בשעון שבת המדליק ומכבה את האור, ממילא לא יבוא לחשוד בו שהוא הדליק את החשמל בחג. וכן פסק הגאון רבי משה פינשטיין זצ"ל בספרו אגרות משה (או"ח ח"ד סי' קד').

שואל כעניין: אני תושב הארץ ויש לי עסק בחו"ל שרוב רובם של העובדים הינם גוים, היהודים נמצאים בחופשת החג, האם מותר לגוים להמשיך בעסק שאותו אני מנהל?

משיב כהלכה: בן ארץ ישראל שיש לו בית חרושת בחוץ לארץ, והפועלים שעובדים בו הם גוים, מותר לו להניח להם לעבוד ביום טוב שני של גלויות, שכיון שהוא בן ארץ ישראל, הרי שלא חלה עליו קדושת יום טוב שני כלל, ויום זה, יום חול גמור הוא בשבילו, ואינו מוזהר לשבות בו. וכן בן חוץ לארץ, שיש לו בית חרושת בארץ ישראל, מותר לפועלים תושבי ארץ ישראל לעבוד במפעל כמנהגם ביום חול, ביום טוב שני של

גלויות, שהרי הם אינם אסורים במלאכה ביום זה, ואינם כפופים לאיסור עשיית מלאכה של בעל המפעל. (הח"ע).

שואל כענין: אני תושב א"י ששוהה בחו"ל להגים, האם אני צריך להבדיל במוצאי יו"ט?

משיב כהלכה: במוצאי יום טוב ראשון, צריכים בני ארץ ישראל להבדיל בתפילה באמירת אתה חוננתנו, כפי שעושים בכל מוצאי שבת, ויחזרו להבדיל על הכוס לאחר מכן בסתר.

כד: שבת לאחר שביעי של פסח

שואל כענין: שביעי של פסח שחל להיות בליל שישי, האם בשבת (שכבר תמו שבעת ימי הפסח, פרט לאנשי חו"ל שבעבורם זה הג שני) האם מותר להם לאכול חמץ בשבת (לאחר ביצוע המכירה כדון ע"י רב מוסמך), או שכיון שהוקצו מער"ש הוקצו לשבת?

משיב כהלכה: מותר לאכול חמץ בשבת שלאחר שביעי של פסח, ואין בזה איסור משום מוקצה, וכן חמץ שנמכר לגוי כהלכה, מותר לאוכלו ביום שבת שלאחר שביעי של פסח, ולא אמרינן מיגו דאיתקצאי בבין השמשות במוקצה מחמת יום שעבר. ובלבד שלא יטול מהחמץ בעצם יום השביעי של פסח, שאם כן הרי הוא עובר עליו ככל יראה ובבל ימצא. וגם הוא חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח שאסור בהנאה³⁷.

צד. בשאלה זו יש לדון בשני עניינים: א) גזל הגוי. ב) מוקצה.

לעניין גזל הגוי לא נאריך כעת. בלוח ארץ ישראל אוסר מסיבה זו, אולם בשו"ת יחיה דעת (ח"ב סימן ס"ד) כתב רבנו שע"פ שטר המכירה שלנו אין גזל הגוי, כי אנו כותבים שהנכרי מרשה לישראל להשתמש בחפץ מיד לאחר הפסח וכו'.

ולדין מוקצה: לכאורה צריך הדבר להיות אסור, כיוון שבין השמשות היה הדבר מוקצה (שהרי בין השמשות הוא ספק יו"ט ספק שבת, וביו"ט החמץ הוא מוקצה), ולכן מתוך שהתקצה לבין השמשות, הרי שהוא מוקצה לכל השבת.

אולם, מכמה ראשונים (עיין תוס' ביצה ד. ד"ה תימא, ובסוכה י: ד"ה עד מוצאי) משמע שאין אומרים מיגו דאתקצאי מחמת יום שעבר, אלא רק להבא. אולם, במקרה שלנו, בבין השמשות - מצד שבת אין האוכל אסור, אלא רק מצד יו"ט שלפניו, וכיוון שאין האיסור בבין השמשות מצד אותה שבת, אין הוא אוסר לשבת.

בשער המלך (הל' יו"ט, פ"א, הכ"ד) כתב שיתכן שכל דברי התוס' הנ"ל, אמורים רק בדבר שנאסר בבין השמשות מדרבנן, אולם דבר שנאסר מדאורייתא, גם אם האיסור הוא מחמת יום

שעבר, אסור לכל השבת. וכן כתב הפמ"ג (תצ"ח, משי"ז, ס"ק ב; פתיחה להלכות יו"ט כ, אות יז). מהרמב"ם משמע שאין איסור מוקצה מחמת יום שעבר גם במוקצה מחמת איסור תורה. המשנה (חולין פג.) אומרת, שהמוכר בהמה בערב פסח, צריך להודיע לקונה אם מכר את אמה או את בתה באותו יום. ומבאר הרמב"ם (בפירוש המשניות) שכאשר אדם קונה בהמה בערב פסח, בודאי ישחט אותה באותו יום. ולכן, אסור לקונה השני לשחוט את בהמתו באותו יום, בגלל איסור 'אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד'. משמע מכאן שזהו איסור דאורייתא (כי הראשון "בודאי באותו יום ישחטנה"). למרות זאת, פסק הרמב"ם (הל' שחיטה, פי"ב הי"ד), שלמחרת, דהיינו ביו"ט עצמו, יכול לשוחטה. ואם כך, ניתן להסיק, שלמרות שבבין השמשמות היתה אסורה (בגלל 'אותו ואת בנו') לא נאסרה לשבת, כיוון שזהו מוקצה מחמת יום שעבר. כך עולה גם משו"ת הגרע"א (סי' ה). הגמ' בשבת קיד. אומרת שלפי ר' עקיבא, ייתכן ששבת תחול מיד לאחר יום הכיפורים. בהנחה שאוכל ביום כיפורים הוא מוקצה (למרות שראוי לקטנים), הרי שמתוך שנאסר האוכל בבין השמשות של שבת (בגלל איסור היום הקודם - יום הכיפורים), ייאסר לכל השבת, ויהיה צורך לצום יומיים? והגמ' לא שאלה זאת, ולכן ברור שהאוכל לא נאסר בשבת, כי מוקצה מחמת יום שעבר לא אמרינן. ומסיים הגרע"א, שלפי זה, יהיה מותר בארץ ישראל, לאכול חמץ בשבת שלאחר שביעי של פסח (ואמנם אח"כ כותב וצ"ע. אך נראה שאין הדברים אמורים על עיקר שיטת תוס', אלא על הראיה מיוה"כ לשיטות הראשונים השונות).

בלוח ארץ ישראל כתב שיש להקל מצד 'מוקצה מחמת יום שעבר' (ואמנם החמיר מצד 'גזל הגוי'). ובשו"ת יחווה דעת (ח"ב סימן ס"ד) העלה להקל למעשה. ולכן, מי שמקל בכך, יש לו על מה שיסמוך, ובודאי שיש מקום רב להקל בדברים שאינם חמץ, אלא שרגילים לצרף גם אותם למכירה, כי נפתחו לפני פסח, או שאין להם הכשר לפסח וכו' - כי בכך יודה כנראה גם שער המלך שהובא לעיל.

אולם, מצינו לכב' הראש"ל הגר"מ אליהו זצ"ל שאסר לאכול חמץ בשבת שלאחר שביעי של פסח.

בענין זה אזכיר מעשה, אמנם לא מדבר מענין אכילת חמץ בשבת שלאחר הפסח, אך יש מקום להקל לאכול קטניות בשבת זו, כפי מה שסיפר לי כב' הגאון רבי משה גדליה לנדאו שליט"א מקרית צאנז נתניה יע"א, שכ"ק האדמו"ר מצאנז קוליצבורג זצ"ל, ביקש מרב אחד ספרדי לבשל בעבורו קטניות (בחוה"מ) לטיש שיערך אצל הרבי זצ"ל בליל שבת, לאחר הפסח.

ואלה יעמדו על הברכה שיחזילו ככספם וחונם למען חוצאת הקונטרס:

מו"ר אבי ה"ה ר' גבריאל ומרת אמי רבקה להצלחתם ולחיי משפחתם, ולע"נ יעקב כהן בן גולא, כלאפו בן מסעודה ארביב ומרת פורטונה בת רבקה ומרת מרים בת עזיזה.

מו"ר חמי היקר והנעלה, מוקיר רבנו, רבי יוסף שיליאן שליט"א ורעייתו להצלחת בנו הרב יצחק בן שושנה ורעייתו יהודית בת יפה שיזכו לזש"ק, וברכה והצלחה לבניו ירון, אלירן ורעייתו ואברהם-מנחם שיזכו לכל הברכות, עושר וכבוד מעתה ועד עולם.

הר' מנשה שלג הי"ו להצלחתו ורפואתו ולחיי משפחתו ולע"נ בתו העלמה שירן ז"ל נלב"ע יג' באדר התשס"ו ויזכו לראות פני משיח.

ידידי וחביבי, איש החסד הר"ר נחמיה פירסטון יצ"ו ורעייתו שתחי, פרנסה קלה ובשפע להצלחת בנו ובנותיו שיזכו לכל הברכות והישועות.

לעילוי נשמת מרת אורה מכלוף בת רחל ז"ל מעתוק מכלוף בן שמהח
נתרם ע"י נכדה הי"ו

חברי היקר והנעלה, רבי כפיר ברדה שליט"א, להצלחתו ולחיי רעייתו ובניו ובנותיו, ואמו ואחיו וכל אשר לו, לע"נ מו"ר אביו שלום בן ליזה ז"ל

היקר והנעלה ר' הרצל ג'נח להצלחתו ולחיי בנו ישראל רחמים נ"י ומשפחתו ולרפואת אמו מרת פורטונה ולרפואת אחותו מרת דליה בת פורטונה, ויזכה לחופתו במהרה.
לע"נ אביו היקר רחמים (רחמיו) בן זולה ז"ל.

גם ברכות יעטה מורה לידידנו היקר ר' בנימין ולימור דרמוני יצ"ו ובני משפחתו לרפואה שלמה לבנם ה"ה נתנאל בן לימור הי"ו.

לדודים היקרים והחשובים ר' יצחק ופורטונה דרמוני יצ"ו ובני משפחתם להצלחה ורפואה שלמה והצלחה בכל מעשה ידיהם מתוך אושר ושלווה

להצלחת החפץ בעלום שם, אוהב ומוקיר רבנו.

לידידי היקר והחביב ר' שלמה הנסב הי"ו לרפואתו ובריאות משפחתו ובפרט לאשתו ולעילוי נשמת הוריו ר' יוסף בן שלמה ומרת שרה-מזל בת טאוס ז"ל.

גיסי היקר והחשוב ר' עמיר פדלון ורעייתו מב"ת שיזכו לכל הברכות הכתובות בתורת משה, גידול קל לבנם מיכאל ובנותיהם אור ואנאל שיחיו

ליקרים יחיאל ומיכל אדרי ברכה והצלחה בכל מעשה ידיהם והצלחה בלימודים לילדים הדר, דוד-דוד ונעה. ולע"נ ההורים דוד ומרגלית אדרי ז"ל

לגיסי היקר ר' מרדכי יוסף ורעייתו מרת ענת מב"ת, ברכה והצלחה ופרנסה קלה בשפע
והצלחה בגידול הבנים היקרים אורי ורועי

ר' אהרן הכהן הי"ו להצלחתו ורפואתו ולחיי משפחתו, ויזכה לראות ולריות נחת מכל יוצאי
חלציו, לע"נ אשתו מרת מו"ל בת דיה ולע"נ הוריו.

דודי היקר ר' טל כהן הי"ו אוהב התורה ולומדיה, רודף צדקה וחסד להצלחת בניו החביבים
ולע"נ הוריו ר' יעקב בן גזלא הכהן ומרת פורטונה בת רבקה הכהן ז"ל.

נר אלקים נשמת אדם

לע"נ הגה"ק רבנו מוצליח מאזוז זצ"ל הי"ד
לע"נ הגאון רבנו בן ציון אבא שאול בן בניה זצ"ל
לע"נ הגה"צ רבנו אלעזר אביחצירא בן שמוחה זצ"ל
לע"נ הגה"צ רבנו נסים פריץ בן סוליקה זצ"ל
לע"נ כ"ק האדמו"ר הגאון רבי מנשה קליין בן רחל לאה זצ"ל
לע"נ הגאון הרב חיים מאניס הלוי בן הר"ר אברהם ישכר הלוי פרדס זצ"ל
לע"נ ר' נתן הלוי ב"ר שמואל שמעלקא הלוי ז"ל
לע"נ מרת חיה ב"ר שמעון ז"ל
לע"נ ישראל מנחם בן טוביה ז"ל
לע"נ הדוד היקר יעקב ארביב בן מסעודה ז"ל
לע"נ הדוד היקר פליקס מסעוד ארביב בן מסעודה ז"ל
לע"נ הדודה מרת מודלן בת מסעודה ז"ל
לע"נ ה"ה אליהו נחום בן פרחא ז"ל
לע"נ ר' אברהם סמיה בן אורידיה ז"ל
לע"נ מרת יולנדה סבן בת מרים ז"ל, לע"נ ר' נסים סבן בן ג'זהרה ז"ל
תנצב"ה

רב ברכות לבית המדרש "רב פעלים" נתניה
בראשות מו"ר הרב אורי סבן שליט"א